

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การประกันคุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษา ของศูนย์พัฒนา
เด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตจังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษา
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยสรุปเนื้อหาตามหัวข้อที่เกี่ยวข้องตามลำดับดังต่อไปนี้

1. การประกันคุณภาพการศึกษา
2. ระบบการประกันคุณภาพภายใน
3. มาตรฐานการจัดการศึกษา (ขั้นพัฒนา) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่นท้องถิ่น
4. บริบทของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในเขต
จังหวัดมหาสารคาม
 - 4.1 การจัดการศึกษาปฐมวัย
 - 4.2 จิตวิทยาพัฒนาการเด็กปฐมวัย
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 5.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

การประกันคุณภาพการศึกษา

การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นพลังสำคัญประการหนึ่งในการผลักดันการพัฒนา
คุณภาพการศึกษาให้สามารถดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ปฏิบัติงานได้อย่างเป็นระบบและมี
คุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด ทำให้ผู้สำเร็จการศึกษามีคุณภาพตามที่ผู้ปกครอง ชุมชน
องค์กรและสถานประกอบการที่รับผู้จบการศึกษาเข้าทำงาน มีความมั่นใจต่อคุณภาพของ
ผู้เรียนและกระบวนการจัดการศึกษา ในการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
ให้เข้มแข็ง มีประสิทธิภาพ จะต้องได้รับความร่วมมือจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายใน
สถานศึกษาที่ต้องทำงานเพื่อมุ่งประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนเป็นหลัก รัฐธรรมนูญแห่ง
ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 49 ได้กำหนดให้บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกัน

ในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปี ที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย และจัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งนำไปสู่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545 ก่อให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาครั้งใหญ่ที่มุ่งเน้นคุณภาพการศึกษา คือ ได้กำหนดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุก ซึ่งการประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การบริหารจัดการและการดำเนินกิจกรรมต่างๆของสถานศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง และสร้างความมั่นใจให้ผู้รับบริการทางการศึกษา ทั้งผู้รับบริการโดยตรง ได้แก่ ผู้เรียน ผู้ปกครอง และผู้รับบริการทางอ้อม ได้แก่ สถานประกอบการ ประชาชน และสังคมโดยรวมให้เกิดความมั่นใจต่อกระบวนการจัดการศึกษา โดยการประกันคุณภาพการศึกษามีความสำคัญคือ ทำให้ประชาชนได้รับข้อมูลคุณภาพการศึกษาที่เชื่อถือได้ เกิดความเชื่อมั่นและสามารถตัดสินใจเลือกใช้บริการที่มีคุณภาพมาตรฐานและป้องกันการจัดการศึกษาที่ไม่มีคุณภาพ ซึ่งจะเป็นการคุ้มครองผู้บริโภคและเกิดความเสมอภาคในโอกาสที่จะได้รับการบริการการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึง ประการสุดท้ายทำให้ผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษามุ่งบริหารจัดการศึกษาสู่คุณภาพและมาตรฐานอย่างจริงจัง ซึ่งมีผลให้การศึกษาที่มีพลังที่จะพัฒนาประชากรให้มีคุณภาพอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง การประกันคุณภาพการศึกษาจึงเป็นการบริหารจัดการและการดำเนินกิจกรรมตามภารกิจปกติของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะเป็นการสร้าง ความมั่นใจให้ผู้รับบริการการศึกษา ทั้งยังเป็นการป้องกันการจัดการศึกษาที่ด้อยคุณภาพและสร้างสรรค์การศึกษาให้เป็นกลไกที่มีพลังในการพัฒนาประชากรให้มีคุณภาพสูงขึ้น ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาไทยตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 47 ประกอบด้วย 2 ระบบคือ

1. ระบบการประกันคุณภาพภายใน หมายถึง ระบบการประเมินผล และการติดตามตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาจากภายใน โดยบุคลากรของสถานศึกษานั้นเองหรือโดยหน่วยงานต้นสังกัดที่มีหน้าที่กำกับดูแลสถานศึกษานั้น พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 4 ให้สถานศึกษาต้องพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในให้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารและการปฏิบัติงานโดยคำนึงถึงหลักการและกระบวนการซึ่งมีหลักการสำคัญของการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษามี 3 ประการ ดังต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543 : 11)

1.1 จุดมุ่งหมายของการประกันคุณภาพภายใน คือ การที่สถานศึกษาร่วมกันพัฒนาปรับปรุงคุณภาพให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษา ไม่ใช่การจับผิด โดยเป้าหมายสำคัญอยู่ที่ การพัฒนาคุณภาพให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน

1.2 ทำให้การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารจัดการและการทำงานของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา โดยสถานศึกษาจะต้องวางแผนพัฒนาและแผนปฏิบัติการที่มีเป้าหมายชัดเจน ทำตามแผนตรวจสอบประเมินผลและพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง เป็นระบบที่มีความโปร่งใสและมีจิตสำนึกในการพัฒนาคุณภาพการทำงาน

1.3 การประกันคุณภาพเป็นหน้าที่ของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร ครู อาจารย์และบุคลากรอื่นๆ ในสถานศึกษา โดยในการดำเนินงานจะต้องให้ผู้เกี่ยวข้อง เช่น ผู้เรียน ชุมชน เขตพื้นที่การศึกษา หรือหน่วยงานที่กำกับดูแลเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย วางแผน ติดตามประเมินผลพัฒนาปรับปรุง ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันผลักดันให้สถานศึกษามีคุณภาพ เพื่อให้ผู้เรียน ได้รับการศึกษาที่ดีมีคุณภาพ เป็นไปตามความต้องการของผู้ปกครอง สังคม และประเทศชาติ

2. ระบบการประกันคุณภาพภายนอก มี 3 ขั้นตอนคือ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 7)

2.1 การควบคุมคุณภาพ เป็นการกำหนดมาตรฐานคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้เข้าสู่มาตรฐาน

2.2 การตรวจสอบคุณภาพ เป็นการตรวจสอบ และติดตามผลการดำเนินงานของสถานศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด

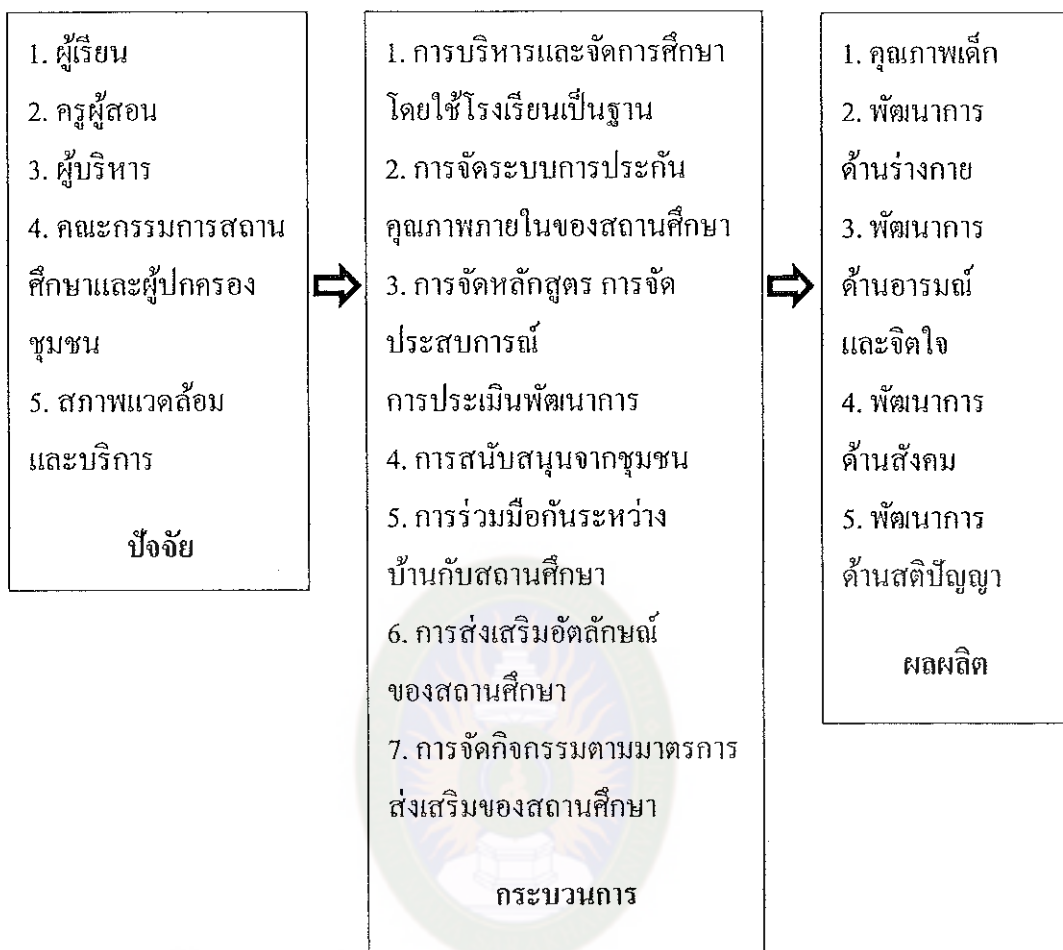
2.3 การประเมินคุณภาพ เป็นการประเมินคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา โดยสถานศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัดในระดับเขตพื้นที่การศึกษาฯ และระดับกระทรวง

ตามหมวด 6 ว่าด้วยมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กำหนดให้สถานศึกษาทุกแห่ง ต้องได้รับการประเมินคุณภาพภายนอกอย่างน้อยหนึ่งครั้งในทุกห้าปี นับตั้งแต่การประเมินครั้งสุดท้าย การประเมินคุณภาพภายนอกกรอบสาม ระดับการศึกษาปฐมวัย (2-5 ปี) สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) (สมศ.) ได้กำหนดตัวบ่งชี้จำนวน 12 ตัวบ่งชี้ ซึ่งครอบคลุมทั้ง 4 มาตรฐานตามที่กฎกระทรวงฯ กำหนด โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่มตัวบ่งชี้ ได้แก่ กลุ่มตัวบ่งชี้พื้นฐาน (จำนวน 8 ตัวบ่งชี้)

อัครลักษณ์ (จำนวน 2 ตัวบ่งชี้) และกลุ่มตัวบ่งชี้ มาตรการส่งเสริม (จำนวน 2 ตัวบ่งชี้) เพื่อมุ่งให้ การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษายิ่งขึ้น โดยสถานศึกษาจะทราบ ระดับคุณภาพของสถานศึกษาในการดำเนินพันธกิจด้านต่างๆ เป็นการกระตุ้นเตือนให้ สถานศึกษาพัฒนาคุณภาพการศึกษาและประสิทธิภาพการบริหารจัดการอย่างต่อเนื่องและ ทำให้ทราบความก้าวหน้าของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา เมื่อวิเคราะห์ ลักษณะหรือกิจกรรมต่าง ๆ แล้ว สามารถจัดแบ่งปัจจัยที่สะท้อนคุณภาพการศึกษาได้เป็น 5 ด้าน ได้แก่

1. ด้านคุณภาพผู้เรียน
2. ด้านการจัดการศึกษา โดยมองที่ครูผู้สอน ผู้บริหารสถานศึกษา คณะกรรมการ สถานศึกษาและผู้ปกครอง ชุมชน
3. ด้านการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้
4. ด้านอัตลักษณ์ของสถานศึกษา พิจารณาที่เป้าหมาย วิสัยทัศน์ ปรัชญา และอุดมการณ์ของสถานศึกษา
5. ด้านมาตรการส่งเสริม มองที่การดำเนินงานเพื่อตอบสนองนโยบายตาม อุดมการณ์ของสถานศึกษาและนโยบายของรัฐในขณะปัจจุบัน

จากข้อสรุปดังกล่าวเมื่อนำมาประยุกต์กับแนวคิดการทำงานเชิงระบบ (System Approach) ซึ่งประกอบด้วย ปัจจัย กระบวนการ และผลผลิต สามารถกำหนดกรอบแนวคิด เพื่อความชัดเจนในการกำหนดมาตรฐานการศึกษาปฐมวัย เพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐาน การศึกษาของชาติ ดังแสดงในแผนภาพที่ 2

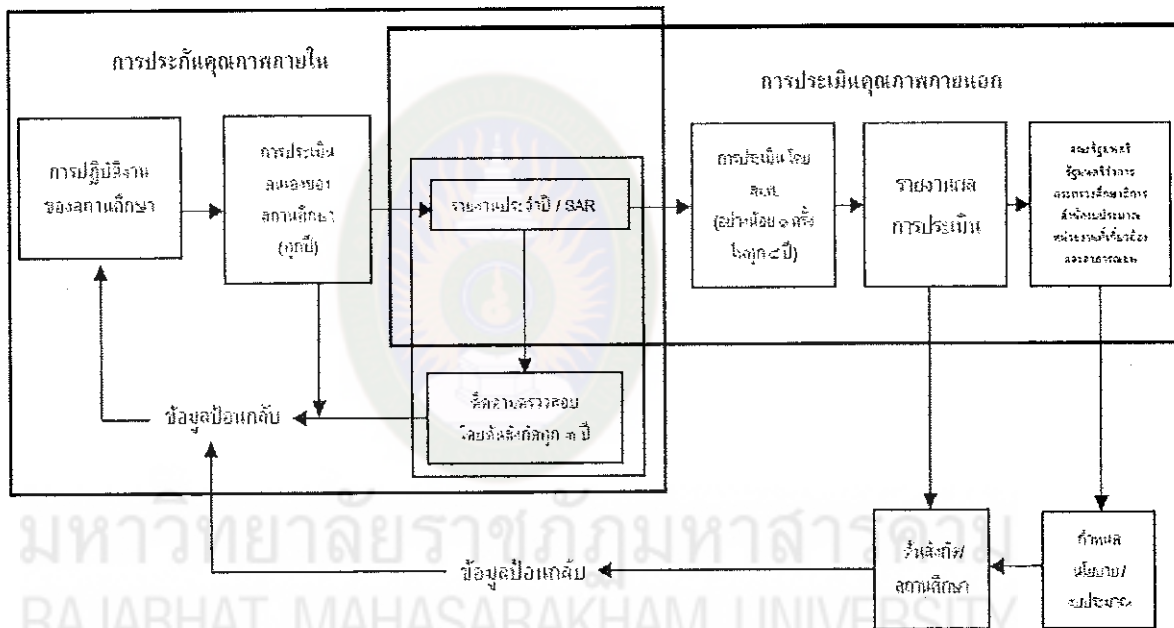

แผนภาพที่ 2 กรอบแนวคิดในการพัฒนามาตรฐาน

ที่มา : แนวทางการประเมินคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาปฐมวัย
เพื่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา, 2545 : 4

และตามมาตรา 48 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ระบุว่า “ให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาและให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง” มาตรา 49 แห่งพระราชบัญญัติฉบับเดียวกันกล่าวถึงการประเมินคุณภาพภายนอกไว้ว่า “ให้มีสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา มีฐานะเป็นองค์การมหาชนทำหน้าที่พัฒนาเกณฑ์ วิธีการประเมินคุณภาพภายนอก และทำการประเมินผลการจัดการศึกษาเพื่อให้มีการตรวจสอบคุณภาพของสถานศึกษา” จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของ

กระบวนการบริหารการศึกษาซึ่งปกติต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีการควบคุมปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพ มีการตรวจสอบติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาปรับปรุงคุณภาพอย่างสม่ำเสมอ ด้วยเหตุนี้ระบบประกันคุณภาพภายในจึงต้องดูแลทั้งปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิตหรือผลลัพธ์ ซึ่งต่างจากการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการประเมินผลการจัดการศึกษา ดังนั้น ความเชื่อมโยงระหว่างการประกันคุณภาพภายในกับการประเมินคุณภาพภายนอกจึงเป็นสิ่งจำเป็น ได้แสดงให้เห็นความเชื่อมโยง ตามแผนภาพดังนี้

แผนภาพที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างการประกันคุณภาพภายใน
กับการประเมินคุณภาพภายนอก

ที่มา : คู่มือการประเมินภายนอกรอบสาม (พ.ศ.2554 – พ.ศ.2558) ระดับการศึกษาปฐมวัย
(แรกเกิด – สองปี) ฉบับสถานศึกษา, 2554 : 9

จากแผนภาพที่ 3 จะพบว่า เมื่อสถานศึกษามีการดำเนินการประกันคุณภาพภายในแล้ว จำเป็นต้องจัดทำรายงานประจำปี ที่เป็นรายงานประเมินคุณภาพภายใน ซึ่งเป็นผลจากการประกันคุณภาพภายในหรือเรียกว่า รายงานการประเมินตนเอง (SAR : Self Assessment Report) เพื่อนำเสนอคณะกรรมการสถานศึกษา (คู่มือการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสาม

(พ.ศ. 2554 - 2558) ระดับการศึกษาปฐมวัย (2 - 5 ปี) ฉบับสถานศึกษา (แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2554) ซึ่งกรณีของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กต้องเสนอต่อคณะกรรมการบริหาร ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และหน่วยงานต้นสังกัด ที่รับผิดชอบกำกับดูแลสถานศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเปิดเผยต่อสาธารณชนรายงานการประเมินตนเอง (SAR : Self Assessment Report) ดังกล่าวจะเป็นเอกสารเชื่อมโยงระหว่างการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา การติดตามตรวจสอบ โดยหน่วยงานต้นสังกัดหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่กำกับดูแลสถานศึกษา และการประเมินคุณภาพภายนอก โดย สมศ. ดังนั้น สถานศึกษาจำเป็นต้องจัดทำรายงานการประเมินตนเองที่มีความชัดเจน สะท้อนภาพที่แท้จริงของสถานศึกษาในทุกองค์ประกอบคุณภาพ

ดังนั้นศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งถือเป็นสถานศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 จึงต้องคำนึงถึงคุณภาพของการจัดการศึกษา และต้องจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ทั้งการประกันคุณภาพภายในและการเตรียมรับการประเมินคุณภาพภายนอก เพื่อให้การดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมีมาตรฐานการศึกษากรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจึงได้จัดทำมาตรฐานการศึกษาขั้นพัฒนา ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่ง ใช้เป็นแนวทางจัดการศึกษาให้มีคุณภาพต่อไป

ระบบการประกันคุณภาพภายใน

1. ความหมายของระบบการประกันคุณภาพภายใน

การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 4 วรรค 7 กำหนดว่า การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา หมายถึง การประเมินผลและการติดตาม ตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาจากภายในโดยบุคลากรของสถานศึกษานั้นเองหรือโดยหน่วยงานต้นสังกัดที่มีหน้าที่กำกับดูแลสถานศึกษานั้นเป็นการประเมินตนเอง สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 9) สอดคล้องกับ สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (2544 : 9 – 10) ให้ความหมายของการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาไว้ว่า หมายถึง กลไกขับเคลื่อนให้สถานศึกษาพัฒนาไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่อง บนหลักการมีส่วนร่วมของชุมชน และการพัฒนาภาวะความรับผิดชอบต่อการจัดการศึกษา

ที่สถานศึกษาจะต้องดำเนินการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบต่อเนื่องอันนำไปสู่การเสริมสร้างศักยภาพในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้สังคมมั่นใจว่า ผู้เรียนทุกคนมีความรู้ความสามารถ บุคลิกลักษณะและคุณสมบัติตามหลักสูตรอย่างแท้จริง และ รุ่ง แก้วแดง (2544 : 104) ได้ให้ความหมายของการประกันคุณภาพภายในว่า หมายถึง การประเมินผลและการติดตามตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาจากภายในโดยบุคลากรของสถานศึกษา หรือ โดยหน่วยงานต้นสังกัดที่มีหน้าที่กำกับดูแลสถานศึกษานั้น นอกจากนี้ รัชชัย บุญเรือง (2547 : 8) ยังได้ให้ความหมายของการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาว่า หมายถึง ระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการเรื่องระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และปฐมวัย เป็นส่วนหนึ่งของการบริหารการศึกษา ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

จากการศึกษาเอกสารดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า ระบบการประกันคุณภาพภายใน หมายถึง กระบวนการประเมินคุณภาพภายใน การติดตามตรวจสอบคุณภาพและการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาจากภายใน โดยบุคลากรของสถานศึกษานั้น ๆ หรือ โดยหน่วยงานต้นสังกัดที่มีหน้าที่กำกับ ดูแลสถานศึกษานั้น

2. หลักการสำคัญของระบบการประกันคุณภาพภายใน

ระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา (Internal Quality Assurance) เป็นระบบที่สถานศึกษาสร้างความมั่นใจแก่ผู้รับบริการ ทั้งผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน ตลอดจนองค์กรหรือสถานประกอบการที่รับผู้เรียนเข้าศึกษาต่อหรือทำงานว่า สถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาให้มีคุณภาพได้ตามมาตรฐานที่สถานศึกษากำหนด ผู้สำเร็จการศึกษา มีความรู้ความสามารถ ทักษะ และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่หลักสูตรกำหนดและสังคมคาดหวัง สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข รวมทั้งสร้างประโยชน์ให้แก่ครอบครัวและชุมชนตามความเหมาะสม ด้วยการบริหารจัดการที่มีคุณภาพทั้งองค์กร โดยใช้หลักการมีส่วนร่วม บุคลากรในสถานศึกษาโดยเฉพาะครูและผู้บริหารตระหนักถึงเป้าหมาย คือ ผลประโยชน์ที่เกิดกับผู้เรียนเป็นอันดับแรก ดังนั้นการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาจึงมีผู้ให้หลักการสำคัญไว้ดังนี้คือ

ภาณุวัฒน์ ภักดิ์วงศ์ (2542 : 34-35) และอารีรัตน์ วัฒนสิน (2543 : 8-12) ได้ให้หลักการและแนวคิดในการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษาสอดคล้องกันคือ

1. การกระจายอำนาจทางการศึกษา
2. การมีส่วนร่วมในการศึกษา
3. การจัดการและการบริหาร
4. การยกร่างกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เป็นการบังคับรัฐให้ดำเนินการ

และสนับสนุนการดำเนินการบริหารและจัดการศึกษา โดยใช้ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพ การศึกษาด้วยกระบวนการประกันคุณภาพการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 11) ได้ให้หลักการในการประกันคุณภาพไว้ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายของการประกันคุณภาพภายในคือการที่สถานศึกษาร่วมกันพัฒนาปรับปรุงคุณภาพให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาไม่ใช่การจับผิดหรือทำให้บุคลากรเสียหน้า โดยเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การพัฒนาคุณภาพให้เกิดกับผู้เรียน
2. การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารจัดการและการทำงานของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษาไม่ใช่เป็นกระบวนการที่แยกส่วนจากการดำเนินงานตามปกติของสถานศึกษาโดยสถานศึกษาต้องวางแผนพัฒนาและแผนปฏิบัติการที่มีเป้าหมายชัดเจนทำตามแผนตรวจสอบประเมินผลและพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่องเป็นระบบมีความโปร่งใสและมีจิตสำนึกในการพัฒนาคุณภาพของการทำงาน
3. การประกันคุณภาพเป็นหน้าที่ของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา โดยร่วมกันกำหนดเป้าหมายวางแผนติดตามประเมินผลพัฒนาปรับปรุงช่วยกันคิดช่วยกันทำช่วยกันผลักดันให้สถานศึกษามีคุณภาพเพื่อให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่ดีมีคุณภาพเป็นไปตามความต้องการของผู้ปกครองสังคมและประเทศชาติ

3. กระบวนการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายใน

การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของสถานศึกษาชี้หลักการ 3 ประการ คือ

1. การกระจายอำนาจ (Decentralization) สถานศึกษามีอิสระและมีความคล่องตัวในการบริหาร และตัดสินใจดำเนินงาน ทั้งด้านการบริหารงานวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และทรัพยากร การจัดตั้งอำนวยความสะดวก และผู้สอนทำบทบาทหน้าที่ในการสอน จัดกิจกรรมและพัฒนาสื่อเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน ให้บรรลุผลตามจุดหมายของหลักสูตรได้อย่างเต็มที่ สามารถจัดการศึกษาได้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ ความต้องการของชุมชน และสังคมได้มากที่สุด

2. การเปิดโอกาสการมีส่วนร่วมในการทำงาน (Participation) หน่วยงาน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ประกอบการ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประชาชน ชาวบ้าน เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ทั้งในฐานะเป็นคณะกรรมการ สถานศึกษา หรือคณะทำงานในส่วนอื่น ๆ ของสถานศึกษาโดยมีการร่วมกันคิด ตัดสินใจ สนับสนุน ส่งเสริม และติดตามตรวจสอบการดำเนินงาน ตลอดจนร่วมภาคภูมิใจในความสำเร็จของสถานศึกษา

3. การแสดงภาระรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ (Accountability) มาตรฐาน การศึกษาของสถานศึกษาเป็นเป้าหมาย (Goals) ที่ผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ต้องได้รับรู้ เพื่อการพัฒนาร่วมกัน และเพื่อการติดตามตรวจสอบการดำเนินงานของสถานศึกษาว่าสามารถ นำพาผู้เรียนไปสู่มาตรฐานที่ได้กำหนดร่วมกันไว้หรือไม่ จากเป้าหมายและจุดเน้นการพัฒนา ดังกล่าว สถานศึกษาต้องสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา (School Improvement Plan) เลือกกลวิธีการพัฒนาที่เหมาะสมและสามารถทำให้เกิดผลได้อย่าง เป็นรูปธรรม มีการประชาสัมพันธ์เป้าหมายและจุดเน้นที่ต้องการพัฒนาให้ทุกฝ่ายได้รับรู้เพื่อ เป็นสัญญาประชาคม และเพื่อให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีทิศทางการทำงานที่ชัดเจนสู่เป้าหมาย เดียวกัน

จากหลักการดังกล่าวข้างต้น การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาจึงมี กระบวนการดำเนินการที่สัมพันธ์ต่อเนื่องกัน 3 ขั้นตอนคือ

1. การประเมินคุณภาพภายใน เป็นการประเมินคุณภาพการจัดการศึกษา การติดตาม และการตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา กระทำโดย บุคลากรของสถานศึกษา หรือ โดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หรือ โดยหน่วยงานต้นสังกัด ที่มีหน้าที่กำกับดูแลสถานศึกษา ทั้งนี้เพื่อนำผลจากการประเมินไปใช้ในการวางแผนพัฒนา กิจกรรม/โครงการพัฒนาที่จัดทำขึ้น จึงตั้งอยู่บนฐานความเป็นจริง มีความเป็น ไปได้และสำเร็จ ผลในเวลาอันเหมาะสม

2. การติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา เป็นกระบวนการติดตามตรวจสอบ ความก้าวหน้าของการปฏิบัติตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา และจัดทำ รายงานการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา พร้อมทั้งเสนอแนะมาตรการเร่งรัดการพัฒนา คุณภาพการศึกษา เมื่อจะตรวจสอบความก้าวหน้า สถานศึกษาจะต้องมีข้อมูลสารสนเทศที่ แสดงแนวโน้มผลการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและคุณภาพการบริหารจัดการของสถานศึกษา จึงจำเป็นต้องมีการวางระบบการเก็บรวบรวมข้อมูลและสารสนเทศเกี่ยวกับผู้เรียนและ

การปฏิบัติงานเป็นประจำทุกปี มีวิธีการเก็บข้อมูลที่ไม่ยุ่งยากและเกิดจากการปฏิบัติจริง ข้อมูลสารสนเทศที่จะแสดงแนวโน้มผลการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและคุณภาพการบริหารจัดการของสถานศึกษาได้ไม่ควรจะน้อยกว่า 3 ปีการศึกษา ดังนั้นครูทุกคนต้องสามารถแสดงข้อมูลผลการเรียนของผู้เรียนได้เป็นรายบุคคล รายห้องเรียน รายชั้น รายกลุ่มสาระ จนเป็นข้อมูลรวมระดับสถานศึกษาได้ หรือโครงการอื่นๆ ที่สถานศึกษาดำเนินการก็จะต้องสามารถตอบได้ว่า เหตุใดจึงเพิ่มกิจกรรมใหม่ขึ้น หรือปรับลดกิจกรรมบางอย่างลง ข้อมูลสารสนเทศเหล่านี้ จะถูกนำไปสรุปรายงานให้คณะกรรมการสถานศึกษาทราบเพื่อร่วมกันหาแนวทางพัฒนาต่อไป

3. การพัฒนาคุณภาพการศึกษา เป็นกระบวนการพัฒนาการศึกษาเข้าสู่คุณภาพที่สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติ โดยมีการกำหนดมาตรฐานการศึกษา การจัดระบบและโครงสร้าง การวางแผน และการดำเนินงานตามแผน รวมทั้ง “สร้างจิตสำนึก” ให้เห็นว่าการพัฒนาคุณภาพการศึกษาจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และเป็น“ความรับผิดชอบร่วมกัน” ของทุกคนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นคำที่มีความหมายกว้างมาก แต่ในระดับสถานศึกษานั้นแท้จริงแล้วคือหน้าที่หลักของสถานศึกษาในการจัดการเรียนการสอน โดยมีคุณภาพที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนเป็นเป้าหมาย ซึ่งในปัจจุบันกำหนดในรูปของมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา ฉะนั้นในการคิดกิจกรรม/โครงการหรือพัฒนานวัตกรรมใดต้องสะท้อนผลที่เกิดกับผู้เรียนได้ อย่างไรก็ตามการดำเนินงานจะบรรลุผลสำเร็จได้ต้องเกิดจากผู้ปฏิบัติงานทุกคนทำงานอย่างเป็นระบบ ทำงานร่วมกันได้ดี รับฟังและยอมรับความคิดเห็นของกันและกัน เลือกแนวทางที่ดีที่สุด ยอมรับผลที่เกิดขึ้นร่วมกัน และพร้อมที่จะแก้ไขให้ดีขึ้น

4. ขั้นตอนการดำเนินงานประกันคุณภาพภายใน

การดำเนินงานในการประกันคุณภาพการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดให้เป็นกรอบการประกันคุณภาพการศึกษา โดยมีกระบวนการดำเนินงาน 3 ประการ คือ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543 : 2 – 3)

4.1 การควบคุมคุณภาพการศึกษา คือ กระบวนการหรือแนวปฏิบัติที่นำการศึกษาเข้าสู่คุณภาพ ประกอบด้วย

4.1.1 การกำหนดมาตรฐานด้านผลผลิต บัณฑิตและกระบวนการ

4.1.2 การพัฒนาเข้าสู่มาตรฐาน หมายถึง การพัฒนาปัจจัยทางการศึกษาต่างๆ

ได้แก่ การพัฒนาครูผู้สอน ผู้บริหารสถานศึกษา ศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารทางการศึกษาและการสนับสนุนปัจจัยที่ส่งเสริมการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

4.2 การตรวจสอบและการแทรกแซงคุณภาพการศึกษา คือ กระบวนการหรือแนวปฏิบัติในการดำเนินงานเพื่อปรับปรุงคุณภาพการศึกษา ประกอบด้วย

4.2.1 การประเมินความก้าวหน้าของโรงเรียนและการจัดทำรายงานของโรงเรียนต่อประชาชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีลักษณะเป็นการติดตามและตรวจสอบของโรงเรียน

4.2.2 มาตรฐานการปรับปรุงคุณภาพโรงเรียนที่มีคุณภาพไม่ถึงเกณฑ์มาตรฐานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

4.3 การประเมินคุณภาพการศึกษา คือ กระบวนการหรือแนวทางปฏิบัติในการตรวจสอบคุณภาพการศึกษา ตามแนวมาตรฐานที่กำหนด ประกอบด้วย

4.3.1 การทบทวนคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน

4.3.2 การประเมินเพื่อรับรองมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียน

4.3.3 การประเมินผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในภาพรวม หรือ

การประเมินคุณภาพการศึกษา

การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาไม่ใช่ภาระงานใหม่ของสถานศึกษาเพียงแต่เป็นการนำภาระงานการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยรวมที่สถานศึกษาทุกแห่งมีการดำเนินการอยู่แล้วและมุ่งเน้นไปที่คุณภาพผู้เรียนตามหลักสูตร อันเป็นการสอดคล้องกับ หลักการเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญที่ระบุในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งสามารถจัดลำดับได้ ดังนี้คือ

1. จัดระบบสารสนเทศของสถานศึกษา
2. กำหนดมาตรฐานการศึกษาระดับสถานศึกษา
3. จัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา
4. ปรับปรุงโครงสร้างการบริหารภายในสถานศึกษา
5. ตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา
6. ประเมินมาตรฐานการศึกษา
7. การรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี
8. การผูกงระบบประกันคุณภาพการศึกษา

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ กล่าวว่า การดำเนินงานด้านประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาต้องยึดหลัก ดังต่อไปนี้คือ

1. เน้นสร้างความพึงพอใจให้กับผู้บริ โภคทั้งภายในและภายนอก คุณภาพภายใน หมายถึง ความพึงพอใจในความรู้ความสามารถและคุณลักษณะของผู้เรียน ส่วนคุณภาพ

ภายนอก หมายถึง ความรู้ ความสามารถ และคุณลักษณะของผู้เรียนที่จำเป็นต่อความอยู่รอด และสร้างความ มั่นคงทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม

2. ต้องเป็นยุทธศาสตร์เชิงรุกที่เป็นการวางแผนป้องกันล่วงหน้าก่อนที่จะเกิดปัญหา
 3. สร้างความมั่นใจที่ตั้งอยู่บนรากฐานของหลักวิชาและข้อเท็จจริง
 4. การตรวจสอบและการประเมินผล มีจุดประสงค์เพื่อ ได้ข้อมูลย้อนกลับสำหรับใช้วางแผนเพื่อการปรับปรุงคุณภาพอย่างต่อเนื่อง
 5. การออกแบบและกระบวนการทำงานที่มีคุณภาพเท่านั้นจึงจะสามารถพัฒนาคุณภาพ
 6. ต้องสร้าง โอกาสการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้เสีย
 7. เน้นการประสานสัมพันธ์ภายในระหว่างหน่วยงานทางการศึกษาทุกระดับ
- ทั้งนี้ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2540 : 14) ได้เสนอแนวทางดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาในส่วนที่สำคัญๆ คือ

1. การจัดทำธรรมนูญโรงเรียน ธรรมนูญโรงเรียนเป็นแผนแม่บทในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่สถานศึกษาจัดทำขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา การจัดทำธรรมนูญโรงเรียนเป็นการดำเนินงานร่วมกันระหว่างสถานศึกษากับชุมชน โดยมีแนวทางการจัดทำคือ ศึกษา ทบทวน สถานภาพปัจจุบันจากข้อมูลสารสนเทศของสถานศึกษาเกี่ยวกับผลการประเมินคุณภาพการศึกษา ข้อมูลพื้นฐานทั้งของ โรงเรียนและสภาพแวดล้อมแล้วจึงจัดทำธรรมนูญสถานศึกษา โดยมีหัวข้อสำคัญคือภาพรวมของสถานศึกษา เป้าหมายของสถานศึกษา แผนพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาแผนการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร บทบาทหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาบทบาทหน้าที่ของผู้เรียน แผนงบประมาณ แผนการกำกับตรวจสอบและรายงาน เมื่อจัดทำธรรมนูญโรงเรียนเสร็จแล้ว นำเสนอคณะกรรมการสถานศึกษาและคณะผู้บริหารสถานศึกษาให้ความเห็นชอบแล้วจึงประกาศใช้ธรรมนูญโรงเรียนต่อไป

2. การบริหารจัดการคุณภาพเป็นการนำทรัพยากรและวิธีการต่าง ๆ มาดำเนินการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องจัดระบบคุณภาพโดยเน้นระบบคุณภาพด้านการเรียน การสอนและด้านการจัดการบริหาร กำหนดนโยบายแนวดำเนินงาน และวิธีปฏิบัติงาน ประกาศใช้ระบบคุณภาพ พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจในวิชาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน เช่น เทคนิคการจัดการเรียนการสอน การจัดทำสื่อ การวิจัยในชั้นเรียน เป็นต้น

และติดตามกำกับ ใ้้ระวังการดำเนินงานและผลการดำเนินงาน ปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ

3. การตรวจสอบ ทบทวน และปรับปรุงคุณภาพการศึกษา เป็นกระบวนการรวบรวมข้อมูลการปฏิบัติงาน การประเมินสภาพและผลการดำเนินงานของสถานศึกษาตามแผนพัฒนาคุณภาพที่กำหนดในธรรมนูญสถานศึกษาเพื่อปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

4. การรายงานคุณภาพการศึกษา เป็นการสื่อสารให้ผู้เรียนผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบถึงความก้าวหน้าและผลการดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่กำหนดไว้ในธรรมนูญสถานศึกษาอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

ส่วนวิธีดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ สถานศึกษาควรดำเนินการ ดังนี้

1. พัฒนานุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจและสามารถปฏิบัติงานตามระบบคุณภาพ ได้ด้วยการฝึกอบรมให้ความรู้ในเรื่องที่จำเป็นต่อการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพ ตลอดจนสร้างจิตสำนึก และสร้างวัฒนธรรมการทำงานคุณภาพ

2. ปรับปรุงวิสัยทัศน์ของสถานศึกษาหรือกำหนดใหม่ให้ตรงกับความปรารถนาของชุมชนและให้ทันสมัยเสมอ

3. จัดทำข้อมูลสารสนเทศคุณภาพการศึกษาด้วยการนำข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ผู้เรียนและบุคลากรมาวิเคราะห์และแปลผลให้มีความหมายเพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษา เช่น นำมากำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย เป็นต้น

4. พัฒนามาตรฐานการศึกษาระดับสถานศึกษา กระทรวงศึกษาธิการกำหนดมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อเป็นเป้าหมายในการพัฒนาเยาวชนของชาติ ดังนั้นการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาจะต้องสร้างความมั่นใจแก่สังคมว่าสถานศึกษามีศักยภาพในการพัฒนาผู้เรียนทุกคนให้บรรลุผลสำเร็จตามมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

5. จัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา สถานศึกษาต้องจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพระยะกลาง (3-5 ปี) และแผนพัฒนาประจำปีที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ ภารกิจของสถานศึกษา โดยใช้ข้อมูลสารสนเทศปัจจุบันมาวิเคราะห์จุดเด่นจุดด้อยที่ต้องปรับปรุง รวมทั้งศักยภาพของสถานศึกษาและความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครองและชุมชน กำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่ชัดเจนในแต่ละปีรวมทั้งระบุวิธีการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

6. การจักระบบบริหารจัดการคุณภาพสถานศึกษา เป็นการจักระบบบริหารจัดการ ทรัพยากรและการปฏิบัติงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยเน้นการร่วมตัดสินใจของ ทุกฝ่ายแต่งตั้งคณะกรรมการประกันคุณภาพในสถานศึกษา รวมทั้งแต่งตั้ง

คณะบุคคลทำหน้าที่ตรวจสอบทบทวน และรายงานคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา

7. การตรวจสอบและทบทวนคุณภาพสถานศึกษา เป็นการดำเนินงานเพื่อช่วยเหลือ สนับสนุนและดูแลส่งเสริมให้การจัดการศึกษาพัฒนาสู่มาตรฐานการศึกษาและให้ความเชื่อมั่น ว่าการจัดการศึกษาของสถานศึกษาเป็นไปตามเป้าหมายและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

8. การประเมินคุณภาพการศึกษา เป็นการประเมินผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนใน ระดับชั้นที่เป็นตัวประโยค ได้แก่ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และ 6 และมัธยมศึกษาปีที่ 3 และ 6 ในวิชาแกน โดยใช้แบบทดสอบมาตรฐาน

9. การรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี เป็นการแสดงภาวะความรับผิดชอบ ในการจัดการศึกษาให้แก่บิดา มารดา ผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงานต้นสังกัด และหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องทราบผลการปฏิบัติทุกสิ้นปีการศึกษา

10. การกำกับประเมินและหตุระบบประกันคุณภาพ มีจุดมุ่งหมายให้ข้อมูล ย้อนกลับเพื่อการส่งเสริมพัฒนาและประเมินประสิทธิภาพ ในการดำเนินงานของระบบประกัน คุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา โดยหน่วยงานสำคัญที่ทำหน้าที่ดังกล่าวนี้ เพื่อให้งาน การพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง (กรมวิชาการ, 2543 : 14- 30)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2546 : 14-17) ได้กำหนดขั้นตอน ในการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การเตรียมการ การดำเนินการและการจัดทำรายงานการประเมินตนเองหรือรายงานประจำปี ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. การเตรียมการ ได้แก่ การเตรียมความพร้อมของบุคลากร โดยการสร้าง ความตระหนัก พัฒนาความรู้ ทักษะ และการแต่งตั้งกรรมการที่รับผิดชอบ

1.1 การเตรียมความพร้อมของบุคลากร ปัญหาสำคัญในการดำเนินการประกัน คุณภาพภายในสถานศึกษา คือ การที่บุคลากรในสถานศึกษายังเข้าใจไม่ชัดเจนว่าการประกัน คุณภาพภายในก็คือการบริหารคุณภาพที่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทำงานตามปกติ และ เป็นงานที่ต้องทำอยู่แล้วจึงทำให้รู้สึกว่าเป็นการเพิ่มภาระ นอกจากนั้นบุคลากรในสถานศึกษา ส่วนใหญ่ยังไม่คุ้นเคยกับการเน้นคุณภาพและวิธีการทำงานที่มีการตรวจสอบ บางครั้งจึงเกิด

การต่อต้าน จำเป็นต้องสร้างความตระหนักและพัฒนาความรู้ความเข้าใจให้กับบุคลากรเป็นอันดับแรก โดยอาจดำเนินการ ดังนี้

1.1.1 การสร้างความตระหนักถึงคุณค่าของการประกันคุณภาพภายใน
การทำงานเป็นทีม

1.1.2 การพัฒนาความรู้และทักษะเกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายใน
แก่บุคลากร โดยการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ

1.2 การแต่งตั้งคณะกรรมการ ถึงแม้ว่าการประกันคุณภาพภายในจะเป็นภารกิจของบุคลากรในสถานศึกษา แต่ในการดำเนินงานจำเป็นจะต้องมีผู้รับผิดชอบในการประสานกำกับ ดูแล ช่วยเหลือ สนับสนุนให้ทุกฝ่ายทำงานร่วมกัน และเชื่อมโยงกันเป็นทีม โดยผู้ที่มีส่วนรับผิดชอบที่สำคัญที่สุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งควรดำเนินการร่วมกับบุคลากรหลักที่ได้รับมอบหมายในรูปของคณะกรรมการหรือคณะกรรมการมีคณะกรรมการตามโครงสร้างการบริหารและให้บุคลากรรับผิดชอบในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานในภารกิจของตน จะทำให้ระบบการประกันคุณภาพภายในหล่อหลอมเข้ากับการทำงานตามภารกิจของบุคลากร ซึ่งจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพและมีความเชื่อมโยงกันในการพัฒนาคุณภาพด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านบุคลากร ด้านกระบวนการและด้านผู้เรียนอันจะก่อให้เกิดการพัฒนากรอบด้านครบทุกด้าน

2. การดำเนินการประกันคุณภาพภายใน ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก คือ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การตรวจสอบ ประเมินผล และการพัฒนาปรับปรุง ซึ่งทุกฝ่ายจะต้องดำเนินการร่วมกัน ดังนี้

2.1 การวางแผน (Plan-P) เป็นการเตรียมการไว้ล่วงหน้าเพื่อจะทำงานให้สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ในการวางแผนจะต้องมีการกำหนดเป้าหมาย แนวทางการดำเนินงาน ผู้รับผิดชอบงาน ระยะเวลาและทรัพยากรที่จะต้องใช้เพื่อทำงานให้บรรลุตามเป้าหมายที่ต้องการสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กล่าวว่า การวางแผน (Planning) หมายถึง การคิดหาทางเลือกล่วงหน้าในการปฏิบัติงานที่ดีที่สุด โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างประหยัดให้ได้ผลคุ้มค่ามากที่สุด โดยการดำเนินงานตามขั้นตอนอย่างเป็นระบบ เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งในการวางแผนใด ๆ ก็ตาม จะมีขั้นตอนการวางแผนที่สำคัญคือ

2.1.1 การกำหนดเป้าหมายที่แสดงถึงคุณลักษณะหรือคุณภาพที่ต้องการให้เกิดขึ้นในสถานศึกษา

2.1.2 การจัดลำดับความสำคัญของเป้าหมายเพื่อดูว่าเป้าหมายใดสำคัญมากน้อยกว่ากันเพื่อกำหนดกิจกรรมบุคลากร ทรัพยากร และระยะเวลาที่จะดำเนินการ

2.1.3 การกำหนดแนวทางการดำเนินงานหรือวิธีการปฏิบัติงาน คือ การนำเป้าหมายมาทำให้เป็นรูปธรรมในทางปฏิบัติ

2.1.4 การกำหนดระยะเวลาที่เหมาะสมซึ่งจะช่วยให้การทำงานมีประสิทธิภาพ

2.1.5 การกำหนดงบประมาณ โดยคำนึงถึงความพอเพียงและความเหมาะสมระหว่างรายรับ-รายจ่ายอย่างรอบคอบ

2.1.6 การกำหนดผู้รับผิดชอบที่เหมาะสมในการดำเนินการแต่ละขั้นตอนในกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ

2.2 การปฏิบัติตามแผน (Do-D) เมื่อสถานศึกษาได้วางแผนการปฏิบัติงานเสร็จเรียบร้อยแล้ว บุคลากรก็ร่วมกันดำเนินการตามแผนที่จัดทำไว้ โดยในระหว่างการดำเนินงานต้องมีการเรียนรู้เพิ่มเติมตลอดเวลาและควรมุ่งเน้นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนเป็นสำคัญ นอกจากนี้ผู้บริหารสถานศึกษาคงจะ

2.2.1 ส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรทุกคนทำงานอย่างมีความสุข

2.2.2 จัดสิ่งอำนวยความสะดวก สนับสนุนทรัพยากรเพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2.2.3 กำกับ ติดตาม (Monitoring) ทั้งระดับรายบุคคล รายกลุ่ม รายหมวด/ฝ่าย เพื่อกระตุ้นและส่งเสริมให้มีการดำเนินงานตามแผน และ

2.2.4 ให้การนิเทศ

2.3 การตรวจสอบประเมินผล (Check-C) การประเมินผล เป็นกลไกสำคัญที่จะกระตุ้นให้เกิดการพัฒนา เพราะจะทำให้ได้ข้อมูลย้อนกลับที่จะสะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินงานที่ผ่านมาว่าบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้เพียงใด ต้องปรับปรุงแก้ไขในเรื่องใดบ้าง ผู้บริหารและครูที่เข้าใจระบบการประกันคุณภาพอย่างถูกต้องจะตระหนักถึงความสำคัญของการประเมินผลไม่กลัวการประเมินผล โดยเฉพาะการประเมินตนเอง ซึ่งเป็นการประเมินที่มุ่งเพื่อการพัฒนาในระหว่างที่สถานศึกษาดำเนินการตามแผนปฏิบัติการ ควรมีการตรวจสอบประเมินผลเป็นระยะ ๆ เพื่อพิจารณาว่าการดำเนินการเป็นไปในทิศทางที่จะนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายหรือมาตรฐาน และตัวบ่งชี้ที่กำหนดในแผนพัฒนาและแผนปฏิบัติการหรือไม่

เพียงใด มีจุดอ่อน จุดแข็งประการใด มีส่วนใดที่จะต้องปรับปรุงเพื่อให้บรรลุเป้าหมายหรือมาตรฐานและตัวบ่งชี้ที่กำหนดมากที่สุด และเมื่อสิ้นภาคเรียนหรือสิ้นปีการศึกษาจะต้องมีการประเมินสรุปรวม เพื่อนำผลมาพิจารณาแก้ไข ปรับปรุงการดำเนินการในระยะต่อไป

2.4 การนำผลการประเมินมาปรับปรุงงาน (Act-A) เมื่อบุคลากรแต่ละคน แต่ละฝ่ายมีการประเมินผลเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็ส่งผลให้กับคณะกรรมการที่รับผิดชอบ ซึ่งจะต้องรวบรวมผลการประเมินมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ แปลผลในภาพรวมทั้งหมดแล้ว นำเสนอผลการประเมินต่อผู้เกี่ยวข้อง เช่น ครูประจำชั้น ครูประจำวิชา หัวหน้าหมวดผู้บริหาร เพื่อนำผลไปใช้ในการพัฒนางานของตนเองต่อไปการเผยแพร่ผลการประเมิน อาจใช้วิธีจัด ประชุมครูภายในสถานศึกษา จัดบอร์ดหรือจัดทำรายงานผลการประเมินฉบับย่อแจกบุคลากร ผลการประเมินสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงการปฏิบัติงานของผู้บริหารและบุคลากร และใช้ในการวางแผนต่อไป รวมทั้งจัดทำเป็นข้อมูลสารสนเทศเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ได้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544 : 28-40)

3. การจัดทำรายงานการประเมินตนเองหรือรายงานประจำปี เมื่อสถานศึกษา ได้ดำเนินการตามแผนและมีการประเมินผลภายในเสร็จเรียบร้อยแล้ว ในช่วงปลายปีการศึกษา จะต้องจัดทำ รายงานการประเมินตนเองหรือรายงานประจำปี เพื่อเผยแพร่ให้ผู้เกี่ยวข้องทุกกลุ่ม ได้รับทราบไม่ว่าจะเป็นบุคลากรภายในสถานศึกษา ผู้ปกครองหรือชุมชน หน่วยงานต้นสังกัด และผู้ประเมินภายนอก เพื่อแสดงความรับผิดชอบในการจัดการศึกษา และพร้อมที่จะรับการ ประเมินจากภายนอกโดยดำเนินการรวบรวมผลการดำเนินงานและผลการประเมินวิเคราะห์ และสังเคราะห์จำแนกตามมาตรฐานการศึกษา และเขียนรายงาน การรายงานผลการประเมิน และเนื้อหาสาระที่ต้องการสื่อสารควรมี 2 แบบ ขึ้นอยู่กับกลุ่มผู้รับข้อมูล แบบแรกเป็นการ รายงานที่มีรายละเอียดครบถ้วน เน้นในเชิงวิชาการเพื่อใช้สำหรับ รายงานหน่วยงานต้นสังกัด และผู้ประเมินภายนอก ส่วนแบบที่สองเป็นการรายงานสรุปเพื่อเผยแพร่ให้กับกลุ่มผู้ปกครอง และชุมชน โดยนำเสนอในลักษณะการบรรยายใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย และมีความยาวไม่มาก ซึ่งจะทำให้ผู้ปกครองรับรู้ข้อมูลของสถานศึกษาได้มาก ขึ้นเนื้อหาสาระที่นำเสนอในรายงาน การประเมินตนเองหรือรายงานประจำปีควรมีหัวข้อดังนี้

3.1 ข้อมูลสภาพทั่วไปของสถานศึกษา เช่น ประวัติและความเป็นมาของ สถานศึกษาสถานที่ตั้ง สังกัด รูปแบบ/หลักสูตรการจัดการเรียนการสอน โครงสร้าง การบริหารงานข้อมูลผู้บริหารและบุคลากร จำนวนผู้เรียน งบประมาณ รวมทั้งข้อมูล สภาพชุมชน อาชีพและรายได้ของผู้ปกครอง

3.2 วิสัยทัศน์ เป้าหมายหรือมาตรฐานและแผนงานของสถานศึกษา

3.3 ผลการประเมินตามมาตรฐานและตัวบ่งชี้ โดยแต่ละตัวบ่งชี้ควรรายงานเกี่ยวกับเป้าหมายการดำเนินงานให้บรรลุตามเป้าหมาย และผลการดำเนินงาน และอาจนำเสนอข้อมูล/หลักฐานสนับสนุนผลการดำเนินงานนั้น ๆ ด้วยก็ได้ นอกจากนี้ในแต่ละมาตรฐานควรนำเสนอจุดเด่น จุดที่ต้องปรับปรุงและแนวทางแก้ไขด้วย

4. สรุปผลการประเมินของมาตรฐานแต่ละด้าน คือ ด้านผู้เรียน ด้านกระบวนการและด้านปัจจัย โดยในแต่ละด้านควรบอกถึงจุดเด่น เงื่อนไขที่ทำให้สำเร็จ จุดที่ต้องปรับปรุงสาเหตุและแนวทางแก้ไขปรับปรุงด้วย

5. ภาคผนวก อาจมีการรายงานเกี่ยวกับวิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผล หากเป็นที่ต้องการของหน่วยงานต้นสังกัดคณะผู้จัดทำรายงานการประเมินตนเองหรือรายงานประจำควรเป็นแกนนำหรือผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับวิธีการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลพอสมควร ซึ่งจะทำให้สามารถสรุปผลการประเมิน ได้ถูกต้อง การจัดทำรายงานควรดำเนินการในส่วนที่สามารถทำได้ไปเรื่อย ๆ ก่อนสิ้นปีการศึกษา ไม่จำเป็นต้องรอให้ถึงสิ้นปีการศึกษา เพราะจะทำให้จัดทำรายงานไม่ทันกำหนดเวลาที่จะต้องส่งหน่วยงานต้นสังกัดและเผยแพร่ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544 : 48-49) ข้อมูลทั่วไป ประวัติและความเป็นมาของสถานศึกษา สถานที่ตั้ง สังกัด หลักสูตรการจัดการเรียนการสอน โครงสร้างการบริหารและบุคลากร ข้อมูลนักเรียน งบประมาณ ข้อมูลสภาพชุมชน วิสัยทัศน์ เป้าหมาย มาตรฐาน แผนงานการดำเนินงาน ผลการประเมินตามตัวบ่งชี้ของมาตรฐาน จุดเด่น จุดด้อย และแนวทางแก้ไข สรุปผลการประเมิน/ผลการประเมินด้านปัจจัย กระบวนการและผลผลิตที่เน้น จุดเด่น (เงื่อนไขของความสำเร็จ) และจุดด้อย (สาเหตุและแนวทางการปรับปรุง) ภาคผนวก กรอบแนวคิดหลัก เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล แผนภาพที่ 4 สารสำคัญของรายงานการประเมินตนเอง หรือรายงานประจำปี

5. วงจรคุณภาพ PDCA

5.1 ความหมายและความสำคัญของวงจรคุณภาพ PDCA

วรภัทร์ ภูเจริญ (2542 : 27) วัฏจักรคุณภาพของเดมมิ่ง (PDCA) หมายถึงระบบการบริหารงานที่มีคุณภาพเป็นที่รู้จักแพร่หลายระบบหนึ่ง ประกอบด้วย ขั้นตอนการวางแผน (Plan) การปฏิบัติตามแผน (Do) การตรวจสอบหรือการประเมิน (Check) การนำผลการประเมินย้อนกลับไปปรับปรุงแก้ไขการทำงาน (Action) การใช้วัฏจักรคุณภาพ

ของเดมมิ่งต้องดำเนินการอย่างมีวินัยให้ครบวงจรหมุนเวียนไปไม่มีหยุดหย่อน ซึ่งแนวคิด วัฏจักรคุณภาพนี้ วอลท์เตอร์ ชิวฮาร์ท เป็นผู้พัฒนาขึ้นเป็นคนแรกในปีค.ศ. 1939 และ เอ็ดวาร์ด เดมมิ่ง เป็นผู้นำมาเผยแพร่ในประเทศไทยญี่ปุ่น ในปีค.ศ. 1950 จนเป็นที่รู้จักกัน อย่างแพร่หลาย ทำให้นิยมเรียกววัฏจักรนี้ในอีกชื่อหนึ่งว่า “วัฏจักรเดมมิ่ง”(Deming’s Cycle, 1998) นอกจากนี้ โนริอะกิซะ โนยังได้กล่าวถึงวงจรคุณภาพของเดมมิ่งว่า PDCA ก็คือวงจร คุณภาพของการบริหาร ส่วน ฮิโตชิคุเม กล่าวไว้ว่า “จุดมุ่งหมายที่แท้จริงของ PDCA ซึ่งกิจกรรม พื้นฐานในการบริหารคุณภาพนั้นมีใช้เพียงแค่การปรับแก้ผลลัพธ์ที่เบี่ยงเบนจากเกณฑ์ มาตรฐานให้กลับมาอยู่ในเกณฑ์ที่ต้องการเท่านั้น แต่เพื่อให้ก่อเกิดการปรับปรุงด้วย การ ป้องกันมิให้เกิดของเสียซ้ำซ้อนเรื้อรังพร้อมกับการยกระดับมาตรฐานให้สูงขึ้นในแต่ละรอบ ของ PDCA อย่างต่อเนื่องอย่างเป็นระบบและอย่างมีการวางแผน PDCA มิใช่เป็นแค่วงแหวน ที่แบนราบหากแต่เป็นขดลวดสปริงที่มีวนสูงขึ้นเรื่อย ๆ” ดังนั้นเมื่อนำวงจรคุณภาพของเดมมิ่ง มาใช้ในการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เป็นกระบวนการบริหารจัดการให้บรรลุ เป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพให้เป็น ไปตามมาตรฐานที่ต้องการตามหลักการปรับปรุงการ ทำงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การดำเนินงานในทุก ๆ ด้านมีคุณภาพผลการทำงานมีคุณภาพ เด็ม มิ่ง (W. Edward Deming, 1998) ซึ่งเป็นผู้นำแนวคิดเรื่องการปรับปรุงคุณภาพการผลิต ผู้บริหารต้องยึดหลักในเรื่องที่เป็นพันธะผูกพันและความรับผิดชอบในการบริหารงาน จึง กำหนดเป็นหลักการที่เรียกว่า Deming’ 14 Management Principles

- สำหรับการบริหารงาน 14 ขั้นตอน ของ เด็มมิ่ง (Deming) ดังที่ สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์ (2539 : 34) ได้อธิบายไว้พอสรุปได้ดังนี้คือ
1. การกำหนดเป้าหมายที่แน่นอน เพื่อนำสู่การปรับปรุงผลผลิต และบริหาร โดย ใช้การศึกษาค้นคว้า และแนะนำนวัตกรรมมาปรับปรุงการออกแบบการผลิต และบริการ สม่ำเสมอ
 2. การยอมรับแนวคิดปรัชญาใหม่ ๆ รวมทั้งการนำแนวคิดของคนทุกคน ทุกฝ่ายมาใช้ตัดสินใจร่วมกัน นอกจากนี้ผู้บริหารระดับสูงจะต้องสร้างวัฒนธรรมด้านคุณภาพ ขึ้น ในองค์การจนกลายเป็นวิถีชีวิต
 3. การยึดมั่นในหลักการขององค์การ เพื่อยึดเป็นหลักในการดำเนินกิจกรรม ต่างๆ ขององค์การ
 4. การสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้รับบริการในด้านต่าง ๆ สนใจและยอมรับ แนวคิดของผู้รับบริการ รวมทั้งการตอบสนองความต้องการ เพื่อให้ผู้รับบริการพอใจ

5. ปรับปรุงระบบการผลิต หรือกระบวนการทำงานอย่างต่อเนื่องเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการผลิตและการบริการ

6. จัดการฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับงานให้มีคุณภาพให้กับบุคลากรในหน่วยงานทุกคน

7. พัฒนาประสิทธิภาพการบริหารเพื่อสร้างภาวะผู้นำ ให้บุคลากรทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น

8. ขจัดความกังวลต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคในการดำเนินการตามแนวคิดการบริหารแบบมุ่งคุณภาพทั้งองค์กร เช่น เมื่อบุคคลกลัวการเสี่ยง ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น จะมีผลทำให้การปรับปรุงคุณภาพตามแนวคิดนี้ลดลง ผู้บริหารจะต้องบริหารให้เกิดความยุติธรรมกับทุกคน สร้างความมั่นใจให้คนกล้าถาม กล้าแสดงความคิดเห็น

9. ร่วมกันทำงานเป็นทีม สนับสนุนการทำงานกันระหว่างหน่วยงาน

10. เน้นการกระตุ้นให้ทุกคนมีแรงจูงใจที่จะทำงาน โดยบอกวิธีการกระทำให้ถึงเป้าหมายว่า ควรทำอย่างไร (How to) เพื่อนำสู่การพัฒนาคุณภาพงานและอาจกระตุ้นเสริมด้วยการใช้คำขวัญ

11. เน้นการทำงานโดยคำนึงถึงคุณภาพ (How Good) มากกว่าการจะมุ่งปริมาณหรือมุ่งการทำงานให้ได้ตามจำนวนที่ต้องการ โดยไม่คำนึงถึงคุณภาพ

12. กระตุ้นให้ทุกคนใช้ความสามารถในการทำงานให้เต็มศักยภาพขจัดอุปสรรคที่มีผลต่อความภูมิใจในการทำงาน ให้ความเป็นธรรม และเอาใจใส่บุคลากรทุกคนอย่างเท่าเทียมกันหลีกเลี่ยงการนำผลการประเมินด้านลบมาทำลาย หรือบั่นทอนความมุ่งมั่นในการทำงาน

13. สนับสนุนให้บุคลากรได้รับการศึกษาอบรม เพื่อเพิ่มพูนความรู้ที่เป็นประโยชน์ในการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพ รวมทั้งการปรับปรุงการทำงานของตนเองอย่างสม่ำเสมอ

14. ปฏิบัติ (Take Action) ตามแนวที่กล่าวว่า เพื่อให้เกิดความสำเร็จ โดยทุกคนทุกฝ่ายร่วมมือกันและฝ่ายบริหารให้การสนับสนุน และรับผิดชอบเพื่อการดำเนินงานบรรลุตามเป้าหมาย

5.2 ขั้นตอนการบริหารงานคุณภาพ “การหมุนวงจรคุณภาพของ PDCA”

เอดวาร์ด เดมมิ่ง (1950 : 57) ได้เสนอขั้นตอนการบริหารงานคุณภาพ “วงจรคุณภาพของเดมมิ่ง” (Deming Cycle) ไว้ 4 ขั้นตอนคือ

1. การจัดทำและวางแผน(Plan) ประกอบด้วย
 - 1.1 ทำความเข้าใจวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนแล้วกำหนดหัวข้อควบคุม(Control-Items) ซึ่งตามปกติได้แก่ Q-C-D-S-M-E (Quality Cost Delivery Safety Morale Environment)
 - 1.2 กำหนดค่าเป้าหมายที่ต้องการบรรลุให้แก่หัวข้อควบคุมแต่ละข้อ
 - 1.3 กำหนดวิธีดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย
2. การปฏิบัติตามแผน (Do) ประกอบด้วย
 - 2.1 หาความรู้เกี่ยวกับวิธีดำเนินการนั้นด้วยวิธีการฝึกอบรมหรือศึกษาดูด้วย
 - 2.2 ดำเนินการตามวิธีการที่กำหนด
 - 2.3 เก็บรวบรวมบันทึกข้อมูลที่เกี่ยวข้องและผลลัพธ์ของหัวข้อควบคุม
3. การติดตามประเมินผล (Check) ประกอบด้วย
 - 3.1 ตรวจสอบว่า การปฏิบัติงานเป็นไปตามวิธีการทำงานมาตรฐานหรือไม่
 - 3.2 ตรวจสอบว่าค่าที่วัดได้ (ของตัวแปรที่เกี่ยวข้อง) อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานหรือไม่
 - 3.3 ตรวจสอบว่า (หัวข้อควบคุม) ได้ตามเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่
4. กำหนดมาตรการแก้ไขปัญหาและข้อเสนอแนะที่ทำให้ไม่เป็นไปตามแผน (Act) ประกอบด้วย
 - 4.1 ถ้าการปฏิบัติงานไม่เป็นไปตามวิธีการทำงานมาตรฐานก็หามาตรการแก้ไข
 - 4.2 ถ้าผลลัพธ์ที่ได้ไม่เป็นไปตามที่คาดหวังก็ค้นหาสาเหตุและแก้ไขที่ต้นตอเพื่อมิให้เกิดปัญหาซ้ำขึ้นอีก
 - 4.3 ปรับปรุงระบบการทำงานและเอกสารวิธีการทำงานมาตรฐาน

วิฑูรย์ สิมะโชคดี. (2541 : 84) และ บังอร มธุรสสุวรรณ (2542 : 23-24) ได้เสนอขั้นตอนการบริหารงานวงจรคุณภาพเดมมิง (Deming Cycle) ไว้ 4 ขั้นตอนคือ

 - 4.3.1 การจัดทำและวางแผน (Plan) ประกอบด้วย
 - 1) ทำความเข้าใจวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนแล้วกำหนดหัวข้อควบคุม (Control Items) ซึ่งตามปกติได้แก่ Q-C-D-S-M-E (Quality Cost Delivery Safety Morale Environment)
 - 2) กำหนดค่าเป้าหมายที่ต้องการบรรลุให้แก่หัวข้อควบคุมแต่ละข้อ

3) กำหนดวิธีดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

4.3.2 การปฏิบัติตามแผน (Do) ประกอบด้วย

- 1) หากความรู้เกี่ยวกับวิธีดำเนินการนั้นด้วยวิธีการฝึกอบรมหรือศึกษ
ด้วยตนเอง
- 2) ดำเนินการตามวิธีการที่กำหนด
- 3) เก็บรวบรวมบันทึกข้อมูลที่เกี่ยวข้องและผลลัพธ์ของหัวข้อควบคุม

4.3.3 การติดตามประเมินผล (Check) ประกอบด้วย

- 1) ตรวจสอบว่า การปฏิบัติงานเป็นไปตามวิธีการทำงานมาตรฐาน
หรือไม่
- 2) ตรวจสอบว่าค่าที่วัดได้ (ของตัวแปรที่เกี่ยวข้อง) อยู่ในเกณฑ์
มาตรฐานหรือไม่
- 3) ตรวจสอบว่า (ของหัวข้อควบคุม) ได้ตามเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่

4.3.4 การกำหนดมาตรการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้ไม่เป็นไป

ตามแผน (Act) ประกอบด้วย

- 1) ถ้าการปฏิบัติงานไม่เป็นไปตามวิธีการทำงานมาตรฐานก็หา
มาตรการแก้ไข
- 2) ถ้าผลลัพธ์ที่ได้ไม่เป็นไปตามที่คาดหวังก็ค้นหาสาเหตุและแก้ไขที่
ต้นตอเพื่อมิให้เกิดปัญหาซ้ำขึ้นอีก
- 3) ปรับปรุงระบบการทำงานและเอกสารวิธีการทำงานมาตรฐาน
วงจรคุณภาพตามแนวคิดของ เอดวาร์ดเดมมิ่ง (Edward Deming) หรือวงจร
PDCA ประกอบด้วย กระบวนการ 4 ขั้นตอนดังนี้ (ณัฐภูษิตน์ เขจรนันท์ และคณะ, 2546 :
77-80)

1. การวางแผน (Plan) เป็นจุดเริ่มต้นของวงจรการบริหารคุณภาพ

เพราะแผนจะกำหนดเป้าหมายและทิศทางในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาคุณภาพ โดยแผนจะอธิบายความจำเป็นและการสร้างความเข้าใจในการแก้ปัญหา ซึ่งต้องอาศัยการร่วมแรงร่วมใจจากทุกหน่วยงานในการปรับปรุงแก้ไขอุปสรรคและข้อบกพร่องต่างๆขององค์กรให้หมดไป
อย่างเป็นขั้นตอนเพื่อให้องค์กรสามารถดำเนินงานบรรลุความสำเร็จตามที่ต้องการการวางแผนการสร้างคุณภาพ มี 4 ขั้นตอนคือ

1.1 ตระหนักและกำหนดปัญหาที่ต้องการแก้ไขหรือปรับปรุงโดยสมาชิกทุกคนจะร่วมมือกันในการระบุปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานเพื่อที่จะร่วมกันทำการศึกษาและวิเคราะห์หาแนวทางแก้ไขต่อไป

1.2 เก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับวิเคราะห์และตรวจสอบการดำเนินงานหรือสาเหตุของปัญหาเพื่อใช้ในการปรับปรุง

1.3 อธิบายปัญหาและกำหนดทางเลือกวิเคราะห์ปัญหาเพื่อใช้กำหนดสาเหตุของความบกพร่องและสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อให้สมาชิกทุกคนในทีมงานคุณภาพเกิดความเข้าใจในสาเหตุและปัญหาอย่างชัดเจนแล้วร่วมกันระดมความคิดสร้างทางเลือกที่เป็นไปได้ในการตัดสินใจแก้ปัญหาเพื่อมาทำการวิเคราะห์และตัดสินใจเลือกทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดมาดำเนินงาน

1.4 เลือกวิธีการแก้ปัญหาหรือปรับปรุงการดำเนินงานโดยร่วมกันวิเคราะห์และวิจารณ์ทางเลือกต่าง ๆ ผ่านการระดมความคิดและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของสมาชิกเพื่อตัดสินใจเลือกวิธีการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมที่สุดในการดำเนินงานให้สามารถบรรลุตามเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งอาจจะต้องทำวิจัยและหาข้อมูลเพิ่มเติมหรือกำหนดทางเลือกใหม่ที่มีความน่าจะเป็นในการแก้ปัญหาได้มากกว่าเดิม

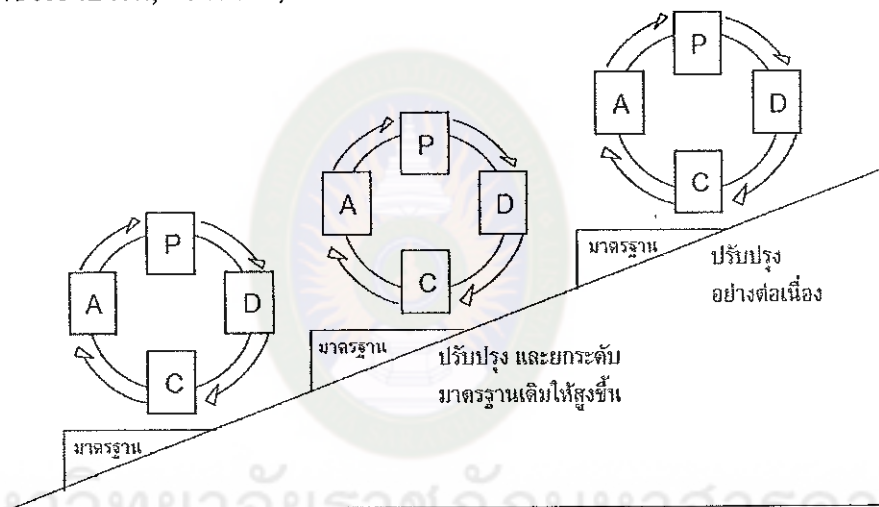
2. การดำเนินงานหรือการปฏิบัติ (Do) เป็นการนำทางเลือกที่ตัดสินใจไปวางแผนปฏิบัติงานและลงมือปฏิบัติเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าปัญหานั้นเป็นงานที่สามารถดำเนินการแก้ไขได้ภายในกลุ่มก็สามารถปฏิบัติได้ทันที หากปัญหาที่มีความซับซ้อนเกี่ยวข้องกับหน่วยหรือกลุ่มอื่นก็ต้องแจ้งให้ผู้บริหารสั่งการให้หน่วยงานอื่นประสานงานและร่วมมือแก้ไขปัญหาให้สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

3. การตรวจสอบ (Check) เป็นการติดตามตรวจสอบและประเมินผลงานที่ปฏิบัติโดยการเปรียบเทียบผลการทำงานก่อนการปฏิบัติงานและหลังปฏิบัติงานว่า มีความแตกต่างกันมากน้อยเพียงใดถ้าผลลัพธ์ออกมาตามเป้าหมายก็จะนำไปจัดทำเป็นมาตรฐานสำหรับการปฏิบัติงานในครั้งต่อไป แต่ถ้าผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด ทีมงานคุณภาพต้องทำการศึกษาและวิเคราะห์หาสาเหตุเพื่อทำการแก้ไขปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพขึ้น

4. การปรับปรุง (Act) เป็นการกำหนดมาตรฐานจากผลการดำเนินงานใหม่เพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในอนาคตหรือทำการแก้ไขปัญหาดัง ๆ ทั้งที่เกิดจากความไม่สอดคล้องกับความต้องการปัญหาที่ไม่ได้คาดหวังและปัญหาเฉพาะหน้าในการดำเนินงาน

จนได้ผลลัพธ์ที่พอใจและได้รับการยอมรับจากทุกฝ่ายแล้ว จึงจัดทำเป็นมาตรฐาน การปฏิบัติงานในอนาคตและจัดทำรายงานเสนอต่อผู้บริหารและกลุ่มอื่น ได้ทราบต่อไป

ธรรมชาติของวงจรคุณภาพเดมมิงจะไม่หยุดหรือจบลงเมื่อหมุนครบรอบ แต่จะหมุนไปข้างหน้าเรื่อย ๆ โดยจะทำงานในการแก้ไขปัญหาในระดับที่สูงขึ้นซับซ้อนขึ้น และยากขึ้นหรือเป็นการเรียนรู้ที่ไม่สิ้นสุดซึ่งสอดคล้องกับปรัชญาของการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Continuous Improvement) และหัวใจของวงจรคุณภาพเดมมิงอยู่ที่คนที่มีความรู้และเข้าใจ คุณภาพอย่างแท้จริงหรือที่เรียกว่าคุณภาพอยู่ที่ใจ (Quality at Heart) ที่พร้อมจะเปิดใจเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลาอย่างมุ่งมั่นและไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค ดังแผนภาพต่อไปนี้ (ศุภชัย อาชีวะระงับโรค, 2546 : 12)

แผนภาพที่ 4 วงจร PDCA กับการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง
ที่มา : ศุภชัย อาชีวะระงับโรค, 2546 : 12

สำหรับ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545 ข : 17-48) ได้อธิบายกระบวนการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการ โดยใช้วงจรคุณภาพตามแนวคิดของเอ็ดวาร์ดเดมมิง ดังนี้คือ

1. การวางแผน (Plan) เป็นการคิดเตรียมการไว้ล่วงหน้าเพื่อจะทำงานให้สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพในการวางแผนจะต้องมีการกำหนดเป้าหมายแนวทางการดำเนินงานผู้รับผิดชอบระยะเวลาและทรัพยากรที่จะต้องใช้เพื่อทำงานให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ ประกอบด้วย

1.1 การกำหนดเป้าหมายเป็นการแสดงถึงคุณลักษณะหรือคุณภาพที่ต้องการให้เกิดขึ้นในสถานศึกษาซึ่งควรระบุให้ชัดเจนและใช้เป็นหลักหรือทิศทางในการดำเนินงาน

1.2 การจัดอันดับความสำคัญของเป้าหมายจะช่วยให้การวางแผนมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะจะทำให้ทราบว่า เป้าหมายใดสำคัญมากน้อยกว่ากันเพียงใด เพื่อกำหนดกิจกรรมบุคลากรทรัพยากรและช่วงเวลาที่จะดำเนินการในการพัฒนาเป้าหมายนั้นๆ ให้เหมาะสม

1.3 กำหนดแนวทางดำเนินงานหรือวิธีปฏิบัติงาน โดยคิดโครงการหรือกิจกรรมที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการรวมทั้งกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จหรือตัวบ่งชี้ให้มีความชัดเจนด้วย

1.4 การกำหนดระยะเวลาจะช่วยให้การทำงานมีประสิทธิภาพเพราะผู้ปฏิบัติจะได้ทราบว่างานใดควรดำเนินการให้เสร็จเมื่อไรต้องเร่งดำเนินการก่อนหรือหลังและยังเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารหรือผู้ที่มีหน้าที่กำกับดูแลจะได้ติดตามงานได้ว่ามีความก้าวหน้าตามแผนเพียงใด

1.5 การกำหนดงบประมาณควรคิดงบประมาณที่จะต้องใช้ในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์รวมทั้งค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่จำเป็นในการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมตามแผนอย่างรอบคอบเพื่อให้สามารถดำเนินงานได้บรรลุตามเป้าหมายโดยมีการใช้งบประมาณอย่างคุ้มค่า

1.6 การกำหนดผู้รับผิดชอบเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้แผนดังกล่าวสามารถดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงควรกำหนดไว้ให้ชัดเจนว่าใครรับผิดชอบในเรื่องใด

2. การปฏิบัติตามแผน (Do) เมื่อสถานศึกษาได้วางแผนการปฏิบัติงานและบุคลากรร่วมกันดำเนินการตามแผนที่จัดทำไว้แล้วสิ่งที่ผู้บริหารสถานศึกษาควรจะทำต่อไปคือ

2.1 ส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรทุกคนทำงานอย่างมีความสุข

2.2 จัดตั้งหน่วยความสะดวกสนับสนุนทรัพยากรเพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 กำกับติดตาม (Monitoring) ทั้งระดับรายบุคคลรายกลุ่มรายหมวดรายฝ่ายเพื่อกระตุ้นและส่งเสริมให้มีการดำเนินงานตามแผน

2.4 ให้การนิเทศในระหว่างการปฏิบัติงานผู้บริหารต้องกำกับและติดตามว่าเป็นไปตามเป้าหมายหรือแผนที่กำหนดไว้หรือมีปัญหาหรือไม่ หากไม่เป็นไปตามแผนหรือมีปัญหาจะได้ให้การนิเทศเพื่อปรับปรุงแก้ไขการกำกับและติดตามการปฏิบัติงานผู้บริหารอาจทำได้โดยสอบถามผู้ปฏิบัติงานหรือให้รายงานความก้าวหน้าของการทำงานเป็นระยะ ๆ อาจรายงานปากเปล่าหรือจัดทำรายงานเสนอเพื่อเป็นข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการปฏิบัติงานของแต่ละบุคคล กลุ่ม หมวด ฝ่าย

3. การตรวจสอบประเมินผล (Check) เป็นกลไกสำคัญที่กระตุ้นให้เกิดการพัฒนา เพราะจะทำให้ได้ข้อมูลย้อนกลับที่จะสะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินงานที่ผ่านมาว่าบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้เพียงใดต้องปรับปรุงแก้ไขในเรื่องใดบ้างในการปฏิบัติงานของสถานศึกษาควรมีการตรวจสอบประเมินผลเป็นระยะ ๆ เพื่อพิจารณาว่าการดำเนินการเป็นไปในทิศทางที่จะนำไปสู่ความสำเร็จตามมาตรฐานและตัวบ่งชี้ที่กำหนดไว้หรือไม่เพียงใด มีจุดอ่อนจุดแข็งประการใดมีส่วนใดที่จะต้องปรับปรุงเพื่อให้บรรลุเป้าหมายหรือมาตรฐานและตัวบ่งชี้ที่กำหนดมากที่สุด

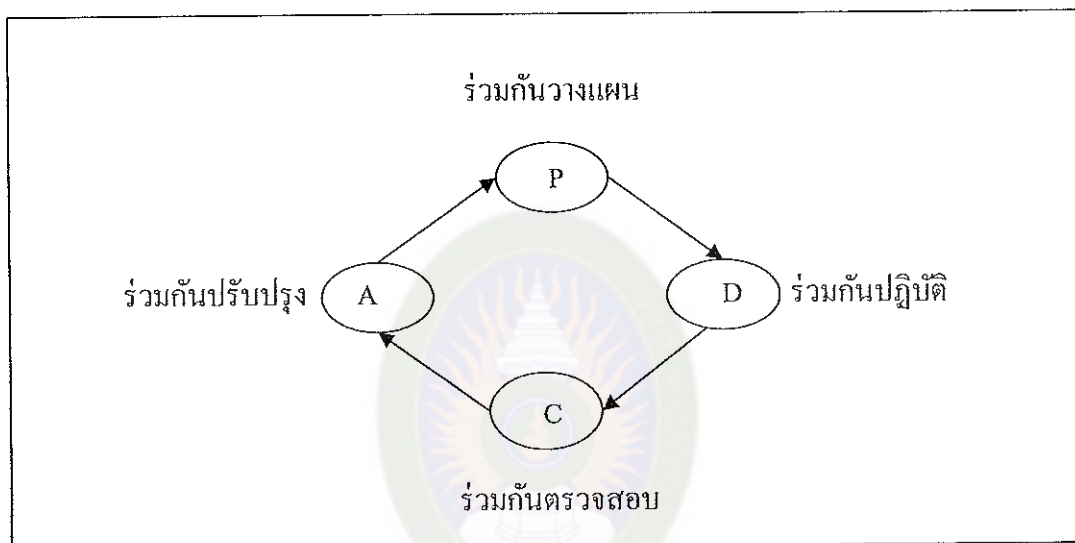
4. การพัฒนาปรับปรุง (Act) เมื่อบุคลากรแต่ละคนแต่ละฝ่ายมีการประเมินผลเสร็จเรียบร้อยแล้วก็ให้รวบรวมผลการประเมินมาวิเคราะห์สังเคราะห์แปลผลในภาพรวมแล้วนำเสนอผลการประเมินต่อผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำผลไปใช้ในการพัฒนางานของตนเองต่อไป

4.1 ในระหว่างการดำเนินงานและมีการตรวจสอบประเมินผลผู้บริหารและบุคลากรสามารถนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงการทำงานของตนเองและปรับปรุงแผนการดำเนินงาน ได้เลยเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามแผนและเป้าหมายที่กำหนดไว้

4.2 การวางแผนในระยะต่อไปควรมีการวิเคราะห์จุดเด่นและจุดที่ต้องปรับปรุงหาสาเหตุของปัญหาและแนวทางแก้ไข โดยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อนำไปพัฒนาปรับปรุงการจัดการศึกษาของสถานศึกษาต่อไป

4.3 การดำเนินงานประเมินผลของสถานศึกษาไม่ได้สิ้นสุดเพียงแค่ทำการประเมินตนเองเพียงครั้งเดียวแล้วหยุดเลยแต่ต้องทำตลอดเวลาผลการประเมินที่จัดทำเสร็จแล้วถือเป็นข้อมูลที่แสดงถึงสภาพการดำเนินงานในขณะนั้น ซึ่งต้องมีการตรวจสอบใหม่ว่าการดำเนินงานในช่วงต่อไปสอดคล้องกับเป้าหมายและแนวทางการพัฒนาของสถานศึกษาอย่างไร การพัฒนาปรับปรุงตนเองจึงต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องไม่มีที่สิ้นสุด

นอกจากนี้ ชีระ รุญเจริญ (2550 : 81) ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า กระบวนการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ตามแนวคิดของหลักการบริหารที่เป็นกระบวนการครบวงจร PDCA ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือขั้นที่ 1 การร่วมกันวางแผน (Planning) ขั้นที่ 2 การร่วมกันปฏิบัติตามแผน (Doing) ขั้นที่ 3 การร่วมกันตรวจสอบ (Checking) และ ขั้นที่ 4 การร่วมกันปรับปรุง (Action)

แผนภาพที่ 5 วงจร PDCA

ที่มา : ชีระ รุญเจริญ, 2550 : 81

จากการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาข้างต้น มีรายละเอียดการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนดังนี้ (ชีระ รุญเจริญ, 2550 : 81- 87)

1. การเตรียมการ สถานศึกษาควรเตรียมการในเรื่องต่อไปนี้คือ

1.1 การเตรียมความพร้อมของบุคลากร ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องจัดให้บุคลากรในสถานศึกษามีความพร้อม โดยอาจดำเนินใน 3 เรื่องคือ

1.1.1 การสร้างความตระหนัก ผู้บริหารถือเป็นบุคคลสำคัญที่จะทำให้บุคลากร ซึ่งได้แก่ ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน เกิดความตระหนักเห็นความสำคัญและความจำเป็นของการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ผู้บริหารอาจใช้เทคนิควิธีการ เช่น สร้างทีมงานพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการระดมความคิด ร่วมกันวางแผนและร่วมกันทำงานสร้างมนุษยสัมพันธ์

ในการดำเนินงานและเสริมสร้างขวัญและกำลังใจให้เกิดขึ้นกับผู้ร่วมงานมีภาวะผู้นำทางวิชาการ

1.1.2 การสร้างเสริมความรู้ อาจทำได้โดยผู้บริหารและบุคลากรของสถานศึกษาที่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ซึ่งแจ้งถ่ายทอดความรู้ให้แก่บุคลากรในสถานศึกษาเชิญบุคลากรภายนอกสถานศึกษาที่มีความรู้ความเข้าใจมาเป็นวิทยากรนำบุคลากรในสถานศึกษาเยี่ยมชม และศึกษาดูงานในสถานศึกษาที่มีความพร้อมหรือประสบผลสำเร็จจากการประกันคุณภาพการศึกษา

1.1.3 การกำหนดความรับผิดชอบ ผู้บริหารสถานศึกษามีความจำเป็นจะต้องจัด โครงสร้างและระบบการทำงานให้ชัดเจนพร้อมกับกำหนดและแบ่งความรับผิดชอบของแต่ละคน และแต่ละส่วนงานตาม โครงสร้างและระบบงานที่กำหนดขึ้นอย่างชัดเจนเพื่อให้การดำเนินงานเข้าซ้กันและขัดแย้งกันและเพื่อให้การดำเนินงานทุกภาระงานมีความรับผิดชอบอย่างแท้จริง

1.2 การศึกษาข้อมูลสารสนเทศ ข้อมูลสารสนเทศมีความสำคัญในการตัดสินใจดำเนินงานต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวางแผนการศึกษาและการกำหนดนโยบาย ซึ่งต้องมีข้อมูลที่มีคุณภาพ ถูกต้องครบถ้วนและทันสมัยจึงจะช่วยให้การวางแผนการบริหารจัดการและตัดสินใจดำเนินการไปอย่างมีประสิทธิภาพสำหรับการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาจำเป็นต้องมีการศึกษาข้อมูลสารสนเทศ เช่น ผลการดำเนินการและการประเมินตนเองในรอบปีที่ผ่านมา นโยบายของหน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลสารสนเทศของโรงเรียนตนเองและความคิดเห็นของบุคลากรในโรงเรียนและชุมชน

2. การดำเนินการ เมื่อสถานศึกษาได้เตรียมการเรียบร้อยแล้วการดำเนินการต่อไปนี้มี การวางแผนการปฏิบัติงานโดยการจัดทำธรรมนูญโรงเรียน/ แผนพัฒนาการศึกษา (P) การปฏิบัติตามแผน (D) การประเมินตนเอง (C) และการปรับปรุง (A) มีรายละเอียดดังนี้คือ

2.1 การจัดทำธรรมนูญโรงเรียน/แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา (Plan) ธรรมนูญโรงเรียนมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ ภาพรวมของสถานศึกษา ความคาดหวังของสถานศึกษา พันธกิจ เป้าหมาย จุดเน้นในการดำเนินงาน ยุทธศาสตร์ แผนงบประมาณ บทบาทหน้าที่บุคลากรในสถานศึกษาและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง องค์ประกอบเหล่านี้จะต้องมีความสัมพันธ์ต่อกัน แสดงให้เห็นการพัฒนาความคิดที่เป็นระบบ มีความชัดเจนและสามารถดำเนินการตามแนวนอนบรรลุความคาดหวังได้

2.2 การปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการ (Do) เมื่อสถานศึกษามีแผนปฏิบัติการประจำปี ซึ่งจัดทำขึ้นจากการมีธรรมนูญโรงเรียน บุคลากรที่เกี่ยวข้องที่ได้ระบุนำที่ความรับผิดชอบไว้แล้วจะเป็นตัวขับเคลื่อนทำให้โครงการในแผนดำเนินไปได้ ระหว่างการดำเนินการอาจมีการปรับเปลี่ยนรายละเอียดขั้นตอนการดำเนินการได้ เพื่อความเหมาะสมกับสถานการณ์ที่อาจเปลี่ยนแปลงไปจากที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ในการปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการดังกล่าว ผู้บริหารควรจัดให้มีการส่งเสริม สนับสนุน จัดสิ่งอำนวยความสะดวก ติดตาม ดูแล กำกับและกำกับการนิเทศการดำเนินงานต่อเนื่อง เพื่อให้การปฏิบัติของสถานศึกษาบรรลุวัตถุประสงค์ อีกทั้งเป็นการแก้ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในระหว่างดำเนินการได้ด้วย

2.3 การประเมินตนเอง (Check) การประเมินตนเองคือ กระบวนการในการบริหารจัดการศึกษาที่ใช้ควบคุมตรวจสอบคุณภาพภายในสถานศึกษา โดยมุ่งให้ทุกคนได้ประเมินการทำงานของตนเอง ในลักษณะของการตรวจสอบที่ผู้ปฏิบัติงานเป็นผู้ประเมินภารกิจของตนเองขั้นตอนการประเมินตนเอง มี 6 ขั้นตอน คือ

- 2.3.1 การสร้างความตระหนัก
- 2.3.2 การเตรียมความพร้อม
- 2.3.3 การวางแผนการประเมินตนเอง
- 2.3.4 การประเมินตนเอง
- 2.3.5 การเขียนรายงานและการเผยแพร่
- 2.3.6 การนำผลการประเมินไปใช้

ดังนั้นการดำเนินการดังกล่าวข้างต้นนั้น ระบบการนิเทศ กำกับ ติดตาม เป็นกระบวนการที่ทำให้การประเมินตนเองของสถานศึกษามีประสิทธิภาพ เป็นกระบวนการที่เกี่ยวกับทุกขั้นตอนของการประเมินตนเอง โดยนำข้อมูลสารสนเทศที่เป็นข้อมูลย้อนกลับไปปรับปรุงพัฒนาการดำเนินการในแต่ละขั้นตอนให้บรรลุเป้าหมายซึ่งประโยชน์ของการประเมินตนเองคือ

- 1) ผู้บริหารสามารถนำข้อมูลสารสนเทศจากการประเมินไปกำหนดเป็นนโยบาย มาตรการ ยุทธศาสตร์ แผนงาน/โครงการต่าง ๆ ในธรรมนูญโรงเรียนหรือแผนปฏิบัติการประจำปี
- 2) ครูผู้สอน สามารถนำข้อมูลสารสนเทศจากการประเมินไปเป็นปัจจัยเงื่อนไขในการปรับปรุงและพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ

3) ผู้เรียนและผู้ปกครอง ได้รับทราบข้อมูลสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับสภาพการดำเนินงานของสถานศึกษาและคุณภาพของนักเรียน เพื่อให้ผู้ปกครองแสดงความคิดเห็น ช่วยเหลือและสนับสนุนในสถานศึกษาสนองความต้องการของผู้เรียนและผู้ปกครอง

4) กรรมการสถานศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและชุมชน ได้รับทราบสภาพการดำเนินงานของสถานศึกษาและเป็นข้อมูลในการช่วยเหลือสนับสนุนให้สถานศึกษาปรับปรุงและพัฒนาได้ตามคุณภาพหรือมาตรฐานการศึกษาดังนั้นปัจจัยที่เอื้อให้การประเมินตนเองประสบผลสำเร็จ ประกอบด้วย

- 4.1) การสร้างจิตสำนึก ตระหนักให้ความสำคัญของการประเมินตนเอง
- 4.2) การสร้างทีมงานประเมินตนเอง
- 4.3) การทำงานประเมินตนเองอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง
- 4.4) การส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินตนเอง
- 4.5) การติดตามสื่อสารแลกเปลี่ยนประสบการณ์/ข้อมูล
- 4.6) การจัดสรรทรัพยากร

2.4 การปรับปรุง/การนำไปใช้ (Action) เมื่อสถานศึกษาจัดให้มีการประเมินตนเอง จะทำให้สถานศึกษาได้ข้อมูลสารสนเทศ ซึ่งเป็นประโยชน์สำหรับการปรับปรุงการดำเนินการของสถานศึกษา และเป็นประโยชน์ในการนำไปใช้เพื่อการวางแผนการปฏิบัติงานของบุคลากรในระยะต่อไป รวมทั้งการจัดทำระบบสารสนเทศที่สำคัญให้เป็นปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีประโยชน์ของข้อมูลสารสนเทศจากการประเมินตนเองคือ

- 2.4.1 ผู้เรียนสามารถนำไปพัฒนาตนเอง
- 2.4.2 ครูสามารถนำไปพัฒนาการเรียนการสอน
- 2.4.3 ผู้บริหารสามารถนำไปควบคุมคุณภาพการศึกษา
- 2.4.4 หน่วยงานต้นสังกัดสามารถนำไปใช้ในการวางแผนการบริหารจัดการ
- 2.4.5 ผู้ปกครอง/ชุมชนสามารถให้ความร่วมมือสนับสนุนช่วยเหลือ

3. การรายงานผลการปฏิบัติงาน

การจัดทำรายงานการประเมินตนเองเป็นกระบวนการที่สถานศึกษาต้องดำเนินการให้มีข้อสรุปเพื่อบันทึกผลการประเมินตนเองเป็นเอกสารหลักฐานสำหรับไปใช้ปรับปรุงการพัฒนางานของสถานศึกษา ชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ การจัดการทำรายงานการประเมินตนเองนั้น สถานศึกษาสามารถดำเนินการดังต่อไปนี้

3.1 การกำหนดกลุ่มเป้าหมายการรายงานกลุ่มเป้าหมายการรายงานการประเมินตนเองมีหลายกลุ่ม ดังนั้นการกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจนจะช่วยในการสื่อสารระหว่างสถานศึกษากับกลุ่มเป้าหมาย โดยกลุ่มเป้าหมายการรายงานที่สถานศึกษามุ่งหวังเผยแพร่ในด้านต่าง ๆ มีดังนี้

3.1.1 ผู้เรียนและผู้ปกครอง เป็นกลุ่มเป้าหมายที่สถานศึกษามุ่งหวังเผยแพร่ผลการประเมินด้านคุณลักษณะและผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน เป็นรายบุคคล และรายวิชา กลุ่มประสบการณ์

3.1.2 กรรมการสถานศึกษาและผู้ปกครอง เป็นกลุ่มเป้าหมายที่สถานศึกษามุ่งหวังเผยแพร่ผลการดำเนินงาน ความก้าวหน้า ผลงานกิจกรรมสำคัญ ครอบคลุมภารกิจที่กำหนดในธรรมนูญ โรงเรียนเพื่อสร้างความพึงพอใจและความเชื่อมั่นในสถานศึกษา

3.1.3 ครูและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นกลุ่มเป้าหมายที่สถานศึกษามุ่งหวังเผยแพร่ผลการดำเนินงานการจัดการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาและธรรมนูญโรงเรียน

3.2 การกำหนดรูปแบบของรายงานการรายงานการประเมินตนเองเป็นการรายงานให้กลุ่มเป้าหมายรับทราบถึงสถานภาพและผลการดำเนินงานตามภารกิจของสถานศึกษา ซึ่งมีความหลากหลายจำเป็นต้องคำนึงถึงความเหมาะสมด้านการสื่อสาร รูปแบบการรายงานเป็นส่วนสำคัญที่สถานศึกษาต้องพิจารณาในการจัดทำเป็นอย่างยิ่ง โดยรูปแบบการรายงานควรมีลักษณะการรายงานที่ให้ข้อมูลสารสนเทศด้านแผนงาน/โครงการ ที่สรุปถึงภูมิหลังของโครงการ ลักษณะการประเมิน ผลการประเมิน การสรุปและข้อเสนอแนะ

3.3 การกำหนดเค้าโครงของการรายงาน กำหนดเค้าโครงของการรายงานที่สถานศึกษาต้องการนำเสนอสภาพและผลการดำเนินงานตามภารกิจที่กำหนดในธรรมนูญ เรื่องนโยบาย มาตรการ ยุทธศาสตร์ แผนงาน งาน โครงการ

3.4 การรวบรวมข้อมูลการดำเนินงานสถานศึกษาควรดำเนินการรวบรวมข้อมูลตามโครงการของรายงาน ซึ่งประกอบด้วย ข้อมูล 2 ประเภทคือ ประเภทที่ 1 ข้อมูลทั่วไป คือ ข้อมูลที่บรรยายสภาพของสถานศึกษาด้านภูมิศาสตร์ สภาพชุมชน ด้านเศรษฐกิจ ศาสนา วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเภทที่ 2 ข้อมูลที่แสดงถึงสภาพและการดำเนินงานของสถานศึกษา บริบทของสถานศึกษาตามแนวทางที่กำหนดในธรรมนูญ แผน/ยุทธศาสตร์ แผนปฏิบัติการประจำปี

3.5 การวิเคราะห์และแปลผล เป็นขั้นตอนที่สถานศึกษานำข้อมูลจากการจัดเก็บรวบรวมมาวิเคราะห์และแปลผลข้อมูลแล้วนำเสนอเป็นสารสนเทศ โดยใช้การวิเคราะห์ทางสถิติที่สอดคล้องกับลักษณะข้อมูล สภาพและผลการดำเนินงาน เช่น ข้อมูลเชิงปริมาณ อาจใช้การวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เป็นต้น ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพ ก็ต้องใช้การวิเคราะห์จำแนก จัดกลุ่ม บรรยาย เป็นต้น

3.6 การนำเสนอข้อมูล เป็นขั้นตอนที่สถานศึกษาจัดทำรายงานให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย รูปแบบการรายงาน कैาโครงการของการรายงาน ลักษณะของข้อมูล การวิเคราะห์และแปลผล เพื่อเสนอคณะผู้บริหารพิจารณาก่อนเผยแพร่สู่กลุ่มเป้าหมาย

3.7 การเผยแพร่สู่กลุ่มเป้าหมาย สถานศึกษาจัดทำรายงานการประเมินตนเองแล้วจึงเผยแพร่สู่กลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ เช่น ครู ผู้เรียน ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นจึงสรุปสาระสำคัญของการรายงานการประเมินตนเองได้ดังนี้คือ

3.7.1 ข้อมูลทั่วไป ได้แก่ ประวัติและความเป็นมาของสถานศึกษา สถานที่ตั้งหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน โครงสร้างการบริหารงานข้อมูลผู้บริหาร และบุคลากร ข้อมูลนักเรียน งบประมาณ และข้อมูลสภาพชุมชน

3.7.2 วิสัยทัศน์ ได้แก่ วิสัยทัศน์ เป้าหมาย มาตรฐาน แผนการดำเนินงาน

3.7.3 ผลการประเมิน ได้แก่ ผลการประเมินตามตัวบ่งชี้ของมาตรฐาน จุดเด่น จุดด้อย ผล แนวทางการแก้ไข

3.7.4 สรุปผลการประเมิน ได้แก่ ผลการประเมินด้านปัจจัย กระบวนการและผลผลิตที่เน้นประกอบด้วย จุดเด่น (เงื่อนไขความสำเร็จ) จุดด้อย (สาเหตุและแนวทางการปรับปรุง)

ดังนั้นผู้บริหารจำเป็นต้องเรียนรู้ในการบริหารคุณภาพเพื่อสร้างความมั่นใจและเป็นหลักประกันต่อผู้ปกครองชุมชนและสังคมว่าสถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้ตามมาตรฐานผู้สำเร็จการศึกษามีความรู้ความสามารถและคุณลักษณะต่างๆตามที่หลักสูตรกำหนด และสังคมต้องการเมื่อก้าวถึงการบริหารงานคุณภาพคนส่วนใหญ่จะรู้จักวงจรคุณภาพเดมมิ่ง (Deming Cycle) กันเป็นอย่างดีคือวงจร Plan – Do – Check – Act หรือ PDCA ซึ่งเรานำมาใช้ในการบริหารงานและในการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาในการบริหารหากนำวงจร PDCA มาใช้จะทำให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยดีเพราะจะมีการปฏิบัติเป็นไปตามขั้นตอนเพื่อทำให้งานเสร็จสมบูรณ์อย่างถูกต้องมีประสิทธิภาพเชื่อถือและไว้วางใจได้ (ไพโรจน์ ก่อถิ่นกุลหาบ, 2545 : 12)

มาตรฐานการจัดการศึกษา (ขั้นพัฒนา) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นท้องถิ่น

การกำหนดมาตรฐานการศึกษา ถือเป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญในการตรวจสอบหรือใช้เป็นแนวทางการดำเนินงานให้มีคุณภาพและมาตรฐาน มีการตรวจสอบการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษา เพื่อสำรวจหาข้อด้อยหรือข้อบกพร่องของการจัดการศึกษาเพื่อดำเนินการปรับปรุงพัฒนาให้ได้มาตรฐานตามเป้าหมายของการจัดการศึกษา

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ได้ให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย ซึ่งเป็นการวางรากฐานการพัฒนาก่อนเข้ารับการศึกษาในระดับสูงต่อไป โดยมุ่งหวังเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กที่มีอายุตั้งแต่ 2-5 ปี ให้มีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ให้เป็นไปอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ เต็มตามศักยภาพ จึงได้จัดทำมาตรฐานการศึกษา (ขั้นพัฒนา) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยได้รวบรวมมาตรฐานการศึกษา (ขั้นพื้นฐาน) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้าด้วยกัน และได้เพิ่มมาตรฐานการศึกษาด้านอื่นๆ ที่มีความจำเป็น เพื่อให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและหน่วยงานต้นสังกัดของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาและปรับปรุงศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีมาตรฐานและคุณภาพเป็นที่ยอมรับของชุมชน ซึ่งมาตรฐานการศึกษา (ขั้นพัฒนา) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีทั้งหมด 23 มาตรฐาน ดังนี้

1. มาตรฐานที่ 1 ครู/ผู้ดูแลเด็กมีคุณธรรม จริยธรรม มีวุฒิ/ความรู้ความสามารถตรงกับงานที่รับผิดชอบ หมั่นพัฒนาตนเอง มีครูและบุคลากรสนับสนุนเพียงพอ

2. มาตรฐานที่ 2 ครู/ผู้ดูแลเด็กมีความสามารถในการจัดการประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
3. มาตรฐานที่ 3 หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีคุณธรรม จริยธรรม มีภาวะผู้นำ และมีความสามารถในการบริหารจัดการ
4. มาตรฐานที่ 4 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีจำนวนผู้เรียนและอายุตามเกณฑ์
5. มาตรฐานที่ 5 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีทรัพยากร และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ
6. มาตรฐานที่ 6 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีการจัดองค์กร โครงสร้าง ระบบการบริหาร และพัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบและครบวงจร
7. มาตรฐานที่ 7 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจัดการศึกษา โดยใช้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็นฐาน
8. มาตรฐานที่ 8 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีการจัดทำหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
9. มาตรฐานที่ 9 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีการจัด โครงการ/กิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลาย
10. มาตรฐานที่ 10 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีการจัดสภาพแวดล้อมและการบริการ ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ
11. มาตรฐานที่ 11 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีความร่วมมือระหว่างบ้าน องค์กรทางศาสนา สถาบันการศึกษา องค์กรภาครัฐและเอกชน เพื่อพัฒนาวิธีการเรียนรู้ในชุมชน
12. มาตรฐานที่ 12 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีการจัดระบบประกันคุณภาพภายใน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอย่างต่อเนื่องตามระบบวงจรคุณภาพ PDCA
13. มาตรฐานที่ 13 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์
14. มาตรฐานที่ 14 ผู้เรียนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ และพัฒนาสิ่งแวดล้อมร่วมกับผู้ปกครอง และชุมชน
15. มาตรฐานที่ 15 ผู้เรียนมีทักษะในการปฏิบัติกิจกรรม สามารถปฏิบัติกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต
16. มาตรฐานที่ 16 ผู้เรียนมาทักษะด้านการคิด การใช้ภาษา การสังเกต การจำแนก การเปรียบเทียบ และแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย
17. มาตรฐานที่ 17 ผู้เรียนมาความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย แผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้

18. มาตรฐานที่ 18 ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

19. มาตรฐานที่ 19 ผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพกายและจิตใจที่ดี

20. มาตรฐานที่ 20 ผู้เรียนมีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และการเคลื่อนไหว

21. มาตรฐานที่ 21 ผู้เรียนปฏิบัติตนตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน และสังคม

22. มาตรฐานที่ 22 หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ครู ผู้ดูแลเด็ก และผู้เรียนมีคุณภาพ เป็นที่ยอมรับของผู้ปกครอง และชุมชน

23. มาตรฐานที่ 23 ผู้ปกครองและชุมชนให้การยอมรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และมีส่วนร่วมสนับสนุนในการพัฒนาการศึกษา

จากการศึกษามาตรฐานการศึกษา (ขั้นพัฒนา) ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้วิจัยได้เลือกมาตรฐานที่ 12 เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย เพราะเป็นมาตรฐานที่กระทรวงมหาดไทยกำหนดให้เป็นนโยบายเร่งด่วนที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องดำเนินการ ในมาตรฐานที่ 12 ที่กล่าวถึงการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่ให้มีการจัดระบบประกันคุณภาพภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอย่างต่อเนื่องตามระบบวงจรคุณภาพ PDCA ซึ่งประกอบด้วยการดำเนินงาน 5 ด้าน คือ

1. ด้านการจัดระบบบริหารและสารสนเทศ
2. ด้านการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษา
3. ด้านการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษา
4. ด้านการประเมินคุณภาพ
5. ด้านการจัดทำรายงานประจำปีเสนอหน่วยงานต้นสังกัดและสาธารณชน

โดยแต่ละด้านมีรายละเอียดการดำเนินกิจกรรม ดังนี้

1. ด้านการจัดระบบบริหารและสารสนเทศ

การพัฒนาสถานศึกษาให้บรรลุตามมาตรฐานที่สถานศึกษากำหนดไว้ มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องจัดระบบการบริหารสถานศึกษาและระบบสารสนเทศเพื่อการดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

- 1.1 การจัดระบบบริหารสถานศึกษาสถานศึกษาสามารถจัดระบบบริหาร โดย

อาศัยแนวคิด ทฤษฎี หรือผลงานวิจัยที่มีความเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา โดยเน้นการ

มีส่วนร่วมของบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ใช้เทคนิคการบริหารและการจัดการให้สามารถดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย เช่น การใช้วงจรการพัฒนาคุณภาพ (PDCA) ของเดมมิง (Deming Cycle) การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (SBM) การบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ (TQM) เป็นต้น โดยการจัดโครงสร้างการบริหารสถานศึกษา ควรจัดให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัด ที่มีภาระงานเป็น 4 ด้าน ได้แก่ การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไป ทั้งนี้ การบริหารงานตาม โครงสร้างของสถานศึกษา สถานศึกษาที่มีขนาดใหญ่หรือใหญ่พิเศษจำเป็นต้องมีคณะกรรมการหลายระดับ หลายฝ่าย นับตั้งแต่ระดับบริหาร อำนวยการ ระดับกลุ่มสาระการเรียนรู้ ระดับชั้น หรือมีการตั้งคณะกรรมการเฉพาะขึ้นเพื่อรับผิดชอบงานเป็นคราว ๆ ไป สถานศึกษาขนาดกลางซึ่งจะมีความคล่องตัวมากที่สุดก็จำเป็นต้องมีการแต่งตั้งคณะกรรมการ กำหนดผู้รับผิดชอบงานที่เหมาะสม เน้นการทำงานร่วมกันเป็นทีมให้มากที่สุด สำหรับสถานศึกษาขนาดเล็กควรเน้นลักษณะการทำงานแบบบูรณาการ เช่น รวมงานวิชาการ และงานงบประมาณ ไว้ด้วยกันเพราะทุกงานต้องเกี่ยวข้องกับการใช้เงิน หรือรวมงานวิชาการ กับงานบุคลากรเพราะการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนต้องเกี่ยวข้องกับครู ครูทุกคนต้องทำงานบริหารทั่วไปได้ เป็นต้น ดังนั้นการทำงานในรูปคณะกรรมการอาจมีความจำเป็นน้อยมากสำหรับสถานศึกษาขนาดเล็กเพราะบุคลากรมีอยู่เพียงไม่กี่คน ซึ่งทุกคนจึงต้องมีแผนการทำงานของตนเองควบคู่กับแผนการสอนด้วย เพื่อเป็นการตรวจสอบการทำงานเป็นระยะตามวงจรคุณภาพ มีการปรับปรุงงานทันที ไม่ทำให้งานค้างง้าง จึงมีเวลาให้การพัฒนาการเรียนการสอน ได้เต็มที่

1.2 การจัดระบบสารสนเทศสถานศึกษาควรมีการจัดระบบสารสนเทศให้เป็น

หมวดหมู่ ครอบคลุมและเพียงพอต่อการนำไปใช้ในการวางแผนการจัดการศึกษา สืบค้นได้ง่าย และรวดเร็ว ผู้รับผิดชอบดูแลสารสนเทศของสถานศึกษาต้องทำงานอย่างมีระบบ โดยมีการกำหนดกรอบการเก็บข้อมูลเฉพาะที่จำเป็น วางแผนการเก็บข้อมูล ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคลากรทุกฝ่าย สร้างความเข้าใจให้ทุกฝ่ายความตระหนักถึงความจำเป็นในการเก็บข้อมูล และสารสนเทศเพื่อให้เกิดความร่วมมือและให้ข้อมูลที่ถูกต้อง ข้อมูลและสารสนเทศทั้งหลายล้วนต้องได้จากครูและบุคลากรทุกคนในสถานศึกษาทั้งสิ้น เมื่อมีความเข้าใจที่ถูกต้อง การได้มาซึ่งข้อมูลก็จะมีคุณภาพถูกต้องและได้ข้อมูลที่เป็ปัจจุบัน ข้อมูลและสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษามีหลายด้านเช่น ข้อมูลและสารสนเทศเกี่ยวกับผู้เรียน วิธีการ รูปแบบ นวัตกรรมจัดการเรียนการสอนของครู วิธีการ รูปแบบการ

บริหารจัดการของสถานศึกษา การมีส่วนร่วมพัฒนาการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษา สถิติและผลการใช้แหล่งเรียนรู้ในและนอกสถานศึกษา วิธีการ จำนวนครั้ง จำนวนโครงการที่สถานศึกษาและชุมชนร่วมกันพัฒนาเพื่อสร้างให้เกิดองค์กรแห่งการเรียนรู้ในชุมชน เป็นต้น ดังนั้นข้อมูลและสารสนเทศที่นับว่ามีความสำคัญและจำเป็นที่สุดคือ ข้อและสารสนเทศที่เกี่ยวกับผู้เรียน สถานศึกษาจะต้องจัดเก็บข้อมูลและสารสนเทศเกี่ยวกับผู้เรียนเป็นรายบุคคล และต้องทำให้เป็นปัจจุบันในทุกภาคเรียน เพื่อการวางแผนและปรับปรุงการดำเนินงาน ได้ทันเหตุการณ์ การมีระบบข้อมูลและสารสนเทศจึงจะนับว่าได้ประโยชน์อย่างแท้จริงการจัดเก็บข้อมูลและสารสนเทศ สามารถจัดเก็บในรูปแบบของแฟ้มเอกสาร หรือจัดเก็บโดยใช้ระบบต่างๆ จากคอมพิวเตอร์ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจำนวนผู้เรียนและบุคลากรของสถานศึกษา ปัจจุบันสถานศึกษาใช้คอมพิวเตอร์ช่วยในการบันทึกข้อมูล ประมวลผลแล้วสรุปเป็นสารสนเทศเพื่อการใช้งานได้ทันที ซึ่งการใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ช่วยลดภาระในเรื่องนี้ได้อย่างมาก (กรมวิชาการ, 2545 : 64 ; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2553 : 13 – 15 และสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2547 : 15 – 16)

นอกจากนี้แนวทางการจัดระบบบริหารและสารสนเทศในสถานศึกษา ประกอบด้วย การเตรียมการและดำเนินการจัดทำระบบสารสนเทศที่จำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา 5 ด้าน คือ สารสนเทศพื้นฐาน สารสนเทศที่เกี่ยวกับผู้เรียน สารสนเทศเพื่อบริหารวิชาการ สารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการ และสารสนเทศเพื่อการรายงานดังนี้ (กรมวิชาการ, 2544 : 30-46)

1. ระบบสารสนเทศสถานศึกษาและสารสนเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งมุ่งสร้างความมั่นใจแก่ผู้เรียน ได้รับคุณภาพ และจะพัฒนาให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐานนั้น สถานศึกษาจึงจำเป็นต้องกำหนดวิสัยทัศน์และภารกิจที่ชัดเจนและจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ในการจัดทำวิสัยทัศน์และภารกิจเพื่อจัดทำแผนดังกล่าวต้องใช้ข้อมูลและสารสนเทศพื้นฐานที่จำเป็นเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของท้องถิ่น เช่น ที่ตั้งของสถานศึกษา ความต้องการของชุมชน สภาพผู้เรียน จุดเด่นจุดด้อยในด้านต่างๆ ภาพรวมจุดยืนของสถานศึกษาเพื่อนำมาประกอบการจัดทำแผนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุตามมาตรฐานหลักสูตร และเมื่อสถานศึกษาดำเนินงานตามแผนแล้วจะต้องมีการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษาภายในของสถานศึกษา ซึ่งจำเป็นต้องมีข้อมูลและสารสนเทศเกี่ยวกับ

กระบวนการดำเนินงานและผลของการดำเนินงานที่มุ่งเป้าหมายไปยังคุณลักษณะของผู้เรียน สารสนเทศจากผลของการตรวจสอบและทวนคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา จะนำไปสู่การวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาต่อไปเป็นวงจร เพื่อพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง

2. ความสำคัญของระบบสารสนเทศ สถานศึกษาที่มีระบบสารสนเทศที่สมบูรณ์ครบถ้วนเป็นปัจจุบัน เรียกใช้ได้สะดวกและตรงตามความต้องการ จะช่วยให้สถานศึกษาสามารถดำเนินงานพัฒนาคุณภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการสร้างความมั่นใจที่ตั้งอยู่บนรากฐานของหลักวิชาการ หลักข้อเท็จจริงที่สามารถตรวจสอบได้ มีขบวนการวิเคราะห์และประเมินผลที่เป็นวิทยาศาสตร์ หลักตรรกะและความสมเหตุสมผล เพราะสารสนเทศทั้งหลายนั้นนอกจากจะใช้ในการวางแผนการดำเนินงานและประกอบการตัดสินใจแล้วยังนำไปสู่การพัฒนาแนวความคิดและสร้างทางเลือกใหม่ ๆ ในการดำเนินการต่าง ๆ

3. ระบบข้อมูลสารสนเทศที่มีคุณภาพ เป็นสิ่งจำเป็นและเป็นเครื่องชี้้นำในการบริหารและดำเนินงานทางการศึกษาได้ นั่น จะต้องมีความถูกต้อง เชื่อถือได้ มีความเป็นปัจจุบันสามารถตอบสนองผู้ใช้ได้ทันเหตุการณ์ การสร้างระบบข้อมูลและสารสนเทศให้มีคุณภาพจึงควรคำนึงถึงปัจจัยต่อไปนี้

3.1 มีการตรวจสอบความถูกต้อง (Verifiability)

3.2 มีความถูกต้องแม่นยำ (Accuracy)

3.3 มีความสมบูรณ์และครอบคลุม (Comprehensiveness)

3.4 มีความชัดเจน (Clarity)

3.5 มีความเกี่ยวข้องกับตรงต่อความต้องการของผู้ใช้ (Relevance)

3.6 มีความยืดหยุ่น (Flexibility)

3.7 ใช้ง่ายรวดเร็ว (Accessibility) และ

3.8 สามารถจัดระบบตั้งแต่การเตรียมข้อมูล การประมวลผลรายงาน ในเวลาที่ทันต่อเหตุการณ์ (Timeliness)

การสร้างข้อมูลสารสนเทศที่มีคุณภาพดังกล่าวข้างต้น จะนำไปสู่การมีสารสนเทศที่มีคุณภาพทั้งในด้านของความถูกต้องสมบูรณ์ ตรงกับความต้องการใช้ และทันต่อการใช้งาน

4. การจัดระบบสารสนเทศสามารถจำแนกตามวิธีการดำเนินการออกเป็น 3 ระบบ ซึ่งแต่ละระบบมีจุดเด่นและจุดด้อยสรุปได้ดังนี้

4.1 ระบบทำด้วยมือ (Manual System) เป็นระบบที่เก็บ โดยการใช้เอกสารในรูปแบบต่าง ๆ ระบบนี้มีข้อดีคือ ค่าใช้จ่ายน้อย ส่วนข้อเสียคือ การเรียกใช้ไม่สะดวกและไม่ทันการหากจัดระบบเพิ่มเอกสารไม่เหมาะสมเท่าที่ควร

4.2 ระบบกึ่งอัตโนมัติ (Semi-automation) ระบบนี้ใช้มือทำส่วนหนึ่งและใช้เครื่องกลส่วนหนึ่ง กล่าวคือ ส่วนที่เป็นเอกสารต่างๆทำด้วยมือ และส่วนที่สร้างด้วยสารสนเทศใช้คอมพิวเตอร์เข้ามาช่วย ระบบนี้มีข้อดีคือ ค่าใช้จ่ายไม่สูง การฝึกอบรมบุคลากรไม่มากนัก แต่มีข้อเสียคือถ้ารูปแบบเอกสาร ไม่เหมาะสมการปฏิบัติงาน ไม่เหมาะสม การดำเนินงานล่าช้า หากข้อมูลออกจากเอกสารผิดพลาด ระบบนี้ทำได้ดีก็ต่อเมื่อส่วนที่ทำด้วยมือสมบูรณ์แบบได้แก่ การกรอกข้อมูลครบ ถูกต้องตรวจสอบอย่างดี

4.3 ระบบอัตโนมัติ (Full-automation) เป็นระบบที่ใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ดำเนินงานระบบนี้ ต้องมีการออกแบบให้เข้ากับลักษณะงาน เนื่องจากเครื่องคอมพิวเตอร์ที่สร้างมาจะมีลักษณะและขนาดของเครื่องแตกต่างกัน

การจัดทำสารสนเทศในสถานศึกษาจึงมีความสำคัญ และเป็นประโยชน์สำหรับบุคลากรทุกคนในองค์กร มีข้อมูลประกอบพัฒนางาน สร้างทางเลือกใหม่ๆ ในการดำเนินงานมีความจำเป็นที่ต้องใช้ข้อมูลและสารสนเทศในการวางแผนตัดสินใจ กำหนดนโยบาย และทิศทางการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาสารสนเทศที่แสดงถึงผลการปฏิบัติงาน ย่อมทำให้ผู้ปฏิบัติสามารถตรวจสอบการทำงานของตนเอง ตลอดจนข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นสามารถนำมาวิเคราะห์ปัญหาและนำมาปรับปรุงงานของตนให้ดียิ่งขึ้น ระบบสารสนเทศของสถานศึกษาประกอบด้วยข้อมูลและสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับภาพรวมของสถานศึกษา สภาพเศรษฐกิจ การเมือง สังคม ความต้องการของชุมชน สภาพการบริหารและการจัดการตามโครงสร้างและภารกิจระบบสารสนเทศเกี่ยวกับผู้เรียน เป็นระบบสารสนเทศรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียนทั้งหมดสารสนเทศส่วนนี้เกิดจากผู้สอนหรือผู้ปฏิบัติงานระบบสารสนเทศการบริหารวิชาการ เป็นการจัดการระบบสารสนเทศเกี่ยวกับหลักสูตรการเรียนการสอน การวัดและการประเมินผล การพัฒนากิจกรรมแนะแนวและการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการสารสนเทศประเภทนี้ต้องมีการประเมินผลรวม มีการเปรียบเทียบข้อมูลอย่างถูกต้องและทันสมัย จึงมีความหมายต่อการจัดการและการบริหารงานอย่างเต็มประสิทธิภาพระบบสารสนเทศเพื่อการรายงาน สืบเนื่องจากการที่สถานศึกษาทุกแห่งจะต้องรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี เพื่อรายงานต่อสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่รับผิดชอบหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงรายงานผู้ปกครองชุมชนและสาธารณชน ได้รับทราบสารสนเทศส่วนนี้

จึงเป็นการนำข้อมูลและสารสนเทศ ทั้ง 4 ส่วนที่กล่าวข้างต้นมาสรุปเป็นภาพรวมที่เข้าใจง่าย กะทัดรัด ระบุผลสำเร็จตามสภาพและผลการพัฒนาที่เกิดขึ้น ได้แก่คุณภาพด้านผู้เรียน คุณภาพด้านการจัดการเรียนการสอนคุณภาพด้านการบริหารจัดการด้านความสัมพันธ์ระหว่าง สถานศึกษากับชุมชน

การนำสารสนเทศไปใช้ต้องประกอบด้วยข้อมูลและสารสนเทศพื้นฐานสารสนเทศ ด้านการบริหารจัดการ และด้านวิชาการ แต่จะต้องมีการสรุปผลและเปรียบเทียบข้อมูลจาก แหล่งอื่นทั้งภายในและภาพภายนอกสถานศึกษา หลักสำคัญในการใช้ข้อมูล และสารสนเทศนั้น ไม่ว่าจะเพื่อการใดก็ตามย่อมต้องประกอบด้วย การตัดสินใจทุกครั้ง ซึ่งหมายถึงว่า การใช้ข้อมูลและสารสนเทศเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาต้องคำนึง อยู่เสมอว่า สารสนเทศจะต้องเที่ยงตรงเชื่อถือได้ โดยเฉพาะผู้บริหารที่จะใช้ข้อมูลประกอบการ ตัดสินใจวางแผนเพื่อพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษา หรือเพื่อการตัดสินใจ ในระดับนโยบาย

5. องค์ประกอบของระบบสารสนเทศมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ส่วน ได้แก่

1) ข้อมูลเป็นข้อเท็จจริงของสถานศึกษา และบริบทของสถานศึกษาแต่ละแห่ง เป็นปัจจัย นำเข้าของระบบสารสนเทศ 2) การจัดเก็บข้อมูลเป็นการรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลและ สารสนเทศที่มีอยู่ หรือที่ได้มาอย่างมีระบบ สะดวกต่อการนำมาประมวลผลหรือนำมาใช้ ประโยชน์ และสามารถแก้ไขปรับปรุงให้เป็นปัจจุบันได้ง่าย 3) การประมวลผลหรือการ วิเคราะห์ เป็นการกำหนดความสัมพันธ์ของข้อมูล จัดกระทำข้อมูลเพื่อให้เหมาะสมต่อการ นำไปใช้ และ 4) สารสนเทศเป็นข้อมูลที่ผ่านการประมวลผลหรือการวิเคราะห์แล้วเป็นผลผลิต ของระบบที่จะนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป ปัจจุบันในการจัดเก็บข้อมูลและการประมวลผลหรือ การวิเคราะห์ข้อมูลมักมีการใช้เทคโนโลยี เช่น คอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือที่จะทำให้การ ดำเนินการดังกล่าวสามารถกระทำได้อย่างรวดเร็วและถูกต้อง ทั้งนี้การประมวลผลอาจจัด กระทำในลักษณะข้อมูลเชิงคุณภาพตามกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพก็ได้

6. การเตรียมการจัดทำระบบสารสนเทศในสถานศึกษาควรมีการเตรียม โครงการ กำหนดผู้รับผิดชอบตลอดจนรายการหรือแหล่งข้อมูลที่จะจำเป็นต้องใช้ มีแนวทางดำเนินการตาม ขั้นตอน ดังนี้

6.1 แต่งตั้งคณะทำงาน ประกอบด้วยบุคลากรทุกฝ่ายของสถานศึกษาทำหน้าที่ รวบรวมข้อมูล ตรวจสอบข้อมูล ประมวลผลข้อมูล ตลอดจนจัดเก็บข้อมูลและสารสนเทศให้ สะดวกต่อการนำไปใช้ และ

6.2 กำหนดวัตถุประสงค์ในการใช้สารสนเทศ

7. การดำเนินการจัดระบบสารสนเทศในกระบวนการจัดระบบสารสนเทศ โดยทั่วไปมีขั้นตอนดำเนินงานหลัก ๆ 5 ขั้นตอนดังนี้

7.1 การรวบรวมข้อมูลมีการจำแนกข้อมูลเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ตามวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

7.1.1 แหล่งปฐมภูมิ (Primary Sources) ข้อมูลที่ได้จากแหล่งนี้ได้จากแหล่งที่เกิดของข้อมูล โดยตรง เช่น การแสดงออกของนักเรียน พฤติกรรมของครู เป็นต้น

7.1.2 แหล่งทุติยภูมิ (Secondary Sources) ข้อมูลที่ได้จากแหล่งนี้ได้จากการที่ผู้อื่นหรือหน่วยงานอื่นเก็บรวบรวมไว้ก่อนแล้ว ส่วนใหญ่อยู่ในรูปสิ่งพิมพ์เอกสารรายงาน หรือหลักฐานต่างๆ การใช้ข้อมูลประเภทนี้จะต้องระมัดระวัง เพราะอาจได้ข้อมูลที่ไม่เป็นปัจจุบัน ส่วนดีก็คือประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย ซึ่งในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ นั้น จะต้องกำหนดรายการข้อมูลที่ต้องการกำหนดวิธีการจัดเก็บ สร้างเครื่องมือในการจัดเก็บให้สอดคล้องกับลักษณะของข้อมูลและแหล่งข้อมูล เช่น แบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม แบบบันทึก เป็นต้น

7.2 การตรวจสอบข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาได้ ก่อนที่จะนำไปประมวลผลควรมีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลก่อน เนื่องจากในการจัดเก็บและการบันทึกข้อมูลอาจจะมีข้อผิดพลาดเกิดขึ้นได้เสมอ การตรวจสอบข้อมูลโดยทั่วไปกระทำใน 3 ลักษณะ คือ ความถูกต้องของข้อมูล ความสมบูรณ์ของข้อมูล และความเป็นปัจจุบันของข้อมูล

7.3 การประมวลผลของข้อมูลเป็นการนำข้อมูลมาประมวลผลให้เป็นสารสนเทศหรือเป็นการเปลี่ยนแปลงข้อมูลให้อยู่ในรูปแบบที่นำไปใช้ประโยชน์ ข้อมูลใดที่เป็นสารสนเทศอยู่แล้วก็นำมาจัดกลุ่มตามลักษณะและประเภทของสารสนเทศซึ่งการประมวลผลนั้นอาจเป็นการจัดหมวดหมู่ การเรียงลำดับ การแจกแจง รวมถึงการใช้สูตรทางคณิตศาสตร์ การดำเนินการอาจใช้ตั้งแต่วิธีการง่าย ๆ ที่เรียกว่า ทำด้วยเครื่องมือเล็กๆ มาช่วยจนถึงการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ คือ คอมพิวเตอร์ก็ได้

7.4 การนำเสนอข้อมูลและสารสนเทศ ข้อมูลที่ผ่านการประมวลผลหรือจัดทำจนเป็นสารสนเทศที่มีความหมายชัดเจน มีความกะทัดรัด ตรงต่อความต้องการและสะดวกต่อการนำไปใช้ อาจนำเสนอให้ผู้ใช้นิรูปของตาราง แผนภาพ กราฟ หรือการบรรยายก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของการนำไปใช้และลักษณะของสารสนเทศนั้น ๆ

7.5 การจัดเก็บข้อมูลและสารสนเทศ เป็นการจัดเก็บทั้งส่วนที่เป็นข้อมูล และส่วนที่เป็นสารสนเทศไว้ในสื่อต่าง ๆ อย่างเป็นระบบสะดวกต่อการค้นหาเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ การจัดเก็บอาจเป็นแฟ้มเอกสารหรือแฟ้มอิเล็กทรอนิกส์ตามศักยภาพของสถานศึกษา แต่ต้องคำนึงถึงระบบของการค้นหาให้สะดวกต่อการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงข้อมูลให้เป็นปัจจุบัน การนำข้อมูลไปประมวลผลใหม่รวมทั้งการนำสารสนเทศไปใช้ประโยชน์ในงานต่างๆ

สรุปได้ว่า การจัดระบบบริหารและสารสนเทศ หมายถึง การดำเนินงานของ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่มีการจัดทำข้อมูลทั่วไป แผนภูมิการจัดองค์กรและ โครงสร้างการบริหาร เป็นลายลักษณ์อักษร รวมทั้งมีคำสั่งมอบหมายงานและผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจน มีระบบบริหาร งบประมาณ และงานทั่วไป

2. ด้านการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษา

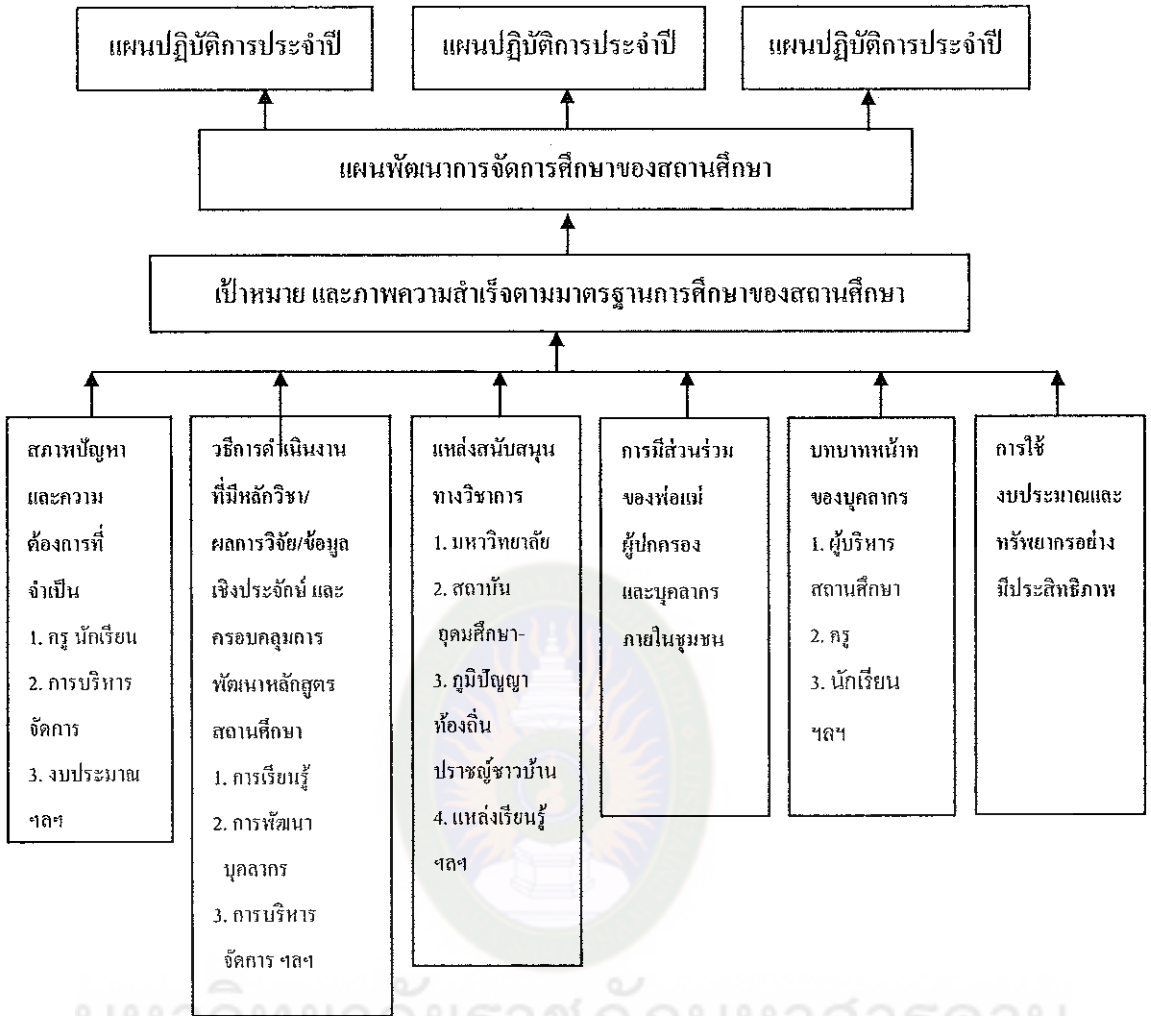
แผน (Plan) เป็นเอกสารที่แสดงโครงการ กิจกรรม วิธีการที่ได้ผ่านการคิดมาแล้ว ล่วงหน้า โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างละเอียดรอบคอบ สำหรับเป็นเครื่องชี้แนะการดำเนินการ ใด ๆ ที่สอดคล้องกับเป้าหมาย วิสัยทัศน์ พันธกิจขององค์กร การวางแผนมักมีการกำหนด วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และกรอบเวลาของการดำเนินการตามแผนอย่างชัดเจนในสถานศึกษา ต้องมีการจัดทำแผน 2 ประเภท คือ

2.1 แผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ซึ่งเป็นแผนที่มีรอบระยะเวลา การพัฒนาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา อาจเป็นแผน 3 ปี แผน 4 ปี หรือแผน 5 ปี แล้วแต่ความเหมาะสมตามบริบทของสถานศึกษา แผนประเภทนี้จะสะท้อน กระบวนการวางแผนเชิงกลยุทธ์ที่จะใช้ในการพัฒนาหรือปรับปรุงเพื่อนำไปสู่เป้าหมายได้ คุณภาพตามมาตรฐานที่วางไว้ (Strategic Plan or Improvement Plan)

2.2 แผนปฏิบัติการประจำปี (Action Plan or Operation Plan) ซึ่งแตกออกมา จากแผนพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษา เพื่อการดำเนินงานเป็นรายปี แผนปฏิบัติการประจำปีแต่ละปีควรมีจุดเน้นที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม นอกจากความชัดเจนในการ ดำเนินกิจกรรมตามกรอบเวลา สถานที่ งบประมาณ ผู้รับผิดชอบแล้ว สถานศึกษาต้องกำหนด กิจกรรมการติดตามตรวจสอบการดำเนินงาน ความก้าวหน้าของการดำเนินงาน การปรับปรุง แก้ไขเพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ ราบรื่น คล่องตัว มีการประเมินตนเอง อันนำไปสู่ การได้ข้อมูลสารสนเทศเพื่อนำไปเขียนรายงานประจำปีที่เป็นรายงานการประเมินคุณภาพ ภายในของสถานศึกษาต่อไป

การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ต้องผ่านการคิดและวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์มาแล้วอย่างรอบคอบและรอบคอบ โดยอาจใช้วิธี SWOT Analysis, Balanced Scorecard หรือวิธีการอื่น ๆ ที่สถานศึกษาเห็นว่าเหมาะสม สำหรับเป็นเข็มทิศชี้้นำการดำเนินงานตามกลยุทธ์เพื่อนำไปสู่การบรรลุตามวิสัยทัศน์ และมาตรฐานการศึกษาที่สถานศึกษาวางเป้าหมายไว้ ส่วนการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีจะมีการระบุวัตถุประสงค์เป้าหมาย การจัดสรรทรัพยากร และกรอบเวลาของการดำเนินงานตามแผนอย่างชัดเจนในการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา สถานศึกษาสามารถตรวจสอบตนเองได้ว่าเป็นแผนพัฒนาที่มีคุณภาพหรือไม่ โดยพิจารณาจากประเด็นที่กฎกระทรวงกำหนดให้ต้องดำเนินการ ดังนี้

1. ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการที่จำเป็นของสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ
2. กำหนดวิสัยทัศน์พันธกิจ เป้าหมาย และความสำเร็จของการพัฒนาไว้อย่างชัดเจน และเป็นรูปธรรม
3. กำหนดวิธีกาดำเนินงานที่มีหลักวิชา ผลการวิจัย หรือข้อมูลเชิงประจักษ์ที่อ้างอิงได้ให้ครอบคลุมการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาด้านการจัดการประสบการณ์การเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ การส่งเสริมการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล การพัฒนาบุคลากร และการบริหารจัดการ เพื่อนำไปสู่มาตรฐานการศึกษาที่กำหนดไว้
4. กำหนดแหล่งวิทยากรภายนอกที่ให้การสนับสนุนทางวิชาการ
5. กำหนดบทบาทหน้าที่ให้บุคลากรของสถานศึกษาและผู้เรียนรับผิดชอบและดำเนินงานตามที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ
6. กำหนดบทบาทหน้าที่และแนวทางการมีส่วนร่วมของบิดา มารดา ผู้ปกครอง และองค์กรชุมชน
7. กำหนดการใช้งบประมาณและทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และ
8. จัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี

แผนภาพที่ 6 การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

ที่มา : กรมวิชาการ, 2545 : 64

ในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในทศวรรษหน้านั้น สถานศึกษาต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนเป็นสำคัญ ต้องเข้าใจบริบทและความต้องการของสถานศึกษาเอง โดยการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นภายใต้สถานการณ์ที่เป็นอยู่ มีข้อมูลเชิงประจักษ์ที่อ้างอิงได้ ทั้งผลการประเมินตนเอง ผลการประเมินภายนอก ผลการประเมินระดับเขตพื้นที่การศึกษา ผลการทดสอบระดับชาติ รวมทั้งผลการวิจัยจากการทำวิจัยชั้นเรียนของครู แต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้เป็นข้อมูลประกอบการวางแผน โครงการ กิจกรรมหรือนวัตกรรมที่นำมาใช้สอดคล้องกับการแก้ปัญหาและความต้องการ ใช้แหล่งวิทยาการที่อยู่ใกล้เคียงให้เป็นประโยชน์ และที่สำคัญมากที่สุดประการหนึ่งคือบุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องมีจิตสำนึกร่วม

ในการจัดการศึกษาให้ถึงเป้าหมายที่หวังไว้ร่วมกัน (กรมวิชาการ, 2545 : 64 ; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553 : 13-15 ; สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2547 : 15 – 16)

นอกจากนี้ กรมวิชาการ (2545 : 26) ให้ใช้แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา เป็นกรอบงานเพื่อการปรับปรุงแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ โดยสถานศึกษา ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกันทำ และ การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา เป็นแผนที่ใช้ข้อมูลจากการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความจำเป็นและมีแผนปฏิบัติการประจำปีรองรับ กำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมายของการพัฒนาอย่างต่อเนื่องชัดเจน ครอบคลุมการพัฒนาด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ส่งเสริมการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของบุคคลหลายฝ่าย

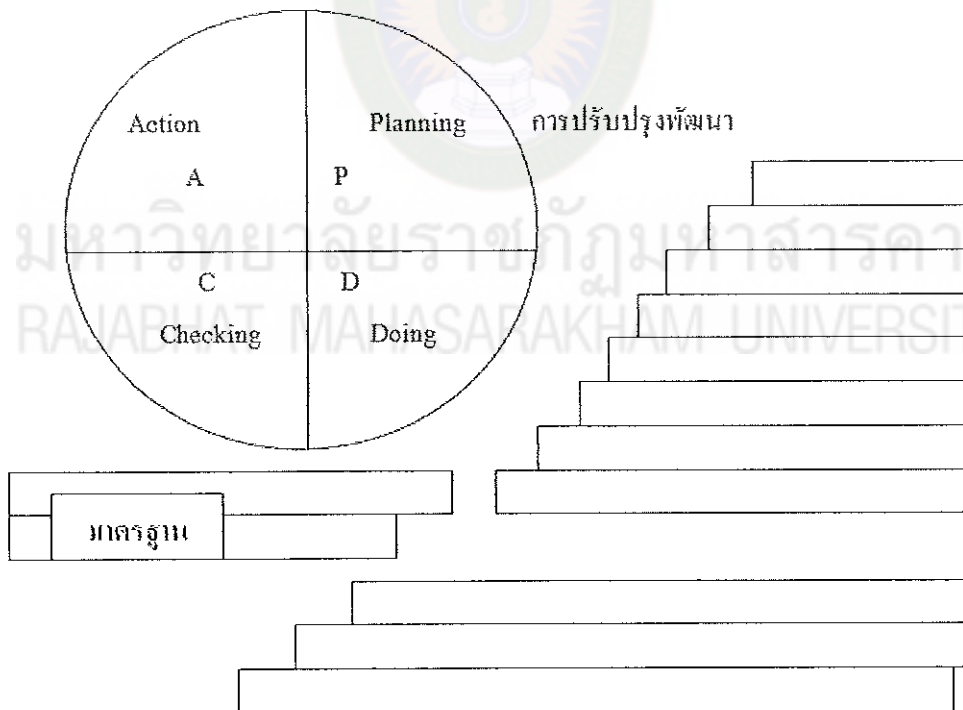
สรุปได้ว่า การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษา หมายถึง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์และแผนพัฒนาการศึกษา โดยศึกษาสภาพปัญหาและวิเคราะห์ตนเอง (SWOT) กำหนดวิสัยทัศน์ ปรัชญา พันธกิจ เป้าหมายในการจัดทำแผนพัฒนาที่มีความเป็นอัตลักษณ์ กำหนดมาตรฐานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จัดทำแผนพัฒนาและเผยแพร่ให้บุคลากรรับทราบ มีกิจกรรม โครงการ รองรับภารกิจตามมาตรฐาน มีผู้รับผิดชอบและนำภารกิจไปปฏิบัติและบันทึกผลการปฏิบัติงานในการพัฒนางาน ได้มาตรฐานตามแนวทางอัตลักษณ์ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และแต่งตั้งคณะกรรมการติดตามและประเมินผลการนำแผนพัฒนาการศึกษาไปสู่การปฏิบัติ

3. ด้านการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษา

แผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้น เปรียบเสมือนเข็มทิศชี้ทางการทำงานเพื่อให้ทุกคนทุกฝ่ายมีเป้าหมายและแนวทางการดำเนินงานที่ไม่ขัดแย้งกัน แต่แผนจะ ไม่มีความหมายถ้าการดำเนินงานของบุคลากร ในสถานศึกษาไม่ดำเนินงานตามแผน ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีภาวะผู้นำทางวิชาการควบคู่กับการบริหารจัดการด้วยระบบคุณภาพและระบบคุณธรรม ย่อมสร้างคนที่มีคุณภาพให้เกิดขึ้นได้ไม่ยากนัก ผู้บริหารจะทำหน้าที่จัดสิ่งอำนวยความสะดวก สนับสนุนทรัพยากรต่างๆ เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล ดูแล กำกับ ติดตาม และนิเทศงานของบุคลากรทุกคน/ทุกฝ่าย เพื่อกระตุ้นและส่งเสริมให้ปฏิบัติงานตามแผนที่กำหนดไว้ ให้ความสำคัญ

การดำเนินงานและปรับปรุงงานอย่างต่อเนื่องจนเป็นปกติวิสัย ครูต้องทำหน้าที่จัดการเรียนการสอนอย่างเต็มศักยภาพ และเต็มเวลา แบ่งเวลาหรือบริหารเวลาในการปฏิบัติงานตามแผนงาน โครงการ กิจกรรมที่กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติการประจำปีได้อย่างเหมาะสม และบรรลุผลสำเร็จตามแผน ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการจัดทำรายงานผลการดำเนินงานตามแผนงาน โครงการ กิจกรรมเมื่อสิ้นสุดการดำเนินงาน ซึ่งทุกคนที่เกี่ยวข้องจะปฏิบัติตามหน้าที่และบทบาทของตนเองอย่างดีที่สุดและภาคภูมิใจในความสำเร็จร่วมกัน ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจึงเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาสถานศึกษา ผู้บริหารจึงควรเป็นผู้นำในการปฏิบัติงานตามแผนงาน โครงการ กิจกรรม ที่กำหนดไว้ รวมทั้งมีการส่งเสริม สนับสนุน กำกับ ติดตาม และให้ความช่วยเหลือแก่บุคลากรทุกคน ทุกฝ่าย ให้สามารถปฏิบัติงานได้บรรลุตามวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ (กรมวิชาการ, 2545 : 64)

นอกจากนี้ กรมวิชาการ (2545 : 20) กล่าวถึงวงจรเดมมิ่งว่าเป็นกระบวนการหนึ่งซึ่งนิยมนำมาใช้ในการบริหารจัดการในการดำเนินงานที่แสดงถึงการทำงานที่สมบูรณ์เป็นระบบดังแผนภาพที่ 7

แผนภาพที่ 7 วงจรการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ที่มา : กรมวิชาการ, 2545 : 20

จากแผนภาพที่ 7 กำหนดให้ P = แผน D = ดำเนินงาน C = ตรวจสอบผล และ A = ปฏิบัติการวางแผนใหม่ ในการดำเนินการโดยใช้วงจร PDCA (Plan – Do – Check – Action) เริ่มจากการกำหนดเป้าหมาย หรือมาตรฐานของสถานศึกษาแล้วดำเนินการตามแผน (D) ในขณะที่ดำเนินการก็ดำเนินการตรวจสอบ (C) ว่าการดำเนินการไปแล้วนั้น นำไปสู่เป้าหมายหรือไม่เพียงใด แล้วนำผลการตรวจสอบนั้น มาใช้แก้ไขปรับปรุง (A) แล้ววางแผนให้การดำเนินงานในข้อต่อไปดีขึ้น และการดำเนินการดังกล่าวจะต้องให้เป็นวงจรตลอดเวลา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2553 : 1 - 15) กล่าวถึงการดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาว่า โดยปกติสถานศึกษามีแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาและแผนปฏิบัติงานประจำปีอยู่แล้วควรได้ร่วมมือกับทุกฝ่ายวิเคราะห์ข้อมูลจากสารสนเทศของสถานศึกษาและศักยภาพของสถานศึกษาในทุก ๆ ด้านใช้บทเรียนจากจุดเด่น จุดด้อยที่ผ่านมา กำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ และเป้าหมาย การจัดการศึกษาของสถานศึกษา ให้ชัดเจน โดยพยายามใช้ศักยภาพของสถานศึกษาอย่างคุ้มค่า ประหยัด และมีประสิทธิภาพ แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษานี้เป็นหัวใจของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และนำไปสู่การประกันคุณภาพภายในและรองรับการประกันคุณภาพภายนอกต้องเริ่มประเมินจากแผนว่าเป็นแผนที่ใช้ข้อมูลศักยภาพสถานศึกษาอย่างเต็มที่แล้ว และประเมินผลสำเร็จของงานตามแผน แผนพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา จึงต้องเป็นแผนที่ทุกฝ่ายทุกคนควรมีส่วนร่วมต้องทำความเข้าใจร่วมกันให้ชัดเจน จัดทำไว้ให้ทุกคนเปิดอ่านได้บ่อย ๆ และทุกฝ่ายทุกหมวดวิชาหรือทุกหน่วยงานตาม โครงสร้างบริหารจัดการสามารถนำไปจัดทำเป็นแผนปฏิบัติงานประจำปีของแต่ละหน่วยงานต่อไปได้อย่างสอดคล้องกัน

สรุปได้ว่า การดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา หมายถึง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษา มีการดำเนินงานตามแผน มีการนิเทศติดตามประเมินผลการดำเนินโครงการ กิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่อง และมีการสรุปผลการดำเนินโครงการ กิจกรรม

4. ด้านการประเมินคุณภาพ

การประเมินคุณภาพภายในเป็นกระบวนการประเมินผลการดำเนินงานของสถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาที่กระทำโดยบุคลากรภายในหรือผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง การประเมินคุณภาพภายในถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการ เพื่อที่จะได้ทราบขีดความสามารถในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาว่าบรรลุตามเป้าหมายหรือมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาหรือไม่ นำผลการประเมินไปแก้ไขข้อบกพร่องได้

ทันที เพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Continuous Improvement) การประเมินภายในถือเป็นกระบวนการตรวจสอบการทำงานของสถานศึกษาหรือการประเมินตนเอง (Self-evaluation) การประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษาควรมีมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาเป็นหลัก แต่อย่างไรก็ตามควรสะท้อนภาพความสำเร็จที่ชัดเจนอย่างน้อย 2 ด้าน ดังนี้

4.1 คุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการเรียนรู้ สมรรถนะสำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรของสถานศึกษา ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนในทุกระดับชั้น พฤติกรรมการแสดงออกของผู้เรียน โดยระบุได้ถึงกลุ่มผู้เรียนที่มีความสามารถพิเศษ กลุ่มผู้เรียนที่มีความเสี่ยง กลุ่มผู้เรียนที่มีปัญหาในการอ่าน คิดวิเคราะห์และเขียนกลุ่มผู้เรียนที่มีคุณลักษณะยังไม่เป็นไปตามที่พึงประสงค์ เพราะข้อมูลจากการประเมินเหล่านี้จะสะท้อนให้เห็นว่าการจัดการศึกษาของสถานศึกษาประสบความสำเร็จตามที่กำหนดไว้หรือไม่ อันนำไปสู่การปรับปรุงการบริหารจัดการต่อไป

4.2 คุณภาพการศึกษาด้านการบริหารจัดการของสถานศึกษา สถานศึกษาสามารถดำเนินการประเมินคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาที่สถานศึกษากำหนดไว้แล้วในทุกมาตรฐาน ด้วยวิธีการที่หลากหลายและเหมาะสมกับสิ่งที่ต้องการประเมิน เช่น ใช้การสังเกต การสัมภาษณ์ การตรวจสอบจากเอกสารหรือข้อมูลเชิงประจักษ์ เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551 : 7)

สรุปได้ว่า การประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา หมายถึง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีเอกสารหลักฐานแสดงถึงการใช้เครื่องมือการประเมินคุณภาพการศึกษากำหนดกิจกรรมและระยะเวลาการประเมินและมีผู้รับผิดชอบการประเมินด้วยวิธีและเครื่องมือที่หลากหลาย วิเคราะห์และสรุปผลการประเมินเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาปรับปรุงระบบประกันคุณภาพการศึกษา

5. ด้านการจัดทำรายงานประจำปีเสนอหน่วยงานต้นสังกัดและสาธารณชน

จากการประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษา สถานศึกษาสามารถสรุปและจัดทำรายงานผลการประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษา และถือว่าเป็นรายงานประจำปีของสถานศึกษาได้ ทั้งนี้เพื่อไม่ให้สถานศึกษาต้องมีการะในการจัดทำรายงานหลายเล่ม การจัดทำรายงานประจำปีถือเป็นเรื่องปกติที่สถานศึกษาต้องจัดทำหลังการจัดการศึกษาผ่านไปแต่ละปี ทั้งนี้ นอกจากเพื่อนำเสนอต่อคณะกรรมการสถานศึกษา หน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแล้ว สถานศึกษาต้องเปิดเผยรายงานนั้นต่อสาธารณชนด้วย ซึ่งรายงานประจำปีที่เป็นรายงานประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษานี้ จะนำไปเป็นฐานข้อมูลและหลักฐานยืนยัน

การพัฒนาสถานศึกษาสำหรับรองรับการประเมินคุณภาพภายนอกด้วยสถานศึกษาสามารถกำหนดรูปแบบของรายงานประจำปีได้ตามความเหมาะสม โดยใช้ภาษาที่อ่านเข้าใจง่าย นำเสนอทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ สารสำคัญอาจแบ่งออกเป็น 4 ส่วน คือ

1. ข้อมูลพื้นฐาน เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับสถานศึกษา นักเรียน บุคลากร ทรัพยากร ชุมชน เกียรติยศชื่อเสียงและจุดเด่นของสถานศึกษา เป็นต้น
2. แผนการพัฒนาการจัดการศึกษา สถานศึกษา เช่น วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ กลยุทธ์/วิธีการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย เป็นต้น
3. ผลการพัฒนาตามมาตรฐานการศึกษา และ
4. สรุปผลการพัฒนาและการนำไปใช้ (กรมวิชาการ, 2545 : 42 ; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553 : 13-15)

นอกจากนี้ กรมวิชาการ (2545 : 42-45) กล่าวถึงการรายงานผลการดำเนินงานของโรงเรียนเป็นขั้นตอนที่สำคัญของการดำเนินการตามระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เป็นการรายงานประจำปีหรือรายงานประเมินตนเอง ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 48 กำหนดกลุ่มเป้าหมายที่จะรายงานคือ ผู้เรียน ผู้ปกครองและผู้เกี่ยวข้องหรือหน่วยงานต้นสังกัดโดย

1. กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดทำรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปีของสถานศึกษา ดังนี้
 - 1.1 เพื่อแสดงการยอมรับผิดชอบในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาต่อหน่วยงานต้นสังกัด และสาธารณชนทราบเมื่อสิ้นปีการศึกษา
 - 1.2 เพื่อให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาในปีต่อไป
 - 1.3 เพื่อให้สถานศึกษามีข้อมูลดำเนินการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาเตรียมความพร้อมที่จะรับการประเมินจากองค์กรภายนอกต่อไป

2. การกำหนดรูปแบบของรายงานผลการประเมินภายในสถานศึกษา เป็นการรายงานให้กลุ่มเป้าหมายเข้าใจถึงสภาพ และผลการดำเนินงานตามภารกิจของสถานศึกษา จึงจำเป็นต้องคำนึงถึงความเหมาะสมของการสื่อสาร รูปแบบของการรายงาน ดังนี้

- 2.1 รูปแบบการรายงานผลการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษาให้พิจารณาตามที่โรงเรียนเห็นว่าเหมาะสม ไม่มีรูปแบบตายตัว แต่โรงเรียนควรออกแบบให้สอดคล้องกับรายงานผลการประเมินตนเองที่โรงเรียนจัดทำ เพื่อเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัดในแต่ละปี

2.2 รายงานการประเมินตนเอง ควรมีเนื้อหาโดยสังเขป อ่านเข้าใจง่าย กระชับ สามารถนำข้อมูลเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพประกอบ หรือนำเสนอรูป แผนภูมิ กราฟ ตาราง ตามที่เห็นว่าเหมาะสม

2.3 การขอรับการประเมินจากคณะกรรมการประเมินภายนอก ควรมีการจัดทำ บทสรุปผลการดำเนินงานของ โรงเรียนในช่วง 5 ปีด้วย

2.4 สำหรับเอกสารอ้างอิง ซึ่งจะเป็นข้อมูลประกอบการรายงานผลการประเมินตนเอง สถานศึกษาควรดำเนินการดังนี้

2.4.1 ข้อมูลที่มีควรมีความสำคัญและจำเป็นให้บรรจุในรายงานผลการประเมินตนเอง (ฉบับสมบูรณ์)

2.4.2 หลักฐานอ้างอิง ที่คิดว่าสำคัญ แต่ไม่สามารถจะบรรจุในรายงานประเมินตนเองได้ สถานศึกษาอาจจัดทำเป็นเอกสารประกอบรายงานการประเมินตนเองได้

2.5 รายงานผลการประเมินตนเองที่ใช้ใน โรงเรียน สามารถกำหนดได้ตามความเหมาะสม แต่สำหรับการจัดทำบทสรุปผลการดำเนินงานเพื่อเสนอคณะกรรมการประเมินภายนอก ควรมีความยาวไม่เกิน 20 – 30 หน้า

3. สาระสำคัญของรายงานคุณภาพการศึกษาเนื่องจากรายงานการประเมินผลการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษาเป็นเอกสารที่บ่งบอกถึงสถานศึกษา และผลการดำเนินงานของ โรงเรียน ดังนั้นจึงต้องมีสาระสำคัญของรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปีของสถานศึกษาดังนี้

3.1 ข้อมูลทั่วไปของสถานศึกษา ได้แก่ ชื่อสถานศึกษา สถานที่ตั้ง ระดับ ประเภทที่เปิดสอน โครงสร้างการบริหารองค์กรจำนวนครู จำนวนผู้เรียนปัจจุบันวิสัยทัศน์ และภารกิจภาพรวมของสถานศึกษา

3.2 สรุปผลการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาในรอบปีการศึกษา ดังนี้

3.2.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนตามเป้าหมายที่กำหนด

3.2.2 ผลการดำเนินงานตามที่กำหนดในแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา

3.2.3 ความก้าวหน้าและความสำเร็จของการดำเนินงานกิจกรรมสำคัญ ของสถานศึกษาที่จัดให้ผู้เรียนและชุมชนในด้านต่าง ๆ

3.2.4 ความสำเร็จและความภาคภูมิใจของสถานศึกษาที่สร้างความพึงพอใจและความเชื่อมั่นในคุณภาพของสถานศึกษา

3.2.5 โครงการพิเศษที่จัดให้ผลดีเด่น

3.3 สภาพและผลการพัฒนาสถานศึกษา ตามเป้าหมาย ยุทธศาสตร์ แนวทางของแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา เช่นคุณภาพผู้เรียน คุณภาพการเรียนการสอน คุณภาพการเรียนรู้ ความก้าวหน้า และผลการเรียนรู้ของผู้เรียนการบริหารจัดการสถานศึกษา การพัฒนาบุคลากรความสัมพันธ์กับชุมชนทรัพยากร งบประมาณ

3.4 แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในปีต่อไป

3.4.1 สรุปผลการดำเนินงานตามเป้าหมายและยุทธศาสตร์ตามที่แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษากำหนดในรอบปี

3.4.2 สรุปประสิทธิภาพของการจัดการศึกษา

3.4.3 แนวทางพัฒนาในปีต่อไป

3.4.5 การกำกับติดตาม ประเมิน และผดุงระบบการประกันคุณภาพ ได้กำหนดการรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปีว่าเป็นผลจากการประเมินภายในสถานศึกษาที่ได้พัฒนางานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ทุกคนมีส่วนร่วมและดำเนินงานมาตลอดปี การศึกษา จัดทำเป็นรายงานต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเปิดเผยต่อสาธารณชนเพื่อให้ทราบผลการดำเนินงานการจัดการศึกษาทั้งในด้านความสำเร็จและปัญหาอุปสรรคที่ต้องการความร่วมมือในการแก้ไข หรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

สรุปได้ว่า การจัดทำรายงานประจำปีเสนอหน่วยงานต้นสังกัดและสาธารณชน หมายถึง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีการกำหนดวัตถุประสงค์การรายงานคุณภาพการศึกษาที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษา โดยมีคณะจัดทำรายงาน กำหนดแนวทางและวิธีการจัดทำรายงาน การรวบรวม และวิเคราะห์ผลการจัดทำเอกสารรายงานคุณภาพแสดงข้อเสนอแนะของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อนำไปปรับปรุงพัฒนาต่อไป

จากการศึกษามาตรฐานการศึกษาขั้นพัฒนา ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สามารถสรุปเป็นความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันระหว่างการประกันคุณภาพภายในตามมาตรฐานที่ 12 และมาตรฐานด้านอื่นๆ ได้ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงความสัมพันธ์กันระหว่างการประกันคุณภาพภายในตามมาตรฐานที่ 12 และ มาตรฐานด้านอื่นๆ

มาตรฐานที่ 12 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีการจัดระบบประกันคุณภาพภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอย่างต่อเนื่องตามระบบวงจรคุณภาพ PDCA	มาตรฐานด้านอื่นๆ
1. ด้านการจัดระบบบริหารและสารสนเทศของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	<p>มาตรฐานที่ 6 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีการจัดองค์กร โครงสร้าง ระบบการบริหารและพัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบและครบวงจร</p> <p>มาตรฐานที่ 7 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจัดการศึกษาโดยใช้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็นฐาน</p>
2. ด้านการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยเน้นจุดเด่นที่สะท้อนถึงความเป็นอัตลักษณ์ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	<p>มาตรฐานที่ 1 ครู/ผู้ดูแลเด็กมีคุณธรรม จริยธรรม มีวุฒิ/ความรู้ความสามารถตรงกับงานที่รับผิดชอบ หมั่นพัฒนาตนเอง มีครูและบุคลากรสนับสนุนเพียงพอ</p> <p>มาตรฐานที่ 2 ครู/ผู้ดูแลเด็กมีความสามารถในการจัดการประสบการณ์การเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ</p> <p>มาตรฐานที่ 3 หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีคุณธรรม จริยธรรม มีภาวะผู้นำและมีความสามารถในการบริหารจัดการ</p> <p>มาตรฐานที่ 4 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีจำนวนผู้เรียนและอายุตามเกณฑ์</p>

<p>มาตรฐานที่ 12 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีการจัดระบบประกันคุณภาพภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอย่างต่อเนื่องตามระบบวงจรคุณภาพ PDCA</p>	<p>มาตรฐานด้านอื่นๆ</p>
	<p>มาตรฐานที่ 5 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีทรัพยากรและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ</p> <p>มาตรฐานที่ 8 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีการจัดทำหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ</p>
<p>3. ด้านการดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา</p>	<p>มาตรฐานที่ 20 ผู้เรียนมีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และการเคลื่อนไหว</p> <p>มาตรฐานที่ 21 ผู้เรียนปฏิบัติตนตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน และสังคม</p>
<p>4. ด้านประเมินคุณภาพการศึกษา</p>	<p>มาตรฐานที่ 13 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์</p> <p>มาตรฐานที่ 14 ผู้เรียนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ และพัฒนาสิ่งแวดล้อมร่วมกับผู้ปกครอง และชุมชน</p> <p>มาตรฐานที่ 15 ผู้เรียนมีทักษะในการปฏิบัติกิจกรรม สามารถปฏิบัติกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต</p> <p>มาตรฐานที่ 16 ผู้เรียนมีทักษะด้านการคิด การใช้ภาษา การสังเกต การจำแนก การเปรียบเทียบ และแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย</p>

<p>มาตรฐานที่ 12 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีการจัดระบบประกันคุณภาพภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอย่างต่อเนื่องตามระบบวงจรคุณภาพ PDCA</p>	<p>มาตรฐานด้านอื่นๆ</p>
	<p>มาตรฐานที่ 17 ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย / แผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ มาตรฐานที่ 18 ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง มาตรฐานที่ 19 ผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพกาย และจิตใจที่ดี</p>
<p>5. ด้านการจัดทำรายงานคุณภาพการศึกษา ประจำปีเสนอหน่วยงานต้นสังกัดและสาธารณชน</p>	<p>มาตรฐานที่ 22 หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ครูผู้ดูแลเด็ก และผู้เรียนมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับของผู้ปกครอง และชุมชน มาตรฐานที่ 23 ผู้ปกครองและชุมชนให้การยอมรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และมีส่วนร่วมสนับสนุนในการพัฒนาการศึกษา</p>

จากตารางที่ 1 เป็นแสดงความสัมพันธ์กันระหว่างมาตรฐานที่ 12 ในหัวข้อศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีการจัดระบบประกันคุณภาพภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอย่างต่อเนื่องตามระบบวงจรคุณภาพ PDCA และมาตรฐานด้านอื่นๆ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงสัมพันธ์และความครอบคลุมในหัวข้อตามมาตรฐานด้านอื่นๆ ซึ่งหากสามารถดำเนินการจัดระบบประกันคุณภาพภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ตามมาตรฐานที่ 12 ก็อาจเชื่อได้ว่าศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสามารถจัดการศึกษาได้มาตรฐานตามที่กำหนด

บริบทของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตจังหวัด มหาสารคาม

การจัดการศึกษาปฐมวัย

ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปในหมู่นักจิตวิทยาและนักการศึกษาว่าเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึงอายุ 5 ขวบ เป็นช่วงที่สำคัญช่วงหนึ่งของชีวิต เพราะเด็กวัยนี้เป็นวัยที่มีการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นบางอย่างจะส่งผลต่อเนื่องจนถึงวัยผู้ใหญ่ เช่น การพัฒนาเซลล์สมองของเด็ก ประสบการณ์และทักษะพื้นฐานที่เด็กได้รับ เป็นช่วงที่เหมาะสมสำหรับการปูพื้นฐานทักษะต่างๆให้แก่เด็ก เพื่อให้เด็กมีความพร้อมในการพัฒนาในลำดับต่อไป

1. ความหมายของเด็กปฐมวัย

ได้มีนักการศึกษาและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกันกับเด็กปฐมวัยได้ให้ความหมายของเด็กปฐมวัยในแง่มุมที่หลากหลายดังนี้

เด็กปฐมวัย หมายถึง เด็กที่มีอายุระหว่าง 2 – 8 ปี (हररररर नीलरररर, 2535 : 1)

เด็กปฐมวัย หมายถึง เด็กที่มีอายุ 1 ปี 6 เดือน – 6 ปี (พัชรรี สวณแก้ว, 2536 : 3)

เด็กปฐมวัย หมายถึง เด็กตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 6 ปี (สมร ทองดี, 2537 : 7)

เด็กปฐมวัย หมายถึง เด็กที่มีอายุแรกเกิด – 6 ปี (สุโขทัยธรรมมาริราช, 2537 : 12)

เด็กปฐมวัย หมายถึง เด็กที่มีอายุตั้งแต่ปฏิสนธิจนถึง 6 ปี ทั้งในระบบและนอกระบบการศึกษา ซึ่งพัฒนาการทางค้ำร่างกาย อารมณรี สังกม และสติปัญญาค้ำงพัฒนาอย่งเต็มที (เขวพา เดชะคุปต์, 2542 : 2)

เด็กปฐมวัย หมายถึง เด็กที่มีอายุระหว่าง 0 – 5 ปี (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543 : 10)

เด็กปฐมวัย หมายถึง เด็กตั้งแต่ปฏิสนธิ จนถึงอายุ 5 ปี 11 เดือน 29 วัน หรือเด็กที่อายุค้ำกว่า 6 ปี (มาตรฐานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กแห่งชาติ, 2545 : 69)

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า เด็กปฐมวัย หมายถึง เด็กที่มีอายุระหว่าง 0-6 ปี

2. ความหมายของการศึกษาปฐมวัย

เนื่องจากสภาพสังคมไทยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงทั้งค้ำนเศรษฐกิจและค้ำนิยมในการดำเนินชีวิต ผู้ปกครองต้องออกไปทำงานนอกบ้านทำใหมีเวลาดูแลลูกน้อยลง ส่งผลให้

เด็กที่ยังไม่ถึงวัยเรียนขาดคนดูแลและเอาใจใส่ ผู้ปกครองต้องส่งบุตรหลาน ไปรับบริการอบรมเลี้ยงดูในสถานรับเลี้ยงเด็กหรือโรงเรียนอนุบาล ซึ่งรัฐบาลมีนโยบายสนับสนุนการจัดการศึกษาปฐมวัยโดยรัฐรับภาระจัดเองส่วนหนึ่ง และส่งเสริมให้เอกชนและสถาบันต่าง ๆ ในสังคมช่วยอบรมเลี้ยงดูเด็กแทนพ่อแม่ จัดการอบรมเลี้ยงดูเด็กอีกส่วนหนึ่ง การศึกษาปฐมวัย (Early Childhood Education) เป็นการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยภายใต้แนวทางการอบรมเลี้ยงดูควบคู่กับการให้การศึกษา ซึ่งการศึกษาความหมายของการจัดการศึกษาในระดับปฐมวัยนี้ มีคำที่เกี่ยวข้องที่ควรศึกษา คือ

2.1 เด็กปฐมวัย คำว่าเด็กปฐมวัยใช้เรียกเด็กตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุ 6 ปี ซึ่งการกำหนดช่วงอายุและวัยของเด็กนั้น ได้มีนักจิตวิทยาพัฒนาการแบ่งเอาไว้ โดยการกำหนดช่วงอายุและการเรียกชื่อวัยของนักจิตวิทยาอาจแตกต่างกันบ้าง โดยทั่วไปมักจะมีความแตกต่างกัน เช่น ช่วงปฐมวัย เป็นวัยระหว่าง 0-6 ปี หรือระหว่าง 0-8 ปี เป็นต้น” (สมร ทองดี, 2537 : 7)

2.2 การจัดการศึกษาปฐมวัย ได้มีนักการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย ได้ให้ความหมายของการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยไว้ดังนี้

การศึกษาปฐมวัย หมายถึง การจัดการศึกษาให้แก่เด็กปฐมวัย เพื่อส่งเสริมให้เด็กมีความพร้อมและมีพัฒนาการด้านร่างกาย สังคม สติปัญญา จิตใจ อารมณ์ มีบุคลิกภาพที่เหมาะสมตามวัยและพร้อมที่จะรับการศึกษาในระดับต่อไป (สมร ทองดี, 2536 : 6)

การศึกษาปฐมวัย หมายถึง การพัฒนาเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ปี บนพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดูและการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กแต่ละคนตามศักยภาพ เพื่อสร้างรากฐานคุณภาพชีวิตให้เด็กพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (มาตรฐานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กแห่งชาติ, 2545 : 69)

การจัดการศึกษาปฐมวัย หมายถึง การส่งเสริมและพัฒนาเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ปี ให้มีพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาที่เหมาะสมตามวัย ความสามารถเต็มตามศักยภาพ และความแตกต่างระหว่างบุคคล เป็นการเตรียมความพร้อมในการเรียนรู้และสร้างพื้นฐานชีวิตให้พัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (กรมวิชาการ, 2546 : 1)

การจัดการศึกษาปฐมวัย หมายถึง การจัดการศึกษาในลักษณะอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษา เพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ปี ก่อนเข้าเรียนในระดับประถมศึกษา (กรมวิชาการ, 2548 : 1)

จากความหมายของการศึกษาปฐมวัย สรุปได้ว่า “การศึกษาปฐมวัย” หมายถึง การจัดการศึกษาให้แก่เด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ปี เพื่อส่งเสริมและพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญาที่เหมาะสมกับวัย ตามความสามารถเต็มตามศักยภาพ และความแตกต่างระหว่างบุคคล ในลักษณะอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษา เพื่อสร้างรากฐานคุณภาพชีวิต ให้เด็กพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ พร้อมที่จะรับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น

จากความหมายดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยมีเข้าใจตรงกันในสามประเด็น คือ

1. ด้านอายุของเด็กปฐมวัย ที่เข้ารับการศึกษา คือเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ปี
2. ด้านเป้าหมายของการจัดการศึกษา คือเป็นไปเพื่อส่งเสริมและพัฒนาเด็กทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและสติปัญญาให้เหมาะสมตามวัยและพร้อมที่จะรับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น
3. ด้านรูปแบบของการจัดการศึกษา คืออบรมเลี้ยงดูควบคู่กับการให้การศึกษา และเตรียมความพร้อมเพื่อเข้ารับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น

3. แนวคิดพื้นฐานในการจัดการศึกษาปฐมวัย

3.1 แนวคิดในการพัฒนาเด็กปฐมวัย (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. 2548 : 20) องค์การสหประชาชาติได้ประกาศใช้อนุสัญญาสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child) ในปีพุทธศักราช 2533 ซึ่งมีสาระสำคัญมุ่งปกป้องและส่งเสริมเด็ก รวมถึงตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของเด็ก โดยประเทศที่ลงนามในอนุสัญญาจะต้องปกป้องและส่งเสริมสิทธิพื้นฐานของเด็ก 4 ประการ ได้แก่

3.1.1 สิทธิในการอยู่รอด ได้แก่ สิทธิที่จะได้รับบริการด้านสาธารณสุข สิทธิที่จะได้รับการจดทะเบียนและมีชื่อพื้นที่ตั้งแต่แรกเกิด

3.1.2 สิทธิที่จะได้รับการพัฒนา ได้แก่ การพัฒนาทางร่างกาย สติปัญญา จิตใจและอารมณ์

3.1.3 สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครอง ได้แก่ การคุ้มครองจากการทำร้าย ทารุณกรรม ทอดทิ้ง การแสวงหาประโยชน์ การลักพา ฯลฯ

3.1.4 สิทธิในการมีส่วนร่วม ได้แก่ การแสดงความคิดเห็น การได้รับข้อมูลข่าวสาร การแสดงออกทางศาสนาหรือความเชื่อของเด็ก รวมถึงการส่งเสริมให้มีการเผยแพร่หนังสืออื่นๆ เพื่อเด็ก

3.2 แนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2548 : 4-6) พัฒนาการของมนุษย์มีการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่เริ่มปฏิสนธิต่อเนื่องไปตลอดชีวิต มีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านพัฒนาการ ร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม สถิติปัญญา ตลอดจนลักษณะนิสัย พัฒนาการแต่ละด้านมีทฤษฎีอธิบายไว้เฉพาะและสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาเด็กได้ พัฒนาการของเด็กมีลักษณะต่อเนื่องเป็นลำดับขั้น เด็กจะพัฒนาถึงขั้นใดจะต้องเกิดวุฒิภาวะของความสามารถของขั้นนั้นก่อน การเรียนรู้ของเด็กมีผลมาจากประสบการณ์ที่เด็กได้รับ การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้ การมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคล และสิ่งแวดล้อมรอบตัวในการจัดหลักสูตรปฐมวัยถือว่าการเล่นอย่างมีจุดหมายเป็นหัวใจสำคัญของการจัดประสบการณ์ให้เด็ก ทั้งนี้บริบททางสังคมและวัฒนธรรม หรือสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กทำให้เด็กแต่ละคนมีลักษณะแตกต่างกัน การจัดการศึกษาปฐมวัยผู้สอนต้องเข้าใจและยอมรับว่า วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ และพัฒนาการของเด็ก

4. ความสำคัญของการพัฒนาเด็กปฐมวัย

เด็กทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมพัฒนาการตลอดจนการเรียนรู้ที่เหมาะสมตามศักยภาพของตัวเอง ด้วยความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น พ่อแม่ ผู้เลี้ยงดู หรือบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดู เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสในการพัฒนาศักยภาพ ทักษะและประสบการณ์ตนเองตามลำดับขั้นของพัฒนาการทุกด้านอย่างสมดุลและเต็มตามศักยภาพ ดังนี้

4.1 การพัฒนามนุษย์อย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องเริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิ อยู่ในครรภ์มารดา ช่วงปฐมวัยและต่อเนื่องตลอดชีวิต

4.2 หลักวิชาการและการวิจัยได้แสดงให้เห็นว่าปัจจัยแวดล้อมและการอบรมเลี้ยงดูที่เหมาะสมสามารถส่งเสริมพัฒนาการและประสิทธิภาพการทำงานของมนุษย์ได้ เวลาที่สำคัญและจำเป็นที่สุดในการพัฒนาสมองและทักษะพื้นฐานในการดำเนินชีวิตคือ ในช่วง 5 ปีแรกของชีวิต

4.3 การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพที่ยั่งยืนเพื่อป้องกันปัญหาสังคมในระยะยาวจำเป็นต้องเริ่มพัฒนาตั้งแต่ในระดับปฐมวัย โดยเน้นความสำคัญของครอบครัวเป็นหลักและให้ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการพัฒนาเลี้ยงดูเด็กทุกชั้นตอน

4.4 แนวทางในการพัฒนาเด็กเพื่อให้มีพัฒนาการทุกด้านเหมาะสมตามวัย นับตั้งแต่การปฏิสนธิจนเจริญวัย จำเป็นต้องมีการร่วมมือกันทุกฝ่ายทั้งภาครัฐและเอกชน ในการร่วมกันส่งเสริมครอบครัวให้พ่อแม่มีความรู้ ความสามารถในการเลี้ยงดูบุตรได้อย่างถูกต้อง

4.5 ครู ผู้ดูแลเด็ก รวมทั้งเจ้าหน้าที่สาธารณสุข และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ในการส่งเสริมการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการส่งเสริมพัฒนา เด็กปฐมวัยให้เจริญเติบโต พัฒนาไปในทางที่พึงประสงค์ บุคคลเหล่านี้ต้องมีความรู้และทักษะ ที่ถูกต้องในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก

การบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจำเป็นต้องมีการวางแผนและดำเนินการให้ได้ มาตรฐานตามที่กำหนด เพื่อช่วยให้เด็กมีโอกาสพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และ สติปัญญา

5. จุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษาปฐมวัย

เมื่อก่อนการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยเป็นการจัดการศึกษาที่ความแตกต่าง หลากหลายไปจากการศึกษาระดับอื่นๆ โดยมีรูปแบบและจุดมุ่งหมายที่จัดแตกต่างกัน ไป ตามสภาพความต้องการ นโยบายหรือหลักปรัชญาการศึกษาของแต่ละหน่วยงานที่จัด แต่อย่างไรก็ดีทุกหน่วยงานที่จัดการศึกษาระดับปฐมวัยก็มีเป้าหมายเดียวกัน คือการพัฒนา เด็กทุกๆ ด้าน (Whole Child) ซึ่งการให้การศึกษาระดับปฐมวัยอย่างถูกต้อง เหมาะสมย่อมจะมีความสำคัญต่อประเทศชาติอย่างยิ่ง เพราะถ้าเด็กในวัยนี้ได้รับการส่งเสริม พัฒนาการอย่างถูกต้องเหมาะสมจะส่งผลดีและเป็นรากฐานต่อการพัฒนาและการศึกษา ในระดับอื่นด้วย

ในการจัดการศึกษาท้องถิ่นมีวัตถุประสงค์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาระดับปฐมวัย กำหนดให้เด็กปฐมวัยได้รับการส่งเสริมพัฒนาการและการเตรียมความพร้อมทางร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญาและลักษณะนิสัยให้เป็น ไปอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการเต็มตาม ศักยภาพ มีคุณธรรม จริยธรรม ระเบียบวินัย และมีความพร้อมที่จะเข้ารับการศึกษา ในระดับพื้นฐาน

จุดมุ่งหมายของการศึกษาระดับปฐมวัยนอกจากจะเป็นการเตรียมเด็กให้พร้อม ในการเข้ารับการศึกษาในระดับพื้นฐานแล้วนั้น ยังเป็นการส่งเสริมให้เด็กมีประการณ์ชีวิตตาม แบบที่เด็กปฐมวัยพึงจะมี เพราะเด็กวัยนี้เป็่นวัยที่พร้อมที่จะเรียนรู้ ครูและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ควรมีวิธีการส่งเสริมประสบการณ์และมีวิธีสอนให้เหมาะสมเพื่อให้เด็กดำรงชีวิตในวัยเริ่มต้น

ด้วยความสุข และมีพัฒนาการด้านต่างๆ อย่างเต็มที่เหมาะสมตามวัย จุดมุ่งหมายหลักของการจัดการศึกษาปฐมวัย ได้แก่

5.1 เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางด้านร่างกายของเด็กอย่างเต็มที่ เพื่อจะได้เป็นพลเมืองไทยที่สมบูรณ์ แข็งแรง

5.2 เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพ อารมณ์ และสังคมของเด็ก เพื่อให้เป็นผู้ใหญ่ที่มีสุขภาพสมบูรณ์ มีทักษะในการดำเนินชีวิต มีความเข้มแข็งทางจิตใจ ที่จะเผชิญอุปสรรคและอันตราย และอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างมีความสุข

5.3 เพื่อให้เด็กมีนิสัยขยัน แข็งแรง ซื่อสัตย์ มีระเบียบวินัย ประหยัด สะอาด มีสุนทรีย์ที่ดี

5.4 เพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ มีทักษะในการแสวงหาความรู้และมีเจตคติที่ดีต่อการศึกษา

5.5 เพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับ โรงเรียนหรือศูนย์เด็กก่อนวัยเรียนในการส่งเสริมพัฒนาการในด้านต่างๆ ของเด็ก

6. แนวคิดปรัชญาและหลักการจัดการศึกษาปฐมวัย

แนวคิด ปรัชญา และหลักการจัดการศึกษาปฐมวัย สำหรับเด็กที่มีอายุตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ปีนั้น เป็นหลักการที่คำนึงถึงการพัฒนาเด็กอย่างองค์รวม เพื่อให้โอกาสในการพัฒนาเด็กทุกด้านตามลำดับขั้นตอนของการพัฒนาอย่างสมดุลและเต็มตามศักยภาพ ดังนี้

6.1 แนวคิดในการจัดการศึกษาปฐมวัย (คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547 : 3-7)

6.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการเด็ก พัฒนาการของมนุษย์นั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวมนุษย์ตลอดเวลา เริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิต่อเนื่องไปจนตลอดชีวิต ครอบคลุมการเปลี่ยนแปลงในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ พัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม สติปัญญา และลักษณะนิสัยจะมีความสัมพันธ์และพัฒนาอย่างต่อเนื่องเป็นลำดับขั้นตอนไปพร้อมกันทุกด้าน ซึ่งเด็กแต่ละคนจะเติบโตและมีพัฒนาการแตกต่างกันไปตามวัย ซึ่งบ่งบอกถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละวัย โดยเริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิจนถึงอายุ 5 ขวบ พัฒนาการแต่ละด้านมีทฤษฎีเฉพาะอธิบายไว้ และสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาเด็ก เช่น ทฤษฎีพัฒนาการทางร่างกายที่อธิบายการเจริญเติบโตและพัฒนาการของเด็กว่า มีลักษณะต่อเนื่องเป็นตามลำดับขั้น เด็กจะพัฒนาไปถึงขั้นใดจะต้องเกิดวุฒิภาวะของความสามารถขั้นนั้นก่อน เช่น ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาอธิบายว่าเด็กเกิดมาพร้อมวุฒิภาวะซึ่งจะพัฒนา

ขึ้นตามอายุ ประสบการณ์ ค่านิยมทางสังคม และสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ดังนั้น แนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการเด็กจึงเป็นเสมือนเป็นแนวทางให้ผู้สอน หรือผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าใจเด็ก สามารถอบรมเลี้ยงดูและจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมกับวัยและความแตกต่างของแต่ละบุคคลเพื่อส่งเสริมให้เด็กพัฒนาจนบรรลุตามเป้าหมายที่ต้องการได้ชัดเจนขึ้น

6.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ การเรียนรู้ของมนุษย์มีผลสืบเนื่องมาจากประสบการณ์ที่ได้รับการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมเกิดขึ้นจากกระบวนการที่ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคล และสิ่งแวดล้อมรอบตัว ดังนั้น การจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม เอื้อต่อการเรียนรู้จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยกระตุ้นและส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้ของเด็ก และเนื่องจากการเรียนรู้เป็นพื้นฐานของพัฒนาการในระดับที่สูงขึ้น และเด็กมีการเรียนรู้ตามธรรมชาติตั้งแต่แรกเกิด ดังนั้นการจัดทำหลักสูตรจึงยึดหลักการที่จะให้เด็กได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงด้วยตนเอง ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและเอื้อต่อการเรียนรู้ โดยมีแบบอย่างที่ดีและมีการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับระดับพัฒนาการของผู้เรียนแต่ละคน

6.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการเล่นของเด็ก การเล่นถือว่าเป็นกิจกรรมที่สำคัญยิ่งในชีวิตของเด็กทุกคน เด็กจะรู้สึกสนุกสนานเพลิดเพลิน ได้สังเกต มีโอกาสทดลองสร้างสรรค์ตามจินตนาการ แก้ปัญหา และค้นพบประสบการณ์สำคัญด้วยตนเอง ซึ่งมีผลต่อการเจริญเติบโต ช่วยส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญาและลักษณะนิสัย เด็กจะรู้จักการปรับตัวและเรียนรู้เพื่อการอยู่ร่วมกับผู้อื่น รวมถึงธรรมชาติรอบตัว ดังนั้นในการจัดหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยจึงถือว่าการเล่นอย่างมีจุดมุ่งหมายเป็นหัวใจสำคัญของการจัดประสบการณ์ให้กับเด็ก

6.1.4 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมและสังคม บริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เด็กอยู่อาศัย หรือสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็ก ทำให้เด็กแต่ละคนมีลักษณะพฤติกรรมแตกต่างกัน หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยถือว่า ผู้สอนจำเป็นต้องเข้าใจและยอมรับว่า วัฒนธรรมและสังคมแวดล้อมรอบตัวเด็กมีอิทธิพลส่งต่อการเรียนรู้ การพัฒนาศักยภาพ และพัฒนาการของเด็กแต่ละคน ดังนั้นผู้สอนควรต้องเรียนรู้บริบททางสังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของเด็กที่ตนรับผิดชอบ เพื่อช่วยให้เด็กได้รับการพัฒนา เกิดการเรียนรู้ และอยู่ในกลุ่มคนที่มาจากบริบททางสังคมและวัฒนธรรมพื้นฐาน ที่เหมือนหรือต่างจากตน ได้อย่างมีความสุข

6.2 ปรัชญาการศึกษาปฐมวัย

ปรัชญาการศึกษาปฐมวัย เป็นการพัฒนาเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ปี บนพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดูควบคู่กับการส่งเสริมการศึกษาหรือกระบวนการเรียนรู้ที่สนองตอบต่อ

ธรรมชาติ และพัฒนาการของเด็กแต่ละคนตามศักยภาพ ภายใต้บริบททางสังคม-วัฒนธรรม ที่เด็กอาศัยอยู่ ด้วยความรัก ความเอื้ออาทร และความเข้าใจของทุกคน เพื่อสร้างรากฐาน คุณภาพชีวิตให้เด็กพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เกิดคุณค่าต่อตนเองและสังคม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 : 1)

7. หลักการจัดการศึกษาปฐมวัย

หลักการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยสำหรับเด็ก ที่มีอายุตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ขวบ นั้น เป็นหลักการที่คำนึงถึงการพัฒนาเด็กอย่างเป็นองค์รวม เพื่อโอกาสในการพัฒนาเด็กทุก ด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา ตามลำดับขั้นตอนของพัฒนาการอย่าง สมดุลและเต็มตามศักยภาพของเด็กแต่ละบุคคล หลักการจัดการศึกษาปฐมวัยเน้นการส่งเสริม กระบวนการเรียนรู้และพัฒนาครอบคลุมเด็กทุกประเภท ทั้งเด็กปกติ เด็กด้อยโอกาส และเด็ก พิเศษ โดยคำนึงถึงความแตกต่างของแต่ละบุคคลและเน้นเด็กเป็นสำคัญ (เยาวพา เดชะคุปต์, 2542 : 72-74)

จากแนวทางดังกล่าวข้างต้นนำมาสู่การจัดการศึกษาระดับปฐมวัย ดังนี้

7.1 การสร้างหลักสูตรที่เหมาะสม การพัฒนาหลักสูตรต้องพิจารณาจากวัยและ ประสบการณ์และวุฒิภาวะของเด็กของเด็ก โดยเป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นการพัฒนาเด็กทุกด้าน ทั้ง ด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา โดยอยู่บนพื้นฐานของประสบการณ์เดิมที่เด็กมี อยู่

7.2 จัดสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อและส่งเสริมต่อกระบวนการการเรียนรู้ของเด็ก โดยสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ จะต้องอยู่ในสภาพที่สนองต่อความต้องการและ ความสนใจของเด็กทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน

7.3 การจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก เนื่องจากการสอน ได้เปลี่ยนรูปแบบมาเป็นการเน้นเด็กเป็นสำคัญ ดังนั้นผู้สอนจึงมีความสำคัญต่อการจัดกิจกรรม พัฒนาเด็กอย่างมาก โดยผู้สอนต้องเปลี่ยนบทบาทจากผู้บอกความรู้หรือผู้สั่ง ให้เด็กทำ มาเป็น ผู้อำนวยความสะดวก ผู้สนับสนุน ชี้แนะและเรียนรู้ร่วมกับเด็ก

7.4 การเรียนรู้แบบบูรณาการ การจัดการเรียนการสอนในระดับปฐมวัย ยึดหลักการที่ว่า หนึ่งหน่วยการเรียนรู้เด็กสามารถเรียนรู้ได้หลายกิจกรรม หนึ่งกิจกรรมเด็ก สามารถเรียนรู้ได้หลายทักษะและหลายประสบการณ์สำคัญ ดังนั้น ผู้สอนจึงต้องวางแผน การจัดประสบการณ์ในแต่ละวัน ให้เด็กเรียนรู้ ได้รับประสบการณ์ผ่านการเล่นที่หลากหลาย กิจกรรม หลากหลายทักษะ และหลากหลายประสบการณ์สำคัญอย่างเหมาะสมกับวัย

7.5 การประเมินพัฒนาการการเรียนรู้ของเด็ก การประเมินระดับปฐมวัยยึดวิธีสังเกตเป็นส่วนใหญ่ ผู้สอนต้องสังเกตและประเมินทั้งการสอนของตนและพัฒนาการการเรียนรู้ของเด็กว่าได้บรรลุตามจุดประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่

7.6 ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับครอบครัวของเด็ก ถือเป็นเรื่องสำคัญสำหรับการร่วมมือกันในการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก ที่ผู้สอนจะต้องรู้ถึงสภาพครอบครัวของเด็กแต่ละคนซึ่งมีความแตกต่างกัน เพื่อจะได้เข้าใจในสภาพแวดล้อมที่เด็กเจริญเติบโตขึ้นมาเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาเด็ก ผู้สอน พ่อแม่ และผู้ปกครองของเด็กจะต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูล ทำความเข้าใจในพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก ต้องยอมรับและร่วมกันรับผิดชอบและพัฒนาเด็กให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการร่วมกัน

8. จิตวิทยาและพัฒนาการเด็กปฐมวัย

การเรียนการสอนในปัจจุบันนี้ เป็นการเรียนการสอนแบบบูรณาการตามแนวคิดของนักจิตวิทยากลุ่มพฤติกรรม ความหมายทางจิตวิทยากลุ่มพฤติกรรมการเรียนรู้ คือ กระบวนการที่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้ เช่น ทฤษฎีสั่งเร้า และการตอบสนอง ทฤษฎีพัฒนาการเชาว์บีญญา

ไชยยศ เรื่องสุวรรณ (2543 : 37) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้อันเกิดจากกระบวนการตอบสนองเมื่อมีการเสนอสิ่งเร้านั้นมีอยู่ด้วยกัน 4 ประการ

1. แรงขับ (Drive) หมายถึง ความต้องการของผู้เรียนในบางสิ่งบางอย่างแล้วจูงใจ(motivated) ให้ผู้เรียนหาทางตอบสนองความต้องการนั้น
2. สิ่งเร้า (Stimulus) เมื่อมีสิ่งเร้าผู้เรียนจะได้รับความรู้ (Message) หรือการชี้แนะ (Cue) ทันทีทันใดจากสิ่งเร้านั้นก่อนที่จะตอบสนอง
3. การตอบสนอง (Response) หมายถึง การที่ผู้เรียนแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้าซึ่ง อธิบายได้ด้วยพฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงออก
4. การเสริมแรง (Reinforcement) หมายถึง การให้รางวัล เช่น การชมเชยผู้เรียนในกรณีที่ผู้เรียนตอบสนองถูกต้อง

8.1 จิตวิทยาพัฒนาการเด็กปฐมวัย

พัฒนาการของเด็กวัยต่าง ๆ จะมีความแตกต่างกัน ซึ่งนับได้ว่าเป็นลักษณะเฉพาะวัยที่สามารถจำแนกให้เห็นเป็นลักษณะเด่นประจำวัยได้ และพัฒนาการของเด็กปฐมวัยนั้นเป็นพื้นฐานในการเข้าใจพฤติกรรมที่เป็นปกติธรรมดาของเด็กวัยนี้

สมพร สุทัศน์ีย์ (2547 : 9) ได้กล่าวถึงพัฒนาการของเด็กปฐมวัย (Preschool Child) ดังต่อไปนี้

1. พัฒนาการทางกาย ของเด็กวัยนี้ นับว่าเป็นเด็กวัยตอนต้นที่มี ส่วนสูงและน้ำหนักเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่จะขยายออกทางส่วนสูงมากกว่าด้านข้างกล้ามเนื้อ และกระดูกจะเริ่มแข็งแรงขึ้น แต่กล้ามเนื้อที่เกี่ยวกับการเคลื่อนไหวยังเจริญไม่เต็มที่ การ ประสานงานของอวัยวะต่าง ๆ ยังไม่ดีพอ จากการศึกษาของ Gesell et al (1998) เด็กอายุ 3-5 ขวบ มีพัฒนาการทางกายแตกต่างกัน บางคนสามารถทรงตัวได้ดี วิ่งได้เร็วขึ้น ควบคุม การเดิน วิ่งให้ช้าลงและเร็วได้ กระโดด ไกล ๆ ได้ เต้นและกายบริหารได้ตามจังหวะดนตรี การประสานงานของกล้ามเนื้อดีขึ้น

2. พัฒนาการทางอารมณ์ เด็กวัย 3-5 ขวบ มักจะเป็นเด็กเจ้าอารมณ์ และจะแสดงอารมณ์และจะแสดงอารมณ์ต่าง ๆ ออกมาอย่างเปิดเผยและมีอิสระเต็มที่ เด็กวัยนี้ มักมีความกลัวอย่างสุดขีดคือใจอาจอย่างไม่มีเหตุผล โมโหง่าย การที่เด็กมีอารมณ์เช่นนี้อาจจะเป็น เพราะเด็กมีประสบการณ์กว้างขึ้นเพราะเงื่อนไขทางสังคมตั้งแต่สังคมภายในบ้านจนกระทั่งถึง สังคมภายนอกบ้านเด็กเคยได้รับแต่ความรักความเอาใจใส่จากพ่อแม่และผู้ที่เกี่ยวข้อง เมื่อต้อง พบกับคนนอกบ้านซึ่งไม่สามารถเอาใจใส่เด็กได้เท่าคนในบ้านและไม่สามารถที่จะเอาใจใส่ได้ เหมือนเมื่อเด็กเล็ก ๆ อยู่เด็กจึงรู้สึกขัดใจเพราะคิดว่าตนเป็นคนที่มีความสามารถกว่าคนอื่น เด็ก จะยกย่องบูชาตนเองและพยายามปรับตัวเพื่อต้องการให้เป็นที่รักและเป็นที่ยอมรับของบุคคล ข้างเคียงในวัยนี้มักจะใช้คำพูดแสดงอารมณ์ต่างๆ แทนการรุกรานด้วยกำลังกายเพราะ พัฒนาการทางร่างกายยังไม่โตเต็มที่ เด็กแต่ละคนมีอารมณ์ไม่เหมือนกันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสุขภาพ การอบรมเลี้ยงดูจากพ่อแม่และสภาพแวดล้อมทางสังคม เช่น เด็กที่เติบโตขึ้นจาก สภาพแวดล้อมสงบเงียบได้รับความรักเอาใจใส่ และการตอบสนองความต้องการสม่ำเสมอ พ่อ แม่มีอารมณ์คงเส้นคงวาเด็กก็จะเติบโตขึ้นเป็นคนที่มีความมั่นใจมั่นคงกว่า เด็กที่มีสภาพแวดล้อม ที่ตรงกันข้าม เหล่านี้เป็นต้น

3. พัฒนาการทางสังคม คำว่าสังคมในที่นี้ หมายถึง การติดต่อสัมพันธ์ การผูกพันและการมีชีวิตอยู่ร่วมกัน เด็กปฐมวัยหรือวัยก่อนเข้าเรียน ได้เรียนรู้เข้าใจ และใช้ ภาษาได้ดีขึ้นพ่อแม่และผู้ที่เกี่ยวข้องตลอดจนครูที่อยู่ในชั้นอนุบาล ได้อบรมสั่งสอนเพื่อให้เด็ก เข้าใจถึงวัฒนธรรมค่านิยมและศีลธรรมทีละน้อย โดยเริ่มจากสิ่งที่ยาก เช่น การพูดจาสุภาพ การ เคารพกราบไหว้ ฯลฯ เพื่อให้เด็กเติบโตเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ดังนั้นเมื่อเด็กเข้าไปอยู่ใน โรงเรียนอนุบาลจะรู้จักคบเพื่อนรู้จักการผ่อนปรน รู้จักอดทนในบางโอกาส รู้จักการให้และ

การรับ Piaget นักจิตวิทยา กลุ่มที่เน้นความรู้ความเข้าใจ (Cognitive) กล่าวว่า เด็ก 3-5 ขวบ เรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมจากเพื่อนใน โรงเรียนอนุบาลหรือเพื่อนบ้านวัยเดียวกันแต่เด็กรวัยนี้ ยังเข้าใจถึงความถูกต้องและความไม่ลึกซึ้งซึ่งนักดั่งนั้นจึงควรส่งเสริมให้เด็กรวัยนี้ได้พัฒนาในเรื่องการยอมรับการแยกตัวจากพ่อแม่ฝึกให้มีความเชื่อมั่นเมื่ออยู่กับคนอื่นให้เด็กเข้าใจระเบียบและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ฝึกให้รู้จักการแบ่งปันและการผลัดเปลี่ยนกันและรู้จักอดใจรอในโอกาสอันควร

4. พัฒนาการทางสติปัญญา เด็กวัยนี้มีความสามารถในการใช้ภาษา ได้อย่างดี เด็กจะเรียนรู้ศัพท์เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะเด็กอายุ 3 ขวบ จะรู้จักศัพท์ประมาณ 3,000 คำ และเด็กสามารถใช้คำ วลี และประโยคในการแสดงบทบาทตามแบบอย่างโทรทัศน์ ได้ รู้จักใช้ท่าทางประกอบคำพูดเด็ก 4 ขวบช่างซักช่างถามมักจะมีคำถามว่า “ทำไม” “อย่างไร” แต่ก็ไม่สนใจคำตอบและคำอธิบายคำพูดของเด็กวัยนี้สามารถพูดประโยคยาว ๆ ที่ต่อเนื่องกัน ได้ สามารถเล่านิทานสั้น ๆ ให้จบได้และมักจะเอาเรื่องจริงปนกับเรื่องสมมติ สำหรับเด็กวัย 5 ขวบ พัฒนาการทางภาษาสูงมากเด็กสามารถตอบคำถามตรงไปหาหมาย ชัดเจนและสั้น การซักถามน้อยลง แต่จะสนใจเฉพาะเรื่องไป ควรจัดให้เด็กได้มีโอกาสพูดให้เพื่อนฟัง เพื่อนก็ต้องเป็นผู้ฟังที่ดีด้วย และควรหมั่นเวียนกันออกมาพูดทุกคนการจินตนาการและการสร้างเรื่องจะพบมากในเด็กวัยนี้ จึงเป็น โอกาสเหมาะที่ควรจะได้สนับสนุนและส่งเสริมจินตนาการของเด็ก ให้มากที่สุดแต่เด็กรวัยนี้ไม่มีพัฒนาการที่เกี่ยวกับการจัดประเภทของสิ่งของเป็นหมวดหมู่ ไม่มีพัฒนาการในเรื่องความคงตัว ในเรื่องขนาดน้ำหนักและปริมาตรทั้งนี้เป็นเพราะเด็กยังไม่มี ความเข้าใจ ยัง ไม่มีเหตุผลและประเมินค่าสิ่งต่าง ๆ ตามที่เห็นด้วยตาเท่านั้นจะเห็นได้ว่าเด็กรวัยนี้ มีพัฒนาการทางร่างกายที่กำลังเจริญเติบโตภาวะอารมณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงขึ้นอยู่กับ สภาพแวดล้อม และสังคมรอบด้านเริ่มมีสังคมมีการเรียนรู้สิ่งทีควรทำไม่ควรทำฝึกการเป็นผู้ให้ และเป็นผู้รับและมีพัฒนาการทางสติปัญญาที่อยู่ในวัยที่อยากรู้อยากเห็นอยากทำ เรียนรู้เร็ว เป็นแนวทางที่ครูผู้สอนควรจะสังเกต และเข้าใจในพฤติกรรมของเด็กรวัยนี้จะดำเนินการสอน และให้ความรู้ต่าง ๆ กับเด็กรวัยเรียนเหล่านี้

8.2 องค์ประกอบของพัฒนาการ

พัฒนาการของเด็กปฐมวัยเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ขององค์ประกอบสำคัญ 2 อย่าง

8.2.1 วุฒิภาวะ (Maturation) หมายถึง สภาพการเปลี่ยนแปลงของร่างกายที่เกิดขึ้นถึงระดับการแสดงศักยภาพที่มีอยู่ภายในตัวเด็กแต่ละคน ในระยะใดระยะหนึ่ง

ที่กำหนดตามวิถีทางของธรรมชาติ และนำมาซึ่งความสามารถทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้เหมาะสมกับวัย ศักยภาพที่เด็กแสดงออกมาในเวลาอันสมควรหรือที่เรียกว่าระดับวุฒิภาวะ(Maturation) ที่มีอยู่ในตัวเด็กตั้งแต่กำเนิดและถูกกำหนดโดยพันธุกรรมด้วยเหตุนี้ระดับวุฒิภาวะของเด็กที่จะแสดงความสามารถอย่างเดียวกันอาจแสดงออกมาในช่วงเวลาที่แตกต่างกันได้ เช่น โดยทั่วไปเด็กจะวาดรูปสี่เหลี่ยมตามแบบได้ ประมาณอายุ 4 ปี เด็กบางคนอาจจะทำได้เร็วหรือช้ากว่าเกณฑ์นี้ ขึ้นอยู่กับความสามารถในการควบคุมการทำงานของกล้ามเนื้อและความสัมพันธ์ของมือและตา รวมทั้งทักษะการรับรู้เกี่ยวกับรูปร่าง

8.2.2 การเรียนรู้ (Learning) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมซึ่งเป็นผลจากประสบการณ์ที่ได้จากการรับหรือจากการปฏิบัติ อบรมสั่งสอน และการปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อความต้องการและความสนใจของเด็ก ทำให้ความสามารถต่างๆ ของเด็กถูกนำออกมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพเต็มที่ ทั้งนี้ การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยมีขอบเขตจำกัด ทั้งช่วงเวลาความสนใจที่สั้น และเนื้อหาที่เป็นรูปธรรม ตลอดจนวิธีการเรียนรู้ในรูปแบบของการเล่น ที่เด็กได้ลงมือกระทำศึกษาค้นคว้า สำรวจสิ่งต่างๆ รอบตัวตามความพึงพอใจของตนเองและเก็บสะสมเป็นประสบการณ์ส่วนบุคคล เช่น เด็กที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีหนังสือ นิทานและของเล่น รวมทั้งมีผู้ปกครองที่เอาใจใส่เล่นนิทานหรือนำการอ่าน มักจะเรียนรู้อ่านได้อย่างรวดเร็ว กว่าเด็กที่ไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร

พัฒนาการของเด็กปฐมวัยเป็นผลของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างวุฒิภาวะและการเรียนรู้ กล่าวคือ วุฒิภาวะมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการเรียนรู้ ถ้าขาดอย่างใดอย่างหนึ่งความสามารถบางอย่างอาจไม่เกิดขึ้นหรือเกิดช้ากว่าที่ควร เช่น ความสามารถในการใช้ภาษา เด็กที่มีวุฒิภาวะในการพูดจะสามารถเปล่งเสียงพูดออกมาได้เอง แต่ถ้าไม่ได้รับการสอนภาษาพูดก็จะใช้ภาษาพูดไม่ได้เลย ในทางตรงกันข้าม เด็กที่ยังไม่บรรลุวุฒิภาวะในการพูดถึงแม้ว่าจะได้รับการเรียนรู้ฝึกภาษาพูดมากสักเพียงใด ก็ไม่อาจพูดได้ ถ้าเด็กยังไม่พัฒนาถึงวุฒิภาวะนั้น จึงเห็นได้ว่าเด็กแต่ละคนมีศักยภาพในการพัฒนาตนเองตามกำหนดเวลาเฉพาะของพัฒนาการนั้นๆ โดยธรรมชาติอันก่อความสามารถในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เป็นไปตามขั้นตอนของพัฒนาการ โดยมีสภาพแวดล้อมช่วยเสริมต่อพัฒนาการให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ช่วงเวลาที่เด็กสามารถพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพเต็มที่นี้ เรียกว่า ระยะเวลาที่เหมาะสม (Optimal Period) ลักษณะพฤติกรรมที่เด็กสามารถแสดงออกเมื่ออยู่ในขั้นพัฒนาการนั้นๆ เรียกว่า พัฒนาการตามวัย เด็กที่แสดงพฤติกรรมตามขั้นพัฒนาการได้พอเหมาะก็ถือว่ามีการพัฒนาการตามวัย

8.3 แบบแผนพัฒนาการ

พัฒนาการของเด็กปฐมวัยทุกคนเปลี่ยนแปลงไปตามแบบแผนเดียวกันคือ

8.3.1 แบบแผนพัฒนาการ เด็กปฐมวัยทุกคนมีลำดับขั้นของ

พัฒนาการเหมือนกัน คือ มีการเปลี่ยนแปลงไปตามขั้นตอนอย่างต่อเนื่องและมีทิศทางก้าวหน้า โดยไม่ข้ามขั้น และไม่มีการหยุดนิ่งอยู่กับที่ พัฒนาการในขั้นต้นจะเป็นพื้นฐานของพัฒนาการในขั้นต่อไปที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น เช่น ความสามารถในการวาดรูป เด็กเล็กจะสามารถใช้กล้ามเนื้อแขนและมือในการเคลื่อนไหวลากเส้นโยงไปมาอย่างไม่มีทิศทาง จนสามารถบังคับกล้ามเนื้อนิ้วได้มากขึ้นในการควบคุมการลากเส้นอย่างมีทิศทางตามความต้องการและสามารถวาดรูปคล้ายของจริงได้ในที่สุด

8.3.2 การเปลี่ยนแปลงทางด้านปริมาณ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่สังเกตเห็นได้ชัดเจน สามารถวัดได้ โดยเฉพาะการเพิ่มขนาดของรูปร่างและอวัยวะส่วนต่างๆ ของร่างกาย เมื่อเด็กอายุมากขึ้นและได้รับสารอาหารที่เพียงพอตามความต้องการของร่างกาย ขนาดของร่างกายก็จะขยายใหญ่ขึ้น ส่วนสูงและน้ำหนักก็เพิ่มขึ้น รวมทั้งการแสดงออกถึงขีดความสามารถในด้านต่างๆ ก็เพิ่มขึ้นด้วย เช่น การเรียนรู้ศัพท์มากขึ้น ความจำเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ เพิ่มขึ้นเป็นต้น ในช่วงปฐมวัยนี้การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างร่างกายเป็นไปอย่างสม่เสมอ เกิดจากการเจริญเติบโตของกระดูกและกล้ามเนื้อ ทำให้เด็กมีรูปร่างผอมและสูงขึ้น

8.3.3 การเปลี่ยนแปลงทางด้านคุณภาพ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่สลับซับซ้อนเกี่ยวข้องกับกลไกในการทำงานภายในร่างกายที่ก่อให้เกิดความสามารถใหม่ๆ เช่น ก่อนที่จะใช้คำพูดสื่อความหมายคล้ายผู้ใหญ่ได้จะต้องผ่านกระบวนการหลายขั้นตอนเกี่ยวกับการใช้ภาษา เช่น การฟัง การเปล่งเสียง การแยกความแตกต่างของเสียง การเลียนเสียง การเรียนรู้ความหมายและอื่นๆ มาเป็นลำดับ

8.3.4 ความสัมพันธ์ของพัฒนาการแต่ละด้าน พัฒนาการของเด็กเกิดจากการเปลี่ยนแปลงหลายด้านผสมผสานกัน พัฒนาการทุกด้านทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ และจิตใจ สังคม สติปัญญา มีความสำคัญเสมอภาคและเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันหมด การเปลี่ยนแปลงของพัฒนาการด้านหนึ่งย่อมส่งผลให้พัฒนาการด้านอื่นเปลี่ยนแปลงไปด้วย ทั้งในทางบวกและทางลบ เช่น เด็กที่มีร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์มักเคลื่อนไหวคล่องแคล่ว สามารถช่วยเหลือตนเองได้ มีอารมณ์แจ่มใส รู้จักควบคุมอารมณ์ เข้ากับผู้อื่นได้ดี และมีความสนใจเรียนรู้สิ่งรอบตัวในทางตรงกันข้ามเด็กที่มีสุขภาพไม่ดี มักประสบปัญหาด้านการเจริญเติบโตของร่างกายล่าช้า

หรือหยุดชะงักชั่วขณะหนึ่ง อารมณ์หงุดหงิด มีการเสาะหามิตรสัมพันธ์กับผู้อื่น ได้ยาก และขาดสมาธิในการเรียนรู้สิ่งต่างๆ

8.3.5 ลักษณะเด่นของพัฒนาการ แต่ละช่วงของการเปลี่ยนแปลงตามขั้นตอนของพัฒนาการ ลักษณะบางอย่างอาจพัฒนาเร็วกว่าลักษณะอื่นและสังเกตเห็นเด่นชัดได้ เช่น ในช่วงอายุ 3 ปี เด็กจะเริ่มรับรู้และสังเกตความแตกต่างทางเพศ เมื่ออายุ 4 ปี จะชักถามสนใจเล่นร่วมกับผู้อื่น พออายุ 5 ปี จะชอบความเป็นอิสระ เป็นตัวของตัวเอง ลักษณะเหล่านี้เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเป็นปกติ เมื่อเด็กอายุมากขึ้นก็จะพัฒนาไปตามวุฒิภาวะและจากมวลประสบการณ์ทั้งหลายที่ได้รับ

8.3.6 ความคาดหวังของพัฒนาการ พัฒนาการมนุษย์เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง มีลำดับขั้นตอนและได้ถูกกำหนดไว้อย่างแน่นอน จึงสามารถทำนาย คาดหวังความสามารถและพฤติกรรมตามขั้นพัฒนาการในแต่ละช่วงวัยของเด็กอย่างคร่าวๆ ได้ ทั้งนี้เมื่อเด็กได้รับการส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านอย่างเหมาะสมตามวุฒิภาวะและความพร้อม พัฒนาการก็สามารถดำเนินไปด้วยดีสมวัย หากมีอุปสรรคหรือความผิดปกติเกิดขึ้นในช่วงใดของพัฒนาการ ก็ย่อมส่งผลกระทบต่อแบบแผนพัฒนาการขั้นต่อไปให้หยุดชะงักเบี่ยงเบนไปจากเกณฑ์ปกติและอาจส่งผลกระทบยาวไปจนตลอดชีวิตได้

8.3.7 ความเสื่อมของพัฒนาการ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา มีทั้งการเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะหรือความสามารถใหม่ๆ และความเสื่อมหรือการสูญเสียคุณลักษณะหรือความสามารถเดิมบางอย่าง เช่น เด็กสูญเสียฟันน้ำนมก่อนจึงเกิดฟันแท้เข้ามาแทนที่ เด็กจะพูดเสียงอ้อแอ้ที่ฟังไม่รู้เรื่องก่อนจึงจะพูดชัดเจนขึ้นมาในช่วงบั้นปลายของชีวิต การเสื่อมมีมากกว่าการพัฒนา

8.4 ลักษณะของพัฒนาการ

พัฒนาการของเด็กปฐมวัยทุกด้านมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันอย่างแน่นแฟ้นและมีทิศทางพัฒนาที่แน่นอน คือ

8.4.1 พัฒนาการด้านร่างกาย หมายถึง การเปลี่ยนแปลงลักษณะทางร่างกาย เริ่มต้นจากส่วนบนไปสู่ส่วนล่าง และจากแกนกลางไปสู่ส่วนข้าง สำหรับความสามารถทางการเคลื่อนไหวร่างกายจะพัฒนาทักษะทางการเคลื่อนไหวทั่วไป ไปสู่การเคลื่อนไหวแบบเจาะจง

8.4.2 พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ หมายถึง การเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมการแสดงออกทางอารมณ์และความรู้สึก จะพัฒนาจากการรับรู้ความรู้สึกทั่วไป ไปสู่ ความรู้สึกที่ละเอียดลึกซึ้ง จากการรับรู้ความรู้สึกของตนเอง ไปสู่การรับรู้ความรู้สึกของผู้อื่น

8.4.3 พัฒนาการด้านสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงความสามารถ ในการติดต่อและสร้างสัมพันธ์กับผู้อื่น จะพัฒนาจากความผูกพันใกล้ชิด พึ่งพาพ่อแม่หรือคน ในครอบครัว ไปสู่การพึ่งตนเอง และการปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม

8.4.4 พัฒนาการด้านสติปัญญา หมายถึง การเปลี่ยนแปลง ความสามารถทางการรู้คิด ซึ่งจะพัฒนาจากการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสและการรู้คิดเชิง รูปธรรม ไปสู่ความเข้าใจในการใช้สัญลักษณ์ แล้วจึงรู้จักคิดเป็นนามธรรม รวมทั้งความคิดที่ ยืดตนเองเป็นศูนย์กลาง) ไปสู่การใช้ความคิดที่มีเหตุผล

8.5 อัตราของพัฒนาการ

ขีดความสามารถตามพัฒนาการของเด็กปฐมวัยแต่ละคนจะเร็วหรือช้า กว่าอัตราปกติได้และมีความแตกต่างกัน คือ

8.5.1 ความแตกต่างภายในบุคคล (Intra-Individual Differences)

ธรรมชาติได้กำหนดให้พัฒนาการของระบบและส่วนต่างๆ ของร่างกายภายในตัวเด็กแต่ละคน มีอัตราการเจริญเติบโต ไม่เท่ากันในช่วงอายุหนึ่งๆ ของบุคคลนั้นเช่นกัน ในช่วงวัยทารก พัฒนาการทางร่างกายเป็นไปอย่างรวดเร็ว ต่อมาในช่วงปฐมวัย พัฒนาการของสมองอยู่ใน อัตราสูงกว่าการเจริญเติบโตของอวัยวะอื่นๆ เป็นต้น

8.5.2 ความแตกต่างระหว่างบุคคล (Inter-Individual Differences)

แม้ว่าเด็กทุกคนจะมีแบบแผนของพัฒนาการเหมือนกันและพัฒนาไปในทิศทางเดียวกัน แต่ ความสามารถที่จะพัฒนาให้ไปถึงจุดเดียวกันเมื่ออายุเท่ากัน อาจแตกต่างกันได้ ทั้งนี้ เนื่องมาจากระดับวุฒิภาวะที่ถูกกำหนดโดยพันธุกรรม และประสบการณ์ที่ได้รับจาก สภาพแวดล้อม ซึ่งจะเป็นตัวกระตุ้นหรือขัดขวางศักยภาพ การแสดงความสามารถของเด็กแต่ละ คน จากความรู้ด้านพัฒนาการเด็กปฐมวัยนั้นเป็นข้อมูลที่มีประโยชน์มากสำหรับพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู อาจารย์ ตลอดจนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมเลี้ยงดูและพัฒนาการเด็ก ในช่วงปฐมวัย ซึ่งหากบุคคลดังกล่าวมีความเข้าใจในพัฒนาการของเด็กก็จะเป็ข้อมูลความรู้ ในการนำไปใช้เพื่อการพัฒนา ตลอดจนประยุกต์ความรู้เพื่อส่งเสริม สนับสนุนด้านการพัฒนา เด็กต่อไป

สรุปได้ว่าพัฒนาการของเด็กปฐมวัยจะเป็นไปตามลำดับขั้นตอนของวุฒิภาวะ และประสบการณ์การเรียนรู้ โดยขึ้นอยู่กับความแตกต่างภายในและความแตกต่างระหว่างบุคคลที่เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลถึงวุฒิภาวะและการเรียนรู้ของเด็ก

9. บริบททั่วไปของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ในเขตจังหวัดมหาสารคาม

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดมหาสารคาม มีอยู่จำนวนทั้งสิ้น 351 แห่ง (สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคาม : 2556) ปัจจุบันรับเด็กที่มีอายุตั้งแต่ 2 – 5 ปี เข้ารับบริการภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งสถานที่ตั้งของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมักจะอยู่ในเขตชุมชน การบริหารงานเป็นการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมระหว่างศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและชุมชน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจะจัดในรูปแบบหน่วยกิจกรรม ซึ่งในหนึ่งหน่วยกิจกรรมก็จะมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมประสบการณ์ที่หลากหลาย เพื่อส่งเสริมทักษะและประสบการณ์การเรียนรู้ของเด็ก สภาพการบริหารได้ยึดกรอบการดำเนินงานตามมาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เป็นแนวทางการดำเนินงาน โดยแบ่งการดำเนินงานออกเป็น 6 ด้าน ประกอบด้วย ด้านการส่งเสริมสุขภาพ ด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก ด้านการบริการอาหารสะอาด ปลอดภัย ด้านสิ่งแวดล้อมสะอาด และปลอดภัย ด้านบุคลากร และด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กถือว่าเป็นส่วนงานหนึ่ง ภายใต้การกำกับดูแลของส่วนการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งมีคณะกรรมการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งประกอบไปด้วยผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา ผู้นำศาสนา ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนชุมชน ผู้แทนผู้ปกครองและผู้แทนครูผู้ดูแลเด็ก ซึ่งคณะกรรมการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจะมีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดแนวทางการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานให้ได้คุณภาพ ดำเนินงานตามแผนและนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เสนอการจัดตั้ง ยุบ เลิก เสนอผู้บริหารท้องถิ่นในเรื่องการบริหารงานบุคคล พิจารณาแผนงาน โครงการและงบประมาณ สนับสนุนความร่วมมือในการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและตามที่กฎหมายกำหนด

ตารางที่ 2 จำนวนองค์การบริหารส่วนตำบลและศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในจังหวัดมหาสารคาม

ที่	อำเภอ	จำนวน อบต.	จำนวน ศพด.	จำนวน ค.ผดด.	จำนวนเด็ก
1	กันทรวิชัย	8	20	25	1,059
2	กุฉีรัง	5	9	18	686
3	โกสุมพิสัย	17	34	6	2,523
4	กันทรวิชัย	2	5	15	215
4	แกดำ	4	12	54	490
5	เขียงยืน	7	17	26	981
6	นาเชือก	10	47	45	1,574
7	นาइन	7	13	13	596
8	บรบือ	15	48	54	2,247
9	พยัคฆ	14	57	57	2,165
10	เมืองฯ	12	22	23	1,254
11	ยางสีสุราช	7	14	16	672
12	วาปีปทุม	15	53	72	2,505
รวมทั้งสิ้น		123	351	424	16,967

ที่มา : สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคาม (10 มิ.ย. 2556)

หมายเหตุ : อบต. หมายถึง องค์การบริหารส่วนตำบล

ศพด. หมายถึง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ค.ผดด. หมายถึง ครูผู้ดูแลเด็ก

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

ณัฐพงศ์ พุดเกล้า (2550 : 75-83) ได้ศึกษาการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ. 2546 ของสถานศึกษาเอกชนและรัฐในเขตอำเภอเมืองมหาสารคาม พบว่า การดำเนินงานการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

เมื่อพิจารณาการดำเนินการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยในแต่ละด้านอยู่ในระดับมากทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านการบริหารงานบุคคล ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานทั่วไป และด้านวิชาการ ตามลำดับ ปัญญาการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารงานทั่วไป ตามลำดับ

อรอุมา สินธุ์ (2552 : 65-78) ได้ศึกษาผลการวิจัยความคาดหวังของผู้ปกครองที่มีต่อการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีความคาดหวังอยู่ในระดับมากที่สุด 2 ด้าน คือ ลำดับที่หนึ่งด้านอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย ลำดับที่สองด้านบุคลากรและบริหารจัดการ และอยู่ในระดับมาก 2 ด้าน คือ ลำดับที่หนึ่งด้านวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร ลำดับที่สองด้านการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากชุมชนทุกภาคส่วน

วรชิต ชินเกตุ (2554 : 68 - 71) ได้ศึกษาปัญหาการดำเนินงานตามเกณฑ์มาตรฐานการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดมหาสารคาม พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้านที่มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง คือ ด้านการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากชุมชน และด้านบุคลากรและการบริหารจัดการ และมีปัญหาอยู่ในระดับน้อย คือ ด้านวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร และด้านอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อม และความปลอดภัย ซึ่งผลการเปรียบเทียบปัญหาการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามความคิดเห็นของผู้บริหารและผู้ดูแลเด็ก แตกต่างกันทั้งโดยรวมและรายด้าน ส่วนข้อเสนอแนะ ได้เสนอให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมากขึ้น

สุชาดา แขวงเมือง (2555 : 79-86) ได้ศึกษาการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดเทศบาลในจังหวัดหนองคาย พบว่า การดำเนินงานโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้คือ 1) ด้านการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 2) ด้านอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย 3) ด้านบุคลากร 4) ด้านวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร 5) ด้านการส่งเสริมเครือข่ายการพัฒนาเด็กปฐมวัย และ 6) ด้านการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากชุมชนทุกภาคส่วน

2. งานวิจัยต่างประเทศ

รอดเจอร์ส (Rodgers, 1999 : 3709) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้ของครูเรื่องระบบการบริหารคุณภาพทั่วทั้งองค์การในโรงเรียนประถมศึกษารัฐบาล เมืองมารีโคปา มลรัฐอริโซนาในการศึกษาคั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจว่า โรงเรียนประถมศึกษามีการนำระบบการบริหารคุณภาพทั่วทั้งองค์การไปใช้มีผลอย่างไร ซึ่งมีการประเมิน 9 ด้าน ได้แก่ การวางแผนอย่างเป็นระบบ การวิเคราะห์ข้อมูล การอบรมบุคลากร การร่วมมือของภาควิชา และบุคลากร ความพึงพอใจของบุคลากร ความร่วมมือของนักเรียน การประเมินด้านการบริหาร ความพึงพอใจของลูกค้ำและความสำเร็จของนักเรียน ในการศึกษาคั้งนี้พบว่า โรงเรียนที่มีการนำระบบการบริหารคุณภาพทั่วทั้งองค์การมาใช้มีความแตกต่างกันชัดเจนกับโรงเรียนที่ยังไม่ได้นำระบบการบริหารคุณภาพทั่วทั้งองค์การมาใช้ กล่าวคือ ครูในโรงเรียนที่มีการนำระบบการบริหารคุณภาพทั่วทั้งองค์การมีความตระหนักในการปฏิบัติงานทั้ง 9 ด้าน มากกว่า มีความมุ่งมั่นในเป้าหมายที่กำหนดไว้ มีการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอนเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ มีการวิเคราะห์ประสิทธิภาพของการทำงาน จัดอบรมบุคลากรตั้งแต่เริ่มต้นและต่อเนื่อง ส่งเสริมความเป็นผู้นำแก่ภาควิชาและบุคลากร รับฟังความคิดเห็นของทุกฝ่าย ครูมีจรรยาบรรณสูงและมีความพึงพอใจในงาน นักเรียนมีความตระหนักในการเรียนสามารถทำข้อสอบมาตรฐาน ได้ดีขึ้น ครูมีความพึงพอใจในผลสัมฤทธิ์ด้านฟัง อ่าน เขียน และคณิตศาสตร์ ของนักเรียน นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ต่อผู้อื่น ในแง่บวก มีความคิดอย่างเป็นระบบมากขึ้น และแก้ปัญหาเป็นขั้นตอน สรุปได้ว่า โรงเรียนที่มีการนำระบบการบริหารคุณภาพทั่วทั้งองค์การมาใช้มีการพัฒนาอย่างเห็นได้ชัด

เฮย์เวิร์ด (Heyward, 1999 : 4019) ได้ทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการนำระบบการบริหารคุณภาพการศึกษาทั่วองค์การมาใช้ในโรงเรียนประถมศึกษารัฐบาล ประเทศแอฟริกาใต้การวิจัย คั้งนี้ใช้เวลา 3 ปี แบ่งเป็น 4 ระยะ โดยใช้วิธีการสังเกต การคิดวิเคราะห์ และการปฏิบัติ หลักการบริหารคุณภาพการศึกษาทั่วทั้งองค์การถูกนำไปใช้ในโรงเรียน ซึ่งผู้ปกครองได้ระบุถึงหัวข้อที่ต้องการพัฒนานักเรียน และคุณภาพของครู ได้แก่ ด้านทรัพยากรเพื่อการเรียนการสอน กิจกรรมพิเศษ การพัฒนาของบุคลากร รายรับรายจ่าย และการบริหารด้านการเงินของโรงเรียน มีการนำเครื่องมือและเทคนิคด้านคุณภาพมาใช้เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตามที่ต้องการ ในระยะสุดท้ายของการวิจัยคั้งนี้มีการให้ผู้ปกครองตอบแบบสอบถามมีการจัดบันทึกวิธีการปรับปรุงคุณภาพด้านการศึกษา บุคลากรต่างๆ สามารถให้ข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาความก้าวหน้าของโรงเรียนได้ โดยการนำหลักการของ

การบริหารคุณภาพการศึกษามาใช้ จากการศึกษาครั้งนี้มีแนวโน้มที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลง การจัดการศึกษาในแอฟริกาใต้ โดยมีสถานศึกษาที่สามารถจัดการศึกษาที่มีคุณภาพให้กับ นักเรียนได้อย่างแท้จริง

สคราเบซ (Skrabec, 1999 : 167) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ ISO9000 คือ มาตรฐานสากล สำหรับการประกันคุณภาพ และเป็นจุดเป้าหมายของงานศึกษาวิจัยนี้ ISO9000 กำหนด องค์ประกอบ 20 อย่างของการประกันคุณภาพ และกำหนดข้อบังคับที่สุดสำหรับการใช้ องค์ประกอบเหล่านั้น แม้ว่า ISO9000 ได้รับการยอมรับในระดับสากลว่าเป็นข้อกำหนดที่นำมี ศึกษภาพสำหรับระบบการประกันคุณภาพ แต่ก็ยังมีคำถามเกิดขึ้นหลายคำถาม คำถามแรกก็คือ องค์ประกอบทั้ง 20 อย่างของ ISO9000 แทนระบบประกันคุณภาพได้ดีแค่ไหน คำถามที่สอง การได้ไปประกาศ ISO9000 ส่งผลให้ผลงานดีขึ้นไหม งานวิจัยนี้กล่าวถึงกรอบงานทฤษฎีหลัก สำหรับ ISO9000 ในฐานะที่เป็นระบบประกันคุณภาพระบบหนึ่ง และผลงานที่ได้จากการใช้ ระบบดังกล่าว ผู้วิจัยได้สร้างโมเดลขึ้นมา 2 แบบ 1) เพื่อเข้าใจการใช้องค์ประกอบ ISO ในระบบประกันคุณภาพ และ 2) เพื่อศึกษาประสิทธิภาพระบบและผลงานของระบบดังกล่าว โมเดลแรกศึกษามิติแฝงเร้นของระบบประกันคุณภาพ โดยยึดองค์ประกอบของมาตรฐาน ISO เป็นฐาน และทบทวนวรรณกรรมด้านการประกันคุณภาพ โมเดลที่สองเปรียบเทียบ ประสิทธิภาพของระบบดังกล่าวกับผลลัพธ์ของผลงาน โดยกล่าวถึงคำถามวิจัยด้าน ผลประโยชน์หรือการขาดคุณสมบัติสำหรับไปประกาศ ISO 9000

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจึงสรุปได้ว่า การจัดการศึกษาระดับ ปฐมวัยเป็นการวางรากฐานชีวิตของเด็ก เพื่อให้มีความพร้อมสำหรับการเรียนรู้และปรับตัวให้ เข้ากับสภาวะกาลหรือสังคมรอบข้าง ดังนั้นจึงถือเป็นเรื่องสำคัญที่สถานศึกษาที่จัดการศึกษา ในระดับดังกล่าวต้องให้ความสำคัญกับการประกันคุณภาพการศึกษา ทั้งการประกันคุณภาพ ภายในและการประกันคุณภาพภายนอก เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องว่า ผู้เรียนจะได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสมและมีคุณภาพ ซึ่งกรมส่งเสริมการปกครอง ส่วนท้องถิ่น ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องมาตรฐานการศึกษา โดยได้จัดทำมาตรฐาน การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทุกแห่งได้ดำเนินการเตรียมความพร้อม สำหรับการประกันคุณภาพการศึกษา และต่อมาเพื่อพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น ได้จัดทำมาตรฐานการศึกษาขั้นพัฒนา ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและหน่วยงานต้นสังกัดใช้เป็นแนวทาง การดำเนินงานและพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้เข้มข้นยิ่งขึ้น แต่เนื่องจากศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

แต่ละแห่งต่างก็มีบริบทแวดล้อมที่แตกต่างกันเช่น การสนับสนุนงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล ด้านสภาพแวดล้อมชุมชน การบริหารจัดการ เป็นต้น ซึ่งบริบทที่มีความแตกต่างกันเหล่านี้อาจจะส่งผลให้การดำเนินการประกันคุณภาพภายในของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กแต่ละแห่งมีความแตกต่างกัน ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการจัดระบบการประกันคุณภาพภายในและปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงาน ตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพัฒนาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตจังหวัดมหาสารคาม หัวข้อการประกันคุณภาพภายในของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เพื่อเป็นข้อมูลให้ผู้ที่สนใจได้ศึกษาและอาจใช้ในการกำหนดนโยบายพัฒนาต่อไป

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY